

การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน



ปริญญานิพนธ์
ของ
พระมหาไชยา หัดประกอบ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษา
แขนงการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ตุลาคม 2560

การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน



เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษา
แขนงการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ตุลาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน



เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา
แขนงการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ตุลาคม 2560

พระมหาไชยา หักประกอบ. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้
วัดเป็นฐาน. ปริญญาโท กศ.ด. (การบริหารและการจัดการการศึกษา): บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์,
พระราชรัตนมงคล ดร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ปุณโยปัทม์

ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการศึกษาของ
ผู้สูงอายุ ที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัด เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ
โดยใช้วัดเป็นฐาน และเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ โดยใช้วิธีศึกษาแบบ
เทคนิคเดลฟายโดยสอบถามความคิดเห็นจำนวน 3 รอบ จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน/รูป เป็น
ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาตลอดชีวิต และการบริหารการศึกษา โดยวิธีการเลือกแบบ
เจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วย แบบสอบถาม
ปลายเปิดในรอบที่ 1 และแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นแบบปลายปิดอีก 2 รอบโดยดำเนินการ
ระหว่างเดือนมีนาคม- มิถุนายน 2560 การวิเคราะห์การวิจัยใช้สถิติวิเคราะห์ค่ามัธยฐานและค่าพิสัย
ระหว่างควอไทล์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสอดคล้องเกี่ยวกับ
องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานอย่าง
สอดคล้องกันอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ($\bar{x}=4.71, S.D.=0.59$) ซึ่งมี 5 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบ
ที่ 1 ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา องค์ประกอบที่ 2 ด้านหลักการและเป้าหมาย
องค์ประกอบที่ 3 ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา องค์ประกอบที่ 4 การจัดการเรียนรู้และการวัดผล
องค์ประกอบที่ 5 แหล่งเรียนรู้สื่อและเทคโนโลยี

ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน พบว่า
1) ผลการประเมินรูปแบบด้านมิติองค์ประกอบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน มีมติว่าเห็นสมควรปรับมิติ
ด้านสถานที่และปัจจัยสนับสนุน เป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านหลักสูตรเป็นการจัดกิจกรรมการศึกษา ผลการ
ประเมินองค์ประกอบของรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่านเห็นสอดคล้องกันกับองค์ประกอบทั้ง 5
องค์ประกอบและควรเพิ่มองค์ประกอบ ด้านการมีส่วนร่วม การบริหารและการจัดการศึกษา 2) ผลการ
ประเมินรับรองรูปแบบ จากการสนทนากลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันอยู่ใน
ระดับมากโดยรวม ($\bar{x}=4.47, S.D.=0.79$) สามารถนำรูปแบบไปใช้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับ
กลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานได้ ทั้งในส่วนกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค

LIFELONG EDUCATION MANAGEMENT MODEL DEVELOPMENT FOR THE
ELDERLY THROUGH TEMPLE BASED LEARNING



AN ABSTRACT
BY
PHRAMAHACHAIYA HUDPRAGOB

Present in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Education Administration and Management
At Srinakharinwirot University
October 2017

PhramahaChaiya Hudpragob. (2017). Development of a Life-long Education Management Model

based on Temple for the Elderly. Dissertation. Ed.D. in Educational Administration and Management (Lifelong Education Administration of Human Resources Development)

Bangkok: Graduate School, Srinakharinvirot University. Advisor Committee :

Dr. Gumpanat Boriboon, Phraratratnamongkhon Dr.(Montri Yangtisan) Asst. Prof.

Dr. Hathairat Punyopashtambha

The objective of this research is to study the stages, problems, and needs of the education of the elderly through activities carried out in temples. The purpose to devise a format of elderly lifelong learning which uses temples as a base and to evaluate the possibility of bringing this format into practice. This study is conducted using the Delphi technique in three rounds of interviews with seventeen chosen experts in Adult Education, Lifelong Education, and Education Administration. Open-ended and closed-ended questionnaires are employed as data collection instruments in the first and the other two rounds of interviews, respectively. The interviews were conducted from March to June 2017. The median and quartile range value were used in the analysis of the results.

The results show that experts in the sample group have a consensus on the elements of the temple based lifelong learning format for the elderly in a high to very high level of agreement. ($\bar{x}$ = 4.71, S.D. = 0.59). The elements include: 1. philosophy and theory of education management, 2. principles and objectives, 3. educational management activities, 4. Learning methodology and evaluation, and 5. learning facilities and technology.

The evaluation results for temple based lifelong education for the elderly showed that 1) eight experts agreed the place and supporting elements should be changed to learning facilities and curriculum elements should be part of the educational management. The eight experts also agreed on the five elements and advised that the education administration and management participation should be added as another element. 2) In the aspect of format verification, based on a group conversation, the eight experts agreed that the format high level of agreement $\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.79). (can be verified and employed at a temple based on life-long education format for elderly people both in Bangkok and in other provinces.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน
ของ
พระมหาไชยา หัดประกอบ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา
แขนงวิชา การบริหารศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2560

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....(ที่ปรึกษาหลัก)
(อาจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์)

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

.....(ที่ปรึกษาร่วม)
(พระราชรัตนมงคล.ดร.)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์)

.....(ที่ปรึกษาร่วม)
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ปุณโยปัยภูมิภัก)

.....กรรมการ
(พระราชรัตนมงคล.ดร.)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ปุณโยปัยภูมิภัก)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑาพล ขงศรี)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดีด้วยความเมตตาจาก คณาจารย์ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่เกษียณอายุราชการไปแล้ว และที่ยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ ขอขอบพระคุณคุณแม่จุม หัดประกอบ ผู้ให้กำเนิดและเป็นแรงบันดาลใจให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ผู้ศึกษาวิจัยมาโดยตลอดชีวิต ขอขอบคุณอาจารย์ ดร. กัมปนาท บริบูรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์หลักพร้อมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมทุกท่าน

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความคิดเห็นตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย และผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมสนทนากลุ่ม ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน ประธานพิธีฮานุเคราะห์มุลินธิ ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นและได้ช่วยเหลือทุนการศึกษาวิจัย และให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาวิจัยตลอดมา

ขอขอบคุณผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้ตอบแบบสอบถาม เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณสถาบันศรีสวรินทิรา วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ สุวรรณปฏิกรณ์ และขอขอบคุณขอบใจญาติทั้งหลาย หลาน มิตร เพื่อนพ้องน้องพี่ชาว LLL รุ่น 9 และรุ่นพี่ ตลอดถึงผู้มีพระคุณทั้งหลาย

คุณค่าของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องสักการะบิดา มารดา ครูพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ และญาติพี่น้องทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไป ขอจงได้รับส่วนบุญกุศลโดยทั่วกัน

พระมหาไชยา หัดประกอบ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	6
ความสำคัญของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ตอนที่ 1 แนวคิด เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต.....	12
ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต.....	12
ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต.....	13
แนวคิด ทฤษฎีปรัชญาทางการศึกษา.....	15
ความสำคัญของปรัชญาและปรัชญาการศึกษา.....	16
ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่.....	17
หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	19
เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต.....	22
การศึกษาตลอดชีวิตกับการพัฒนาชุมชน.....	22
จัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	23
การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	27
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	30
ความหมายของผู้สูงอายุ.....	30
ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ.....	31
กฎหมาย นโยบาย แผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	35
สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุทั่วไป.....	40
ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน.....	43
ความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ.....	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

2 (ต่อ)

หน้า

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ.....	45
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสถาบันพระพุทธศาสนา.....	46
รูปแบบการจัดการศึกษา.....	47
หลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่.....	51
วิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่.....	51
ขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่.....	52
หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	54
แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	55
รูปแบบในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	57
การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ.....	62
หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ.....	64
ขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	65
ตัวอย่างกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	67
เทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง	67
ตารางวิเคราะห์องค์ประกอบ ผู้ทรงคุณวุฒิ	71
ตอนที่ 4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	76
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	87
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการการศึกษาผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดต่างๆ.....	87
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ผู้สูงอายุ.....	87
ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ.....	93
การรวบรวมข้อมูล.....	94
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
เกณฑ์ในการคัดเลือกข้อความนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ.....	95

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	96
ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหา ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ.....	97
ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ.....	106
ตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้ วัดเป็นฐาน.....	142
ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน(ภาพ).....	148
รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานที่ผ่านการประเมิน..	149
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	150
ความมุ่งหมายของการวิจัย	150
เครื่องมือในการวิจัย.....	150
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	151
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	151
สรุปผลการวิจัย	152
อภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	157
ผลการประเมินรูปแบบ.....	164
ข้อเสนอแนะ.....	167
บรรณานุกรม.....	170
ภาคผนวก.....	181
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม.....	182
ภาคผนวก ข แบบสอบถามการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ.....	218
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	268

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตารางแสดงเพศ ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษา สภาพ ปัญหา ความต้องการของ ผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	97
2 แสดงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการศึกษา ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	97
3 แสดงระดับการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการ การศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	98
4 ตารางแสดงระดับรายได้ ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการ การศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	98
5 ตารางแสดงแหล่งที่มาของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	99
6 ตารางแสดงการเป็นสมาชิกกลุ่มในวัด ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	99
7 แสดงชื่อสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	100
8 แสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำเกี่ยวกับการบริหารร่างกายของผู้สูงอายุ.....	101
9 แสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำ ทางด้านสังคมของผู้สูงอายุในวัด.....	101
10 แสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในวัด.....	102
11 แสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำ ด้านพัฒนาจิตใจของผู้สูงอายุ.....	103
12 แสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำ ด้านส่งเสริมประเพณีชุมชนของผู้ตอบ แบบสอบถามที่เป็นผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	103
13 แสดงสภาพทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม.....	104
14 แสดงจำนวนครั้งที่เข้าวัดต่อสัปดาห์ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	105
15 แสดงการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดปัญหาของผู้ตอบแบบสอบถามคือผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่ม ตัวอย่างที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	105
16 แสดงความต้องการในการเข้าวัดของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้สูงอายุเกี่ยวกับ สภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	106
17 แสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุในวัด.....	107
18 แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของผู้สูงอายุ.....	107
19 แสดงเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของผู้สูงอายุ.....	108

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
20	แสดงความต้องการของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด.....	109
21	แสดงการแปรผลคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุด้านปรัชญาและทฤษฎี.....	120
22	แสดงการแปรผลคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุด้านหลักการและเป้าหมาย.....	121
23	แสดงการแปรผลคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา.....	123
24	แสดงการแปรผลคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานด้าน การจัดการเรียนรู้และประเมินผล.....	125
25	แสดงการแปรผลคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้.....	126
26	แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านปรัชญาและทฤษฎี.....	130
27	แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านหลักการและเป้าหมาย.....	131
28	แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านกิจกรรมการศึกษา.....	133
29	แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินผล.....	135
30	แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงคำมัชฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้.....	138
31	ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ.....	140
32	ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ.....	141

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
33 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ.....	141
34 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล.....	142
35 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ด้านแหล่งเรียนรู้.....	143
36 ตารางแสดงความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติของแต่ละมิติ.....	144



บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน.....	10
2 ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน.....	141



บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาและการเรียนรู้มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทุกเพศ ทุกวัย แต่การศึกษาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพระพุทธศาสนาด้วย จึงจะทำให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนได้ดี ตั้งแต่แรกเกิด ผู้เขียนจะทบทวนการใช้ความรู้ในสถาบันการศึกษาอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อการรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) จึงมีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของคนให้มีความรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดทุกช่วงชีวิตของคน ในสังคมโลกปัจจุบันประเทศต่างๆตระหนักถึงคุณค่าและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และได้นำมาเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาภายในประเทศของตน กิจกรรมการจัดการศึกษาต่างๆมุ่งให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถนำไปแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของแต่ละสังคมได้

สถานการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา สังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมา ตั้งแต่ปี 2547 มีผู้สูงอายุขึ้นไปสัดส่วน มากกว่า 10% และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี 2567 โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากกว่า 20% (วารสารสมาคมนักวิจัย, 2556: 70) ส่งผลให้รัฐ สังคม และครอบครัว จำเป็นต้องวางมาตรการให้ความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ อาทิ ด้านการมีรายได้ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการที่อยู่อาศัย รวมทั้งด้านการศึกษา การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผู้สูงอายุ มีผลต่อจุดเปลี่ยนของสังคมในหลากหลายมิติ ทั้งในด้านการอพยพ การย้ายถิ่นข้ามชาติ สุขภาพจิตอนามัย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลกระทบดังกล่าวส่งผลและมีความจำเป็นต้องเตรียมประชาชนและสังคมให้มีความรู้เพียงพอที่จะเดินเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ เช่นเดียวกัน จากอดีตที่ผ่านมา การจัดการศึกษาของไทยได้ประสบกับปัญหาหลายประการทำให้ไม่สามารถเตรียมความพร้อมของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพและความพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ดังนั้นการศึกษาตลอดชีวิตจึงนับเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไปสู่เป้าหมายได้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการศึกษาไทยไม่น้อยกว่าประเทศอื่นๆ (สุมาลี สังข์ศรี 2556: 3)

การศึกษาของผู้สูงอายุไทยเป็นเรื่องหนึ่งที่ทุกภาคส่วนควรเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เนื่องจากประชากรวัยสูงอายุนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามโครงสร้างของ

ประชากรโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย และจากการคาดการณ์ประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583 ของสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่าจำนวนประชากรไทยอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นประมาณ 2.5 เท่า กล่าวคือจาก 8.4 ล้านคนในปี พ.ศ. 2583 ซึ่งประชากรสูงอายุ 70 ปีขึ้นไป และอายุ 80 ปีขึ้นไปจะเพิ่มจำนวนเกือบ 4 เท่าตัว และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของประชากรวัยปลาย (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ต่อประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป จะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือสัดส่วนของผู้สูงอายุตอนปลายจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 13 ของประชากรทั้งสูงอายุทั้งหมดเป็นเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรสูงอายุ และจากการศึกษาพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546 (ฉบับที่ 2) 2553 ซึ่งมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 7 กันยายน พุทธศักราช 2553 ที่ผ่านมามีสาระพอจะสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปทั้งชายและหญิง และจากการศึกษาแบ่งกลุ่มของผู้สูงอายุพบว่า มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุตอนต้น และผู้สูงอายุตอนปลาย และจากการศึกษามโนทัศน์ใหม่ของผู้สูงอายุในมุมมองของ จิตวิทยาสังคมและสุขภาพให้ความเห็นว่า การนิยามผู้สูงอายุควรปรับฐานใหม่เป็น 65 ปี (รศรินทร์เกรย์ และคณะ. 2556) และจากการศึกษางานวิจัยของ รศรินทร์เกรย์ พบว่าผู้สูงอายุไทยร้อยละ 26 มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ส่วนที่เหลือร้อยละ 95 เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด ร้อยละ 41 เบาหวาน ร้อยละ 18 ข้อเสื่อม ร้อยละ 9 พิกัด ร้อยละ 6 ซึมเศร้า (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2557: 5)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งเริ่มประกาศใช้ไป เมื่อเร็ว ๆ นี้ยังให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมให้มีสิทธิเหมือนกับบุคคลทั่วไปเพื่อจัด ปัญหาด้านต่างๆ ของสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้เป็นบุคคลที่ควรค่าของสังคม และจากการศึกษาสถานการณ์ของผู้สูงอายุที่ผ่านมา (สถานการณ์ผู้สูงอายุ. 2556: 3) รวมทั้งได้ศึกษางานวิจัยของ (กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี. 2553: 26) พบว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหาต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น ประกอบด้วย

1. ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านร่างกาย อันประกอบด้วยโรคต่างๆ เช่น เบาหวาน หัวใจ มะเร็ง อัมพฤกษ์ อัมพาต โรคไตมีสภาพร่างกายที่ทรุดโทรมกำลังเสื่อมถอย

2. ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านจิตใจ มีโรคซึมเศร้า วิตกกังวล จี้น้อยใจ จี้นั่น ฟุ้งซ่านควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ขาดที่พึ่งทางจิตใจ บางคนมีสภาพซึมเศร้า โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังเนื่องจากขาด การพบปะทางสังคมกิจกรรมทางการสนทนาการที่ส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจ (คำจันทร์ ร่มเย็น. 2553: 12)

3. ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุบางคนถูกทอดทิ้งจึงต้องมาอยู่ในสถาน สงเคราะห์ เนื่องจากมีปัญหาอยู่ร่วมกันผู้อื่นที่บ้านและกลัวว่าเป็นภาระแก่ลูกหลานจึงตัดสินใจไปอยู่ใน สถานสงเคราะห์ อีกทั้งไม่มีรายได้พอที่จะเลี้ยงชีพและครอบครัว หรือบางคนมีรายได้น้อยไม่เพียงพอ ต่อการใช้จ่ายในการดำรงชีพด้วยปัจจัย 4 เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ผู้สูงอายุบาง

รายมีรายได้น้อยพอมีกินไปแต่ละวันจึงเป็นปัญหาต่อการครองชีพ (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2559: 18)

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ดำเนินการช่วยเหลือผู้สูงอายุในลักษณะสถานสงเคราะห์และให้สวัสดิการที่อยู่การควบคุมของกรมกิจการผู้สูงอายุมีทั้งหมด 12 แห่งทั่วประเทศพร้อมทั้งสถานสงเคราะห์คนชราที่เป็นหน่วยงานของเอกชนทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านต่างๆ ได้เข้าอยู่อาศัยเพื่อเป็นที่พักพิงทางด้านการร่างกายและจิตใจ ทั้งตลอดชีวิตและพึ่งพิงชั่วคราวและจากการสัมมนาของคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติเมื่อวันที่ 22-23 กันยายน 2559 พบว่าปัญหาผู้สูงอายุในสังคมไทยยังมีอยู่มากเช่น ปัญหาเรื่องความยากจน ปัญหาการขาดการศึกษาและข้อมูลที่ทำให้เป็นปัญหาการเจ็บป่วยโรคเรื้อรังต่างๆ ปัญหาถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้งละเลย ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยขาดแคลนและไม่เหมาะสม ปัญหาการขาดแคลนผู้ดูแลในครอบครัว ปัญหาอื่นๆ เช่น ไม่ทันกับเทคโนโลยี ถูกหลอกลวงเป็นต้น และในทางการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุในชุมชนมีปัญหา มาก อ่านไม่ได้ เขียนไม่ออกถึง 65. และจาก (แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564-7) กล่าวว่า จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน มีการศึกษาน้อยกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่นๆ อย่างชัดเจน ในปีพ.ศ.2550 พบว่าประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรผู้สูงอายุไม่รู้หนังสือ และหญิงสูงอายุมีสัดส่วนไม่รู้หนังสือมากกว่าเพศชายอย่างชัดเจน และส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษา(สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2551:6) การศึกษาที่มีจำกัดนี้น่าจะจำกัดโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ รวมทั้งโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ เนื่องจากทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก่อให้เกิดความต้องการแรงงานที่มีความรู้ และมีทักษะเพิ่มขึ้นรวมทั้งต้องสามารถใช้เทคโนโลยีมาประกอบในการทำงานด้วย (วิพรรณ ประจวบเหมาะ. 2552: 24)

ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ฉบับที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม 2553 ที่จัดให้มีกองทุนผู้สูงอายุและคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ โดยให้การสนับสนุนผู้สูงอายุโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี.2553: 2)

1. ส่งเสริมสุขภาพการดำเนินชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณค่าและมีความสุข
2. สนับสนุนให้การศึกษา ส่งเสริมเปิดโอกาสให้การดำเนินการได้ทำงานตามความถนัด
3. จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม
4. ส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนและสังคมมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุ
5. สนับสนุนองค์กรทางศาสนาในการเผยแผ่คำสอนเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจสำหรับผู้สูงอายุ
6. ให้มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย

ติดตามประเมินผลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

7. ดูแลความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ในการนี้คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 มีนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพ ที่อยู่ อาศัย การมีงานทำ และค่าใช้จ่าย เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ(สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. 2558: 5) และจากการศึกษาแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) กำหนดยุทธศาสตร์ มาตรการหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ มาตรการส่งเสริมด้านการมีงานทำและการหารายได้ มาตรการให้การศึกษาริเริ่มรู้ตลอดชีวิต มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมปลอดภัย มาตรการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้การสนับสนุนด้วยการกำหนดมาตรการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้ผู้สูงอายุแล้ว แต่เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งงบประมาณที่อยู่อย่างจำกัด รัฐบาลจึงไม่สามารถให้บริการผู้สูงอายุครอบคลุมทุกพื้นที่ได้(กรมอนามัย. 2559: 3) และจากการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุปี 2554 แสดงให้เห็นว่านโยบายเบี้ยยังชีพของรัฐบาลยังไม่สามารถปรับแก้ปัญหาค่าครองชีพของผู้สูงอายุได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากพบว่า ผู้สูงอายุหนึ่งในสาม มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน(มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2556: 12) นอกจากนี้เบี้ยยังชีพรายละ 600-1000 บาท ไม่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุได้ซึ่งตามหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์ได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุดังนี้

1. มีสัญชาติไทย
2. ไม่เป็นผู้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานรัฐ

และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เรื่องปัญหาเรื่องข้อจำกัดอายุ กฎหมายการเกษียณอายุที่กำหนดไว้สั้นเกินไป ผู้สูงอายุบางรายอายุ 60 ปียังสามารถทำงานได้แต่ต้องเกษียณ จึงต้องหยุดทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุขาดรายได้ การประกัน รายได้ผู้สูงอายุ(มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2556: 3)

รัฐบาลพยายามช่วยผู้สูงอายุทุกกลุ่มด้วยการกำหนดมาตรการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแต่นั้นเป็นปลายเหตุที่จะทำให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีความสุขบ้างตามสมควร และจากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาของ ยุวดี ไวทะยะโชติ (2547) และกฤษณพันธ์ เฟื่องศรี (2553) พบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะศึกษาวิธีการที่จะทำให้ตัวเองมีความสุขทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ เหมือนกับประชาชนวัยอื่นๆ ต้องการศึกษาศาสนา และวิธีการป้องกันโรคต่างๆ ต้องการศึกษารื่องการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เรื่องอาหารสำหรับผู้สูงอายุ การออกกำลังกายที่เหมาะสม การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และมีเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในช่วงปลายชีวิตได้อย่างพอเพียงและสงบสุข ซึ่งเป็นต้นเหตุที่จะนำพาให้ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ย่างเข้าสู่วัยสูงอายุ จะได้เรียนรู้แนวทางการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ซึ่งในบรรดาความช่วยเหลือ

ทั้งหลายทำให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่เป็นการของสังคม เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ ดังนั้นการให้การศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะการให้แนวทางการศึกษาหรือรูปแบบการศึกษานั้นถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีได้มีประโยชน์เฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและช่วยลดปัญหาในด้านอื่นๆด้วย ทั้งทางด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสุขภาพจิตใจ ด้านสังคม และเศรษฐกิจ การปรับตัวกับสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งมีความจำเป็นที่ผู้สูงอายุจะต้องเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้อยู่อย่างมีความสุขในยุคของการเปลี่ยนแปลง

วัดในฐานะเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นที่ประกอบศาสนกิจมีพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบทำหน้าที่สอนพระพุทธศาสนาให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัย ให้เป็นคนดีของสังคมประเทศชาติโดยยึดหลักการที่ว่า สอนไม่ให้กระทำความชั่วทั้งปวง และสอนให้ลดละสิ่งที่มาทำจิตใจให้เศร้าหมองอันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ให้สละออกไปจากจิตใจ และทำให้จิตใจสะอาดผ่องใส วัดนอกจากจะส่งเสริมทางด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตศาสนทายาท คือพระสงฆ์ที่สืบทอดพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นแหล่งส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับกลุ่มบุคคลต่างๆรวมทั้งผู้สูงอายุด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ณัฐจิรา ลิ้มเฉลิม.2554: บทคัดย่อ)สถานศึกษาควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ ควรจัดให้มีสื่อและเทคโนโลยี อำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับผู้เรียน ปัจจุบันวัดในประเทศไทยมีประมาณทั้งหมดสามหมื่นกว่าวัด ทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย บุคคลทุกกลุ่มคนตั้งแต่เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุได้อาศัยวัดเป็นฐานในการประกอบกิจกรรมต่างๆเช่นการทำบุญวันเกิด วันตาย วันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และยังเป็นสถานที่สร้างความสมัครสมานสามัคคีของบุคคล และการสร้างบุญสร้างกุศลแก่บุคคลทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุได้เข้าไปใช้วัดเป็นแหล่งพัฒนาจิตใจของผู้สูงอายุ แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์แก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุ และบุคคลพลุ่ยต่างๆที่อยู่ในทุกภาคส่วนของสังคม ได้เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความเต็มเต็มในส่วนที่บกพร่องหรือเพิ่มเติมในส่วนที่มีอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทั้งร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมตลอดทั้งผู้สูงอายุเอง .และนอกจากนั้นยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการพึ่งพาตนเองทั้งระดับบุคคลและสังคมและชุมชน เพิ่มพูนทักษะที่มีอยู่ให้เกิดความเชี่ยวชาญส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการศึกษาของชาติพ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม 2545 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546 แก้ไขเพิ่มเติม 2553 ที่มีแนวนโยบายให้ผู้สูงอายุมีสิทธิในการเรียนรู้ตาม

ศักยภาพทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จะได้รับเท่าทันสภาพสังคมเศรษฐกิจ ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตที่คงความตามวัย เป็นตัวอย่างของสังคม เช่นการดูแลสุขภาพสภาพของตนเอง การรู้จักวิธีป้องกันและรักษาโรคต่างๆ รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับวัย การพักผ่อนที่เพียงพอ การออกกำลังกายที่เหมาะสม การมีสุขภาพจิตที่ดีสุขภาพกายที่แข็งแรงไม่เป็นการระของลูกหลาน เรียนรู้ที่จะฟื้นฟูสมรรถภาพที่เสื่อมโทรมและสูญเสียไป นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องกฎหมาย พินัยกรรม มรดก เรียนรู้ที่จะต้องมียาชีพ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขโดยการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และเรียนรู้ที่จะตายอย่างสงบด้วยจิตใจที่คงความซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ(กิตติศักดิ์ วิทยาภรณ์ 2553: 141)กล่าวว่าสุขภาพของผู้สูงอายุที่ควรจะเป็นประกอบไปด้วยสุขภาพทางกาย หมายถึงมีพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลสุขภาพ ออกกำลังกายเหมาะสมกับวัย นอนหลับพักผ่อนเพียงพอ 2.สุขภาพทางจิต หมายถึงมีจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน มีเมตตากรุณา มองเห็นคุณค่าของตนเอง พอใจในชีวิต 3.สุขภาพทางสังคม หมายถึงมีการสัมพันธ์ภาพที่ดีในที่ตนอยู่อาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อส่งเสริมสันติสุข สามารถปรับตัวกับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยได้อย่างเหมาะสม 4. สุขภาพทางปัญญา หมายถึงการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นตามเหตุปัจจัยมีสติรอบคอบระลึกกายรู้ใจและอารมณ์ของตนตามความเป็นจริง รู้จักปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน

ดังนั้น เพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตให้มีเป้าหมายของผู้สูงอายุอันจะก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน จึงมีความจำเป็นเพื่อนำไปต่อยอดในการพัฒนาในช่วงปลายของชีวิตของผู้สูงอายุ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้สูงอายุ อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุและผู้เตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุได้รู้หลักการนำไปประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ ผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาและพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน มีความสำคัญดังนี้

1. ได้รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ที่สามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อการบริหารและการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนผู้ที่สนใจทั่วไป

2. ผลงานวิจัย เป็นข้อมูลให้ผู้บริหารการศึกษา หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ นำไปกำหนดนโยบาย การพัฒนา การวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในหน่วยงานต่างๆ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะสร้างและพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ซึ่งได้กำหนดขอบเขตศึกษาผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดประกอบด้วย 1.วัดปทุมวนาราม 2.วัดธรรมมงคล 3. วัดบวรนิเวศวิหาร 3.วัดประยุรวงศาวาส 4.วัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม 5. วัดสวนโคก ต.คงลิ่ง อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และ 6. ที่เทศบาลต.หัวง้ม อ.พาน จ.เชียงราย โดยรวมวัดละ 20 คน วัดไผ่ล้อม จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 100 คน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญ เป็น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 17 ท่าน/รูป

1.2 กลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดจำนวน 100 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย

2.1 การพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

2.2 ผลการประเมินารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 สํารวจสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 6 วัดประกอบด้วย 1. วัดปทุมวนาราม 2. วัดประยุรวงศาวาส 3. วัดธรรมมงคล 4.วัดไผ่ล้อมจ.นครปฐม 5. วัดสวนโคก ต.คงลิ่งอ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และเทศบาลต.หัวง้ม อ.พาน จ.เชียงราย โดยใช้แบบสัมภาษณ์

3.2 ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน ดำเนินการทางเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน/รูป ในรอบที่ 1 สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน โดยใช้คำถามปลายเปิด จากนั้นนำข้อความที่สัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา สร้างเป็นองค์ประกอบ ได้ 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1.ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา 2.ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา 3.ด้านกิจกรรมในการจัดการศึกษา 4.ด้านการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล 5.ด้านแหล่งเรียนรู้ โดยนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามวัดระดับความคิดเห็น 5 ระดับ จากมากไปหาน้อย แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความคิดเห็นตามกระบวนการเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 2 และรอบที่ 3

3.3 ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสมในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

3.3.1 ดำเนินการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การบริหารการศึกษา (Focus Group) จำนวน 9 ท่าน ในวันอังคารที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ที่คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3.2.2 โดยแบบประเมินมิติของรูปแบบ ประเมินองค์ประกอบของรูปแบบ และประเมินรับรองรูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เพื่อพิจารณาต่อรูปแบบที่จะนำไปใช้ให้กับการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยอาศัยแนวความคิดที่พัฒนามาจากผู้เชี่ยวชาญที่สะท้อนความคิดที่มีต่อความสัมพันธ์กับองค์ประกอบในการจัดการศึกษา

2. องค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน หมายถึง แนวคิดหรือทฤษฎีที่ได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเคราะห์วิเคราะห์จากแนวความคิดผู้เชี่ยวชาญ ออกมาเป็นองค์ประกอบได้ 5 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบด้านปรัชญา องค์ประกอบด้านหลักการและเป้าหมาย องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรม องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้

3. การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตแต่ในการวิจัยครั้งนี้จะเน้นไปในการศึกษาตามอัธยาศัย

4. การประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ หมายถึง การประเมินความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบไปปฏิบัติในการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

5. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง กลุ่มนักวิชาการที่มีประสบการณ์ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและแผนด้านการจัดการศึกษาด้านผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ด้านการบริหารการศึกษา ด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

6. ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปที่เข้าไปร่วมกิจกรรมในวัด

7. ปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาหมายถึง แนวความคิด ที่เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา

8. หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา หมายถึง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

9. กิจกรรมในการจัดการศึกษา หมายถึง คำโครงของเนื้อหาวิชา หรือเรื่องเฉพาะที่จะสอน ซึ่งต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และความรู้ตามกำหนดไว้

10. การจัดการเรียนรู้หมายถึง รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรู้ โดยการร่วมมือกัน

11. การประเมินผลหมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อให้ได้ตามจุดประสงค์

12. วัด หมายถึง แหล่งเรียนรู้และปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และวิชาการอื่นๆ

13. มิติ หมายถึง สิ่งที่ยังบอกคุณสมบัติของวัดดูว่าเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็น 4 ตอน ดังหัวข้อต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

- 1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.2 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.3 ปรัชญาแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษาผู้ใหญ่
- 1.4 เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.5 การศึกษาตลอดชีวิตกับการพัฒนาชุมชน
- 1.6 การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 1.7 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

- 2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ
- 2.3 กฎหมาย นโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 2.4 สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุทั่วไป
- 2.5 สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน
- 2.6 ความพึงพอใจในชีวิตผู้สูงอายุ
- 2.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ
- 2.8 คุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุในสถาบันศาสนา

- 3.1 สถาบันศาสนากับการส่งเสริมการจัดการศึกษา
- 3.2 รูปแบบในการจัดการศึกษา
- 3.3 องค์ประกอบของรูปแบบในการจัดการศึกษา
- 3.4 หลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ
- 3.5 วิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- 3.6 ขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- 3.7 หลักการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

3.8 แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

3.9 รูปแบบในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

3.10 การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าสำหรับผู้สูงอายุ

3.11 หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

3.12 ขั้นตอนและวิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

3.13 ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

3.14 เทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง

3.15 การสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาและการเรียนรู้ได้ทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตายมิได้ถูกจำกัดสำหรับคนช่วงวัยใดวัยหนึ่ง หากแต่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกวัย ซึ่งนั่นรวมถึงบุคคลที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่และวัยสูงอายุที่จัดได้ว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ของสังคมไทยในปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุนั้น มีความแตกต่างจากการเรียนรู้จากกลุ่มเป้าหมายช่วงวัยอื่น มีความจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้จะมีความเข้าใจลักษณะเฉพาะของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ หลักการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ ตลอดจนจนสามารถ ประเมิน กำกับติดตามการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ทั้งนี้ความเข้าใจดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การสร้างกลไกสำคัญในการจัดการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อกลุ่มเป้าหมายให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

การเรียนรู้เกิดขึ้นพร้อมกับชีวิตมนุษย์และอยู่คู่กับชีวิตมนุษย์มาตลอด กล่าวคือมนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่เสมอตั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดาสู่เชิงตะกอน แต่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าการเรียนรู้และการศึกษามีเฉพาะภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงชีวิตการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนนั้นยาวนานมากกว่าในโรงเรียนมาก มนุษย์จึงมีความจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดช่วงวัยของชีวิตเพื่อปรับตัวกับสภาพที่เปลี่ยนแปลง (Lifelong Learning) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552: 14). การศึกษาตลอดชีวิตหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ตลอดช่วงชีวิตของผู้นั้น อันเป็นผลมาจาก

กระบวนการพัฒนาสติปัญญา โดยครอบคลุมการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาทั้ง 3 ระบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม

สุนทร สุนันท์ชัย. (2557: 72). การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การรับความรู้ ทักษะ และเจตคติทั้งจากโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ มีการจัดและไม่มีการจัด ทั้งมีการวางแผนและไม่มีการวางแผน

อาชัญญา รัตนอุบล. (2557: 54). การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในทุกช่วงวัย เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของตนเอง และใช้ทรัพยากรที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง เพื่อนำไปสู่ประสบการณ์อย่างมีคุณค่า โดยการเข้าร่วมกิจกรรมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็ตาม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545: 2). ให้นิยามการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่าเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

สรุป การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลทุกช่วงวัย โดยครอบคลุมการเรียนรู้ทั้ง 3 ระบบคือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1.2 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิต เกิดขึ้นขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกช่วงวัย มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงประสพการณ์ให้เป็นทักษะและความรู้ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตที่จะเจริญเติบโตได้ก็ต้องอาศัย อาหาร น้ำ สิ่งแวดล้อมที่ดี ยังมีมนุษย์มีการศึกษาคือ มีการเรียนรู้ตลอดเวลาต่อเนื่อง มนุษย์ก็จะสามารถดำเนินชีวิตได้ดีมีคุณค่าในโลกของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Javis, 2007: 123) อ้างอิงมาจาก ยุวดี ไวทยโชติ. (2547: 42). ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตมีนักวิชาการหลายท่านอธิบายไว้ ดังนี้

สุมาลี สังข์ศรี. (2555: 40,69). ได้อธิบายถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของบุคคลในแต่ละวัย การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงชีวิต การศึกษาช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์

2. ความเปลี่ยนแปลงของสังคม หากประชาชนในสังคม ได้รับการศึกษามีความรู้เท่าทัน รู้จักปรับตัว ให้รู้จักปรับสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาสังคมที่เผชิญอยู่ก็สามารถที่จะคลี่คลายไปในทางที่ดีได้

3. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะด้านวิชาการวิชาชีพพอเพียงและสอดคล้องกับความต้องการของ

แรงงาน นอกจากนั้นยังต้องใช้ความรู้และทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถสร้างงานของตนเองได้ สามารถเลือกหรือพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและสังคม

4. ความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยี มีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ในประเทศต่างๆเป็นอย่างมาก ประชาชนในสังคมจะเรียนรู้ ต้องติดตามให้ทันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. การแพร่กระจายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร บุคคลจึงควรเรียนรู้ และมีทักษะที่จะเข้าถึงข้อมูลต่างๆ เพื่อให้รู้เท่าทันและนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์เลือกข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง

6. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น จำนวนประชากรที่มากที่สุดคือผู้ใหญ่และวัยทำงาน โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาทั้งหลายจะมีจำนวนประชากรที่สูงอายุมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องขยายออกไปสู่ประชากรวัยแรงงาน วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุ

7. ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ปัจจุบันประเทศต่างๆในโลกส่วนใหญ่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศ เพราะฉะนั้นจึงมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีสิทธิได้รับการศึกษาเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

8. การศึกษาที่มีอยู่ยังไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาทุกช่วงชีวิต การศึกษาที่จัดในประเทศทั่วโลกแม้ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ยังเน้นที่การศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นการศึกษาเพียงช่วงต้นของชีวิตเท่านั้น

9. ความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นั่นคือ คนที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีงานที่ดีกว่า มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่า ผู้ยากจนในชนบทจะมีโอกาสน้อย

10. สิ่งที่เราเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงน้อย จากสภาพการจัดการศึกษาในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ยังพบว่า สิ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นยังห่างไกลจากสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดจะต้องเรียนในสิ่งที่สถาบันการศึกษากำหนดไว้อย่างเดียวกัน ด้วยวิธีเดียวกัน สิ่งที่ได้เรียนรู้นั้นเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ต้องออกไปเผชิญกับสภาพชีวิตจริงหลังจากจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาไปแล้วยังใช้ได้น้อย ถึงแม้จะเป็นพื้นฐานสำหรับในการค้นหาความรู้ต่อไปแต่ยังใช้ได้น้อยไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

11. การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่แสวงหาความรู้ด้วยตนเองในภายหน้า บุคคลจึงต้องมีทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ จะต้องมียุทธวิธีเรียนที่แตกต่างไปจากการให้ครูเป็น

ผู้บอกหรือให้เนื้อหา ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตจะมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเป็นเครื่องมือการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

12. รูปแบบการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้อิสระแก่ผู้เรียน และไม่เอื้อต่อสภาพการดำเนินชีวิต จึงต้องมีวิธีการเรียนที่ยืดหยุ่นกว่า ซึ่งให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเลือกเวลาเรียน ในการเลือกสถานที่เรียนและวิธีเรียน โดยเฉพาะการศึกษาในช่วงชีวิตวัยผู้ใหญ่ วัยแรงงานและวัยสูงอายุ

13. เพื่อสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ ปัจจุบันแทบทุกสังคมในประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาพัฒนาตน

สรุป การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชีวิตทุกช่วงวัย ให้เหมาะสมกับ สภาพปัญหา ในบริบทของแต่ละบุคคล สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้เก่ง ดี และมีความสุข

1.3 ปรัชญาแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษาผู้ใหญ่

ปรัชญาเป็นแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษา เป็นเสมือนลู่ทางที่จะนำไปสู่เส้นทางการศึกษา เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างที่มีมาตรฐานที่แน่นอนและชัดเจน การศึกษาถึงปรัชญาต่างๆจึงมีความจำเป็นและสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์และปรับใช้กับสังคมปัจจุบัน โดยต้องสอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ปรัชญาเป็นภาษาสันสกฤตและตรงกับภาษาบาลีว่า ปัญญา ส่วนคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษมาจากภาษาฝรั่งเศสโบราณว่า Philosophia ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า Philosophia โดยประกอบ 2 คำ Philos ตรงกับภาษาอังกฤษว่า The love of wisdom มาจากรากศัพท์ว่า Philos (รัก) กับ Sophia (ปัญญา) ความหมายดั้งเดิมแปลว่า “ความรักที่มีต่อความฉลาด หรือความรักที่มีต่อความรู้” เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วปรัชญามี 2 ปรัชญาตะวันออก และปรัชญาตะวันตก ปรัชญาตะวันออกนั้นเกิดจากนักคิดของชาวนักบวชพยายามหาเหตุผลจนสามารถนำมาเป็นทฤษฎีได้ ปรัชญาตะวันตกนั้นเชื่อว่าดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์สิ่งต่างๆส่วนมีวิญญาณ มีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ทั้งสิ้น ซึ่งชีวิตคนจะเป็นไปในทางใดขึ้นอยู่กับพระเจ้าเป็นผู้บันดาล อัมพร พงษ์กัณณนันทน์. (2550: 12)

แนวคิด ทฤษฎี ปรัชญาการศึกษา

ความหมายของคำว่าปรัชญา (philosophy)

ปรัชญา (philosophy) มาจากภาษาละตินว่า philosophiaซึ่งมาจากคำว่า Philo แปลว่า ความรัก ความสนใจ ความเลื่อมใสและคำว่า Sophia แปลว่า ความรู้ ความเฉลียวฉลาด ความปราดเปรื่องเมื่อรวมกัน จึงแปลว่า ความรักในความรู้ (Love of Wisdom) ภาษาไทย พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นโดยนำมาจากรากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า พร? ซึ่งแปลว่า ไกล สูงสุด ประเสริฐ และ ญา ซึ่งแปลว่า รู้ รวมกันเป็น ปรัชญา แปลว่า ความรู้อันสูงสุด ความหมายของปรัชญามีความหมายแตกต่างกันไปตามความคิดของแต่ละคน เพราะปรัชญาเป็นศาสตร์ที่ไม่เหมือนศาสตร์อื่น

แม้แต่นักปรัชญาเองก็ไม่สามารถให้คำนิยามได้อย่างชัดเจน (นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล.2554: 12) ดังความหมายของนักปรัชญาหลายท่านต่อไปนี้

ปรัชญา หมายถึง ความคิดหลักที่บุคคลหรืออนุชนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต (สุชาติ เหล่าสุนทร อ้างอิงจาก นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล 2554: 12)

ปรัชญา หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความเชื่อถือที่บุคคลใช้เป็นหลักในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของตน หรือหมายถึงทัศนะของบุคคลที่มีต่อการดำเนินชีวิต ปรัชญามีไว้ความเชื่อ หรือ ทัศนะอย่างธรรมดาแต่เป็นสิ่งที่ได้กลั่นกรองแล้วอย่างรอบคอบโดยปราศจากอารมณ์เห็นแก่ตัว และด้วยการได้ทดสอบแล้วจนเป็นที่พอใจและมีการปรับปรุงแต่งอยู่เรื่อยๆ ปรัชญาที่แต่ละบุคคล ยึดถืออยู่นั้นย่อมเปลี่ยนแปลงได้และอาจปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ด้วย ชำรง บัวศรี อ้างอิงมาจาก (นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล. 2554: 12)

สรุป ปรัชญาได้วิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน โดยนักปรัชญาชาวกรีกที่เริ่มแนวคิดที่ว่ามนุษย์มีความสงสัยต่อสภาพแวดล้อม และยังต้องการค้นหาคำตอบในเรื่องที่สงสัยนั้น ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่มนุษย์ต้องค้นหาคำตอบโดยมีวิธีการกระทำที่แตกต่างกันไป เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

1.3.1 ความสำคัญของปรัชญาและปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาและปรัชญาการศึกษามีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับเริ่มตั้งแต่เด็ก ผู้ใช้แรงงาน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเตรียมประชากรของประเทศให้มีคุณภาพ ซึ่งการจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายหรือแนวทางในการจัดการศึกษาก็ต้องแตกต่างกันไป ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักแม่บทบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทคัดแปลงให้ประโยชน์เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา (กิตติมา ปรีดีดิกล 2521: 80; อ้างอิงมาจาก สาโรช บัวศรี 2518: 3-5) ที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไปแต่ละยุคแต่ละสมัยการจัดการศึกษาถ้าหากขัดหลักปรัชญาที่ไม่สามารถกำหนดแนวทางที่จะทำให้ประเทศชาติไปสู่เป้าหมายได้

สนอง โลหิตวิเศษ. (2544: 68). ให้แนวคิดความสำคัญของปรัชญาการศึกษาว่าปรัชญาการศึกษาเป็นการใคร่ครวญอย่างมีระบบ มีเหตุผลทางตรรกศาสตร์ (Logical Reflection) ต่อธรรมชาติ และจุดหมายปลายทางพฤติกรรมมนุษย์ เป็นกิจกรรมทางสติปัญญา เป็นหลักทั่วไปของปรากฏการณ์สำหรับผู้ปฏิบัติงานบางคนอาจเห็นว่าปรัชญาเป็นเนื้อหาวิชาที่เป็นนามธรรมในขณะที่คนอื่นๆเชื่อว่าเป็นเรื่องความมีเหตุผลเป็นกรอบแนวคิดทางสติปัญญาในการอ้างอิงและแนวทางพฤติกรรม

สรุป ปรัชญาการศึกษาเป็นแนวทางกำหนดนโยบายและหลักการเพื่อกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาว่าควรจะเป็นไปในทิศทางใด ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับสังคมนั้นๆซึ่ง

ประกอบไปด้วยเป้าหมาย วัตถุประสงค์ หลักสูตร หรือเนื้อหา วิธีการ กระบวนการเรียนการสอน การวัดผล

1.3.2 ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่

ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุได้ใช้ความเชื่อในปรัชญาที่หลากหลายมีนักการศึกษาได้เสนอปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ 5 กลุ่ม ได้แก่ 1.กลุ่มเสรีนิยม(Liberalism) 2. กลุ่มพัฒนาการนิยม (Progressivism) 3. กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) 4. กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviourism) และ 5. กลุ่มมนุษยนิยม (Radicalism) สนอง โลหิตวิเศษ (2544: 83-84) โดยได้สรุปแนวคิดของแต่ละปรัชญาได้ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาเสรีนิยม เชื่อในการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม สุนทรียภาพ และศาสนา เน้นการถ่ายทอดทางมรดกวัฒนธรรม ความซาบซึ้งในศิลปวรรณกรรม ทักษะทั่วไป ในการอ่าน การเขียนและการคิดคำนวณ ภูมิปัญญาและทฤษฎีและปฏิบัติ คุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดีและความรับผิดชอบต่อสังคม

2. ปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม มีความเชื่อเรื่องการศึกษา ความเป็นประชาธิปไตย พัฒนาตนเองและสังคม การจัดการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ ผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มุ่งเน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิต เน้นกระบวนการพัฒนาสังคม หรือการศึกษานอกระบบเน้นกระบวนการการแก้ปัญหา

3. ปรัชญาการศึกษาแบบมนุษยนิยม มีความเชื่อเรื่องพื้นฐานเสรีภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ พฤติกรรมเป็นผลมาจากแรงจูงใจและเกิดขึ้นในตนเอง การจัดการศึกษานี้เน้นการพัฒนาบุคคลในภาพรวม และมีผลต่อบุคลิกภาพ การศึกษานอกระบบเน้นการจัดให้ตอบสนองความต้องการและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

4. ปรัชญาการศึกษาแบบพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อในเรื่องพฤติกรรมว่าเป็นการตอบสนองของมนุษย์ต่อสิ่งเร้า ถ้าจัดสิ่งเร้าให้เหมาะสมจะได้พฤติกรรมตอบสนองที่ต้องการการศึกษานอกระบบได้รับอิทธิพลของปรัชญาพฤติกรรมนิยมในด้านกระบวนการวางแผน การประเมินความต้องการ การออกแบบโปรแกรมและการประเมินผล วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและผลที่วัดได้

5. ปรัชญาแบบปฏิรูปนิยม มีความเชื่อในเรื่องการใช้การศึกษาเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนหรืออย่างรุนแรง โดยเปลี่ยนโครงสร้างและค่านิยมทางสังคมเช่นแนวคิดของเปาโลว์แฟร์ เสนอทฤษฎีการสร้างจิตสำนึกเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและเศรษฐกิจและเมืองของโลกคนจน และแนวคิดของอิวานอีลิช เสนอให้เลิกระบบโรงเรียน เพราะการศึกษามีไข้อยู่เฉพาะในโรงเรียน

สำหรับปรัชญาความเชื่อของการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งสังคมได้ก้าวสู่การพัฒนาด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่ง ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2541: 91-95) การพัฒนาการศึกษาของไทยที่พึงประสงค์

ควรมีลักษณะเป็นการศึกษาระบบเปิด การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาที่มีหลากหลายรูปแบบ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แนวผสมผสาน เป็นการศึกษาที่มีความทันสมัย เป็นการศึกษาเน้นท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม องค์การทางศาสนา พหุภาคี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยตนเองและสิ่งแวดล้อมเกิดผลพวงพลัทั้งแก่ตนเองแก่ชีวิตและสังคม เพื่อให้คนรู้ดี คิดดี ทำดี มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคมบนหลักการของความเสมอภาคในโอกาส ประสิทธิภาพในกระบวนการ ประสิทธิภาพที่พัฒนาชีวิตและผู้เรียน

ในยุคสมัยใหม่หรือปรัชญาหลังนวยสมัยนิยม หลังสมัยใหม่(Post Modernism) หรือความคิดความเชื่อแบบหลังนวยสมัยนิยมว่า อิมมานูเอลคานท์ (1724-1804). ได้กล่าวไว้นานแล้วว่า อย่าหลงเชื่อวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ไม่ได้ให้ความจริง ให้เพียงสิ่งที่เป็นประโยชน์ วิทยาศาสตร์ควรรับใช้มนุษย์ในขอบข่ายของศีลธรรม ซึ่งคนในยุคหลังสมัยใหม่นิยมมองว่า ยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) ได้มาถึงและเป็นไปได้แล้วโดยใช้เหตุผลผ่านวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันการศึกษาไทยตกอยู่ในกระแสวิพากษ์อย่างกว้างขวางรุนแรงเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาที่แย่ลง ซึ่งพิจารณาได้จากคุณภาพของผู้เรียนที่เป็นผลผลิตของระบบและกระบวนการการจัดการศึกษาที่ต่ำลงไป ซึ่งมีเสียงสะท้อนตรงกันถึงปัญหาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนว่า “การศึกษามีทิศทางและเป้าหมายเพื่อพัฒนาของคนในประเทศ ซึ่งเห็นผลได้ในระยะยาว แต่นโยบายการศึกษาของประเทศมีการปรับเปลี่ยนบ่อยมากเนื่องมาจากกระแสทางการเมืองทำให้การศึกษาไทยนั้นขาดหลักปรัชญาและทิศทางที่เหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2558: 22)

นอกจากนี้ยังมีปรัชญาที่สำคัญในการสร้างแนวคิดให้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุซึ่งนักการศึกษาไทยได้สรุปไว้ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต ปรัชญาคิดเป็น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเชื่อกันว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาคือชีวิต มนุษย์ต้องเรียนรู้้อย่างต่อเนื่อง จากเปลถึงหลุมฝังศพ หรือตั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดาสู่เชิงตะกอน โดยระบบการศึกษาต้องพัฒนาบุคคลทุกช่วงวัย และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลในแต่ละช่วงชีวิต ทั้งการศึกษาทั้งสามระบบ ส่วนปรัชญาคิดเป็น โกวิทยวรพิพัฒน์ ได้ให้แนวคิดว่าการที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ในสังคมนั้น จะต้องเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม เช่น องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการคิด ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ด้านวิชาการ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม มาประกอบพิจารณาและตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมกับตนเองและสังคม (อัมพร พงษ์กังสนนันท์. 2550: 276).

สรุป ในการจัดการศึกษาทุกระดับทุกระบบเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจต้องใช้ปรัชญาเป็นค่านำจากความเชื่อของปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มต่างๆ ผสมผสานกับความเชื่อปรัชญาในยุคหลังสมัยนิยมที่ทำให้แนวโน้มการศึกษาตลอดชีวิตจะต้อง

ออกแบบผลิตคนให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของสังคมประเทศชาติและการจัดการศึกษาในยุค ศตวรรษที่ 21 ต้องเน้นการศึกษาอย่างต่อเนื่องให้ความสำคัญกับผู้เรียนทุกระดับและหลากหลาย ยึดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้คนไทย คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

1.3.3 หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการที่จะทำให้การเรียนรู้หรือการศึกษาตลอดชีวิตเกิดสัมฤทธิ์ผล สามารถนำไปปฏิบัติจริง ได้ จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักการ ที่จะสามารถให้บุคคลร่วมรู้ร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง จน กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้(Social Learning)ตลอดชีวิตซึ่งมีแนวคิดและหลักการในการปฏิบัติดังนี้

สุมาลี สังข์ศรี (2554: 40- 69). ได้ประมวลแนวคิดของหลักการศึกษาดูตลอดชีวิตของนัก การศึกษาหลายๆท่าน ดังนี้

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่วัยใดก็ตามทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ รวมทั้งวัยสูงอายุ
2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต
3. การศึกษามีได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น
4. การศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด
5. การศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันในแนวดิ่งและแนวนอน โดยมีมิติที่ 1 การผสมผสานในแนวดิ่ง หมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย และ มิติที่ 2 การผสมผสานกันในแนวนอนหรือแนวราบนั้นพิจารณาในแต่ละวัยในช่วงอายุของบุคคล การศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษาที่จัดให้กับบุคคลควรเป็นการศึกษาทุกประเภททุก รูปแบบผสมผสานกัน
6. การศึกษาดูตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา
7. การศึกษาดูตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ในเรื่องกฎเกณฑ์ระเบียบ ต่างๆ มีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเนื้อหา วิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่เรียน
8. การศึกษามีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน เป็นการศึกษาที่เปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้เลือก ได้ตัดสินใจความพร้อม ความสามารถ ความสนใจตามความสะดวกของเขาเอง
9. การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีความสำคัญมากที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต
10. บุคคลจะศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ จะต้องรู้วิธีแสวงหาความรู้ หรืออีกนัยหนึ่ง คือมีเครื่องมือในการหาความรู้ ต้องเรียนรู้วิธีเรียน Learning how to learn
11. ควรศึกษาเรียนรู้เรื่องชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง
12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาดูตลอดชีวิต และเป็นแหล่งเรียนรู้สืบเนื่องที่ให้ความรู้แก่บุคคลสืบเนื่องต่อทุกช่วงอายุ

13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการศึกษา เด็กจะได้เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน จากเพื่อนบ้าน จากกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในสังคม จากประเพณี วัฒนธรรม สถาบันศาสนา กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มการเมือง สถานประกอบการ สาธารณชน สถานที่ทำงานในลักษณะต่างๆ เป็นต้น

14. การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาให้บุคคลพึงตนเองได้ มนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหา มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น สุนทร สุนันท์ชัย (2557: 172) กล่าวถึงหลักการการศึกษาตลอดชีวิตว่า

1) การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย การเรียนรู้ภายในโรงเรียนเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ในชีวิตมนุษย์

2) การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย การเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

3) บ้านย่อมมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษาตลอดชีวิต โดยเป็นผู้เริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสมาชิกผู้เยาว์ แม้เมื่อเติบโตขึ้นก็เป็นแหล่งให้การเรียนรู้ต่อไปอีกจนตลอดชีวิต

4) ชุมชนเป็นแหล่งให้การศึกษาลำดับต่อมา เมื่อเด็กได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมนอกบ้านเด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากชุมชน

5) สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถาบันฝึกอบรมต่างๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่ไม่สามารถผูกขาดการเรียนรู้ของแต่ละสถาบันได้ทั้งหมด อีกทั้งไม่สามารถจะแยกออกจากหากจากสถาบันอันเป็นแหล่งเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมได้ สถานศึกษาควรร่วมกับบ้าน วัด ชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตของการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือได้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติที่ได้จากห้องเรียนและชีวิต

6) การศึกษาตลอดชีวิต จะต้องดำเนินต่อเนื่องและผสมผสานหรือบูรณาการเรียนรู้ในทางตั้ง (vertical integration) ตลอดช่วงชีวิตของบุคคล

7) การศึกษาตลอดชีวิต จะต้องดำเนินการให้ผสมผสานหรือบูรณาการในทางราบ (Horizontal) และทางลึก (Depth Dimension) แต่ละขั้นของชีวิตคน ความหมายทั้งในการผสมผสานในทางราบ อาจมีความหมายได้สองอย่าง อย่างแรก ก็คือ การเรียนในระดับเดียวกัน สามารถจะเรียนได้หลายๆวิธี เช่นเรียนจากการศึกษาในโรงเรียน จากการศึกษาอกระบบ (เช่นฝึกงานในสถานประกอบการ เรียนจากแหล่งวิชาต่างๆ เรียนจากหลักสูตรทางไกล เรียนจากประสบการณ์ในการทำงาน) อย่างสองคือการเรียนให้ครบถ้วนทุกด้านของมนุษย์ มิใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง นั่นคือ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ และธรรมชาติ

8) การศึกษาตลอดชีวิตควรจัดให้แพร่หลายทั่วถึงเป็นประชาธิปไตย ควรจัดให้กว้างขวาง มีคุณภาพเท่าเทียมกันให้ถึงคนทุกหมู่เหล่า

9) การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา เครื่องมือ วิธีการเรียนรู้ และเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้

10) การศึกษาตลอดชีวิต ยินยอมให้ทางเลือกและวิธีการเรียนรู้อื่นๆ แทนวิธีการที่ใช้เป็นปกติเช่น การเรียนรู้แบบมีครูสอนเต็มเวลา หรือแบบมีการเรียนสลับการทำงาน(Sandwich Programme) การเรียนภาคค่ำ ชั้นเรียนปลายสัปดาห์ หลักสูตรวิทยุโทรทัศน์ การเรียนโดยใช้คอมพิวเตอร์ใช้สอน

11) การศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วยเนื้อหาต่างๆสองพวก คือ การศึกษาสามัญ และการศึกษาวิชาชีพ แต่ปัจจุบันค่อยๆ จะเคลื่อนกลืนกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นทั้งนี้เพราะวิชาชีพทั้งหลายปัจจุบันนี้ย่อมต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานด้วยเช่นเดียวกัน

12) การศึกษาตลอดชีวิตแก้ไขข้อบกพร่องการศึกษาในปัจจุบัน โดยการผนวกการเรียนรู้ภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียนเข้าด้วยกัน

13) เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตคือพัฒนาคุณภาพชีวิต

14) สิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตคือ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถที่จะเรียนรู้โอกาส (Opportunity)

15) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลักการที่ใช้ในการจัดการศึกษาทุกประเภท ประเภทแรก การเรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวถึง ชีวิตบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งครอบคลุมกว้างขวางอยู่แล้ว ประการที่สอง การเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมถึงพัฒนาการทุกอย่างของมนุษย์ กล่าวคือทางกาย ปัญญา สังคม และอารมณ์ ประการที่สาม การเรียนรู้ตลอดชีวิต ครอบคลุมบทบาทของมนุษย์ที่จะต้องมีในทุกสถานการณ์ตลอดชีวิต ตั้งแต่เด็ก มีลูกครอง เป็นบิดามารดา เป็นผู้นำชุมชน

16) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นระบบรวมของการศึกษาทุกประเภท ทั้งในแง่เป้าหมาย รูปแบบการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบ ทั้งในบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน วิธีการจัดทั้งการวางแผน โครงสร้างการจัดองค์กร และงบประมาณ หลักการจัดหลักสูตรวิธีการเรียนการสอน และการประเมินผลสถาบันการพัฒนาการศึกษาเพื่ออนาคต(Institute of Future students for Development .IFD, 2001) ได้เสนอว่า ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรมีหลักการดังนี้

1. ระยะเวลาการเรียนรู้เกิดขึ้นทุกช่วงวัย ตลอดชีวิตมนุษย์
2. การเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยให้นมนุษย์รู้จักเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ มีทักษะและเจตคติที่จำเป็นและเอื้อต่อการพัฒนาตนเองและการดำรงชีวิต
3. มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self- directed learning)

4. มีความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

สรุป การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกช่วงวัยของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งบุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด มีหลักการสำคัญ ที่เน้นความเสมอภาคทางการศึกษา เท่าเทียมกัน มีความยืดหยุ่น หลากหลายทั้งรูปแบบและวิธีการ เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดช่วงวัย ทุกสถานที่ ทุกเวลา เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น

1.4 เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต

ตามปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใด เพศใด อาชีพอะไร พื้นฐานมาจากอะไร อยู่ในเมืองหรือชนบท ควรได้รับการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข ในยุคของการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และการศึกษาที่คนควรได้รับคือการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงชีวิตนั้นๆ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2554: 12-30) องค์ประกอบด้วยบุคคลแต่ละช่วง ดังนี้

- | | | |
|---|---|-------|
| 1. เด็กแรกเกิด | → | ทุกคน |
| 2. เด็กก่อนวัยเรียน | → | ทุกคน |
| 3. เยาวชนในวัยเรียน | → | ทุกคน |
| 4. ผู้ที่พ้นวัยเรียนไปแล้วเข้าสู่วัยทำงาน | → | ทุกคน |
| 5. ผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ | → | ทุกคน |

สรุป การจัดการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่จำกัดอายุ เพศ ระดับการศึกษา เพื่อให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ครอบคลุมตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เป็นการกระจายโอกาสให้บุคคลเสมอภาคกัน เป็นการดำเนินงานที่มีการวางแผนและเป็นการจัดให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติอันมีความจำเป็นต่อการพัฒนาชีวิตทุกช่วงวัยของบุคคล

1.5 การศึกษาตลอดชีวิตกับการพัฒนาชุมชน

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นความเคลื่อนไหวใหม่ในสังคมที่ส่งเสริมให้คนกลับมาเรียนหนังสืออีกครั้งเพื่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเปลี่ยนประสบการณ์ให้กลายเป็นความรู้คือทักษะ ผลก็คือทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ให้เป็น

มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา การเรียนรู้มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันและน้ำที่ให้ความสำคัญทำให้ชีวิตเติบโตและพัฒนา การเรียนรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้อง เรียนรู้สิ่งต่างๆเพื่อการเจริญเติบโต งอกงามและพัฒนาเป็นสมาชิกที่มีประโยชน์ในสังคม การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่มีค่าสำหรับการพัฒนา ยิ่งมนุษย์เรียนรู้มากเท่าใดคุณภาพของความเป็นมนุษย์ก็เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น (Javis,2007: 123) ซึ่งในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมากขึ้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตแตกต่างจากการเรียนรู้แบบเก่าหลาย

1.6 การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษานอกระบบ ถือเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีเป้าหมายสำคัญที่ต้องการให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค เปิดโอกาสให้กับผู้ขาดและผู้พลาดโอกาสในระบบได้ศึกษา ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย (ปาริศา วีระธร. 2559: 31).

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนักวิชาการศึกษาอธิบายไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

(สุมาลี สังข์ศรี. 2554: 20-69). ได้อธิบายแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเป็น 3 ด้านดังนี้

1. แนวทางกาจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตด้านการบริหาร สามารถสรุปข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1) ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการศึกษานอกระบบอยู่ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลตามลำดับ

2) หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษานอกระบบ จะไม่เน้นการเป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเสียเอง แต่จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานงานและขอความร่วมมือกับองค์กรต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนให้ร่วมกันจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

3) การบริหารจัดการการศึกษานอกระบบในแต่ละระดับนั้น หน่วยงานกลางที่รับผิดชอบการศึกษานอกระบบแต่ละระดับ อาจจัดตั้งเป็นรูปของคณะกรรมการ โดยให้มีตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้แทนขององค์กรท้องถิ่น และผู้แทนประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

4) ควรมีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการจากระดับชาติไปสู่ระดับท้องถิ่น ทุกหน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ ควรยึดหลักการกระจายอำนาจ หน่วยงานในระดับชาติทำหน้าที่ให้นโยบายและให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ ด้านการติดตามประเมินผล การ

ประกันคุณภาพด้านงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานแต่ละท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารกิจกรรมให้เหมาะสมแต่ละท้องถิ่น

5) การประสานงานระหว่างหน่วยงานกลางกับหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทุกระดับ ควรเป็นการประสานทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง

6) ควรมีการสร้างเครือข่ายการศึกษานอกระบบในทุกระดับ เพื่อเป็นการประสานงานและเชื่อมโยงระหว่างหน่วยและองค์กรต่างๆ

7) ควรใช้ชุมชนเป็นหลักในการจัดการศึกษานอกระบบ ในแต่ละชุมชนหรือแต่ละท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแกนในการบริหารจัดการ โดยหน่วยงานต่างๆเป็นผู้สนับสนุนเช่น หน่วยงานอาจเข้ามาจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนในด้านต่างๆ

8) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆในชุมชน และส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนมาใช้ประโยชน์

2. แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตด้านหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดกิจกรรม สามารถสรุปข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1) ควรส่งเสริมทุกหน่วยงานและองค์กร ทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชน องค์กรต่างๆในชุมชน เป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

2) ควรมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางทางด้านการศึกษานอกระบบ ทำหน้าที่ประสานกับหน่วยงานทั้งหมดรวมทั้งประสานงานกับชุมชน

3) ชุมชนแต่ละแห่งควรร่วมกับหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน กำหนดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จะจัดในชุมชน

4) นอกเหนือจากจะมีหน่วยงานภายนอกมาจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบประเภทต่างๆแล้ว ควรส่งเสริมให้กลุ่มต่างๆในชุมชนและองค์กรในชุมชนเป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้มากที่สุด เพื่อประชาชนจะมีแหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ตัว

5) แหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนสามารถร่วมมือในการจัดบริการได้ ได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว ห้องสมุด วัด พิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพร การฝึกทักษะอาชีพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น การให้ความรู้ต่อการดำเนินชีวิตโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

6) ควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้แทนของประชาชนที่จะมาทำหน้าที่เป็นกรรมการหรือตัวแทนที่ร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

7) ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ ให้มีความรู้ หลักการและปรัชญาของการศึกษานอกระบบ

8) หน่วยงานที่เป็นแกนกลางทางด้านการศึกษานอกระบบในแต่ละระดับ ควรให้การสนับสนุนส่งเสริมแก่หน่วยงานและองค์กรที่มาร่วมการจัดการการศึกษา

9) หน่วยงานที่เป็นแกนกลางทางด้านการศึกษานอกระบบในแต่ละระดับควรทำหน้าที่ส่งเสริมให้เครือข่ายเป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

3. แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ด้านขอบเขตของกิจกรรม สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ด้านขอบเขตของเนื้อหา มีแนวทางดังต่อไปนี้

(1) เนื้อหาที่ควรจัดให้ประชาชนได้ศึกษา ควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการเผชิญปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ซึ่งควรจะครอบคลุมเรื่องต่างๆดังนี้

ก. ความรู้ที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคิด การคำนวณ การติดต่อสื่อสาร หน้าที่พลเมือง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรม

ข. ความรู้ทางด้านอาชีพสาขาต่างๆ ซึ่งครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

ค. ความรู้ทั่วไปในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพ ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ง. ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

เนื้อหาดังกล่าวนี้ อาจจัดเป็นกลุ่มภายใต้ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆคือ

1) กิจกรรมประเภทให้การศึกษาพื้นฐาน

2) กิจกรรมประเภทให้ความรู้ทักษะอาชีพ

3) กิจกรรมประเภทความรู้ทั่วไปที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

(2) ควรจัดทำหลักสูตรระยะสั้นๆ ซึ่งใช้เวลาเรียนไม่นาน และสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ทันที

(3) สำหรับหลักสูตรระยะยาว อาจจะแบ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้นๆ หลายๆหลักสูตรที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

(4) ควรจัดหลักสูตรที่เป็นชุดการเรียนด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนเอง เมื่อใดก็ได้เมื่อมีความพร้อม

(5) เนื้อหาหลักสูตรควรจะสามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ให้สอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายและสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น

(6) หลักสูตรควรมีทั้งหลักสูตรกลางและหลักสูตรท้องถิ่น

(7) ควรมีการจัดหลักสูตรที่หลากหลายด้านเนื้อหา เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเลือกศึกษาได้ตามความสนใจ ตามความต้องการ

2) ด้านวิธีการจัดกิจกรรม มีแนวทางดังต่อไปนี้

(1) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ไม่มียึดวิธีการใดวิธีการหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อตอบสนองความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย

(2) การจัดกิจกรรม ควรยืดหยุ่นในเรื่องของเวลา หลักสูตร สถานที่เรียน การเข้าเรียน ควรลดกฎระเบียบขั้นตอนต่างๆ ให้ผู้เรียนเข้าถึงได้ง่าย

(3) ไม่ควรเน้นในวิชาการมากนัก แต่จะเน้นการฝึกให้รู้จักวิธีแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

(4) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยการจัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงความสนใจ ความพร้อม ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้

(5) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้

(6) เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติ จนสามารถปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้

(7) มีการใช้สื่อที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ เน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง

(8) การเลือกใช้สื่อต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนและความพร้อมของท้องถิ่น

(9) การถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อต้องให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย เพราะผู้เรียนต้องเรียนด้วยตนเอง

(10) จัดกิจกรรมให้กลมกลืนกับการดำเนินชีวิต

(11) ควรศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ชุมชนใช้มาแต่เดิม แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

(12) การวัดและการประเมินผล ไม่ควรเน้นการสอบ การแข่งขัน แต่ประเมินความก้าวหน้าในด้านต่างๆ ของผู้เรียน และให้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาประเภทต่างๆ มาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้ (นฤมล ดันธสุรเศรษฐ์. 2557: 20- 44). ได้อธิบายแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของไทยไว้ดังนี้

1. ความเสมอภาคทางการศึกษา แนวทางนี้เน้นการจัดการศึกษานอกระบบที่ต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ ต้องสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

2. การพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง แนวทางนี้เน้นการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง

3. บูรณาการเรียนรู้กับวิถีชีวิต แนวทางนี้เน้นการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน เพื่อการเรียนรู้และบูรณาการวิธีการจัดการเรียน การสอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวม

4. ความสอดคล้องกับปัญหา ความต้องการและความถนัดของผู้เรียน แนวทางนี้เป็น กระบวนการที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง เลือกการศึกษา ให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม

5. การเรียนรู้ร่วมกันและมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางนี้เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม ผู้เรียนเป็นสำคัญ ก่อให้เกิดความร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฝึกความรับผิดชอบและปลูกฝัง วินัยในตน และชักนำชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดสรรทรัพยากร และสนับสนุนในเรื่องอื่นๆ

1.7 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนักวิชาการศึกษา ได้อธิบายไว้หลายท่านพอสรุปได้ดังนี้

(ทวีป อภิลิทธิ์. 2554: 3-7). ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้ แนวทางการ จัดการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดให้สัมพันธ์กับการศึกษาในรูปแบบอื่นทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาใน ระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จัดให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่จะ เลือกเรียนและแสวงหาความรู้ตามที่ตนต้องการ หรือเพื่อการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต จัดโดยยึดหลัก ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของ กลุ่มเป้าหมายได้ตรงประเด็น เน้นการบูรณาการการเรียนรู้ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับวิถีชีวิตของ ผู้เรียนแต่ละคน แต่ละชุมชน

(สารีพันธ์ สุภวรรณ. 2557: 20-39). ได้อธิบายแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษาตาม อัธยาศัยในแต่ละด้าน ดังนี้

1. กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจ

1) กิจกรรมการเรียนรู้จากวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตหรืออาจจะเรียนรู้จากภูมิ ปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สามารถเรียนรู้ผ่านการดำเนินชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านหรือ ชาวบ้านในชุมชน เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น

2) กิจกรรมเสวนาหรืออภิปราย โดยเปิดเวทีพูดคุย วิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนั้นๆอย่าง เสรีและเป็นประชาธิปไตย

3) การสาธิต

4) การเข้าค่าย

5) การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ

2. กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสังคม

1) การเรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ การเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อแก้ปัญหาทางสังคมนั้น กลุ่มเป้าหมาย อาจเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่มีผู้จัด เช่น โครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ กิจกรรมส่งเสริมนิสัยการอ่าน การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้(Learning Society)

2) การเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เช่น การละเล่นต่างๆ ลิเก ลำตัด หมอลำ ละครพื้นบ้าน มีเป็นสื่อในการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเหล่านี้

3) กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเมือง สามารถเรียนรู้ได้ 2 แนวทาง คือ

1) การเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต

- (1) การยึดหลักเหตุผลและสันติวิธี
- (2) ปฏิบัติตามเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย
- (3) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมการเมือง
- (4) ร่วมรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม

2) การเรียนรู้โดยมีผู้จัดกิจกรรม

- (1) เข้าร่วมกิจกรรมการเสวนาวิชาการ
- (2) การเรียนรู้จากมุมมองความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
- (3) การร่วมสร้างผลงานกิจกรรมศิลปะกับการเมือง
- (4) กิจกรรมการตอบปัญหา
- (5) การเข้าชมนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ทางรัฐศาสตร์
- (6) การจัดมุมมองความรู้เกี่ยวกับการเมือง
- (7) การเรียนรู้ผ่านสื่อ

(สุมาลี สังข์ศรี. 2557: 30-38) ได้อธิบายแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยแต่ละประเภท เพื่อส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต ดังนี้

1. แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยประเภทแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต โดยการพัฒนาชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เริ่มจากชุมชน ดำเนินการ โดยชุมชน เพื่อช่วยพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน กิจกรรมที่จัดบริการควรเป็นกิจกรรมสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม ส่งเสริมการมีรายได้ให้แก่ชุมชน และส่งเสริมประชาชนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และการศึกษาดลอดชีวิต

2. แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยประเภทสื่อเพื่อส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต ใช้หลักการความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษาหรือการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ความหลากหลาย และความน่าสนใจ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วย การเตรียมการเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบดำเนินการเตรียมการเกี่ยวกับประเภทของเนื้อหาความรู้ การเตรียมการเกี่ยวกับแหล่งที่จะแสวงหาข้อมูลข่าวสารมาเผยแพร่ และการเตรียมการเกี่ยวกับกำหนดช่วงเวลาการเผยแพร่

2.2 ขั้นดำเนินการ

2.3 ขั้นติดตามและประเมินผล

2.4 ขั้นปรับปรุงการดำเนินงาน

3. แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยประเภทที่เกิดในวิถีชีวิตให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

3.1 แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยในครอบครัวให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยในระดับพื้นที่ควรสร้างความรู้ความเข้าใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัยและความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาตลอดชีวิต

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวพยายามทำกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวันของครอบครัวเป็นการให้ความรู้แบบการศึกษาตามอัธยาศัยแก่สมาชิกในครอบครัวอย่างแท้จริง เช่นการให้เด็กได้เรียนรู้ โดยการให้ความรู้และทำตัวเป็นแบบอย่าง เรื่องการเคารพผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์สุจริต การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น การฝึกทำอาหารร่วมกัน การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ การทำงานอดิเรก เป็นต้น

3) พ่อแม่ผู้ปกครองควรให้ความรู้และทำตัวเป็นแบบอย่างในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตนที่ดีในครอบครัวและในสังคม เช่น การเคารพผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา

4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครองจัดที่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย เช่น จัดหาหนังสือ เอกสารต่างๆ มาไว้ภายในบ้าน จัดเป็นมุมอ่านหนังสือ พ่อแม่ทำตัวเป็นแบบอย่างในการอ่านหนังสือและศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่างๆเช่น อินเทอร์เน็ต หรือรับฟัง รับชมข่าวสารเกี่ยวกับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์

5) ภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยเกี่ยวกับข่าวสาร ความรู้เรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น เรื่องสุขภาพ อาหาร เศรษฐกิจ กิจกรรมสังคม ข่าวสาร เป็นต้น

6) พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย ควรนำบุตรหลานได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาไปทำบุญพิธี หรือวันสำคัญทางศาสนา เพื่อให้บุตรหลานได้รู้ได้มีประสบการณ์และเห็นแบบอย่างที่ดี

7) สมาชิกในครอบครัวทุกคนควรศึกษาแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เมื่อมีโอกาสเช่น ในโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการต่างๆ พร้อมทั้งช่วยอธิบายแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่ง

8) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการติดตามและให้คำแนะนำปรึกษาแต่ละครอบครัว ในการทำบทบาทการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยของครอบครัวในแต่ละชุมชนแนวทางการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชนให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตดังนี้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย สร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ประชาชน สร้างและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายประเภท จัดให้โบราณสถานที่อยู่ในชุมชนเช่น วัด เจดีย์ โบราณสถานเก่าแก่ เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยจัดให้มีคำบรรยายถึง ประวัติความเป็นมาและคุณค่าที่มีต่อประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้เยี่ยมชมศึกษาหาความรู้ นอกจากนี้ จัดให้ทรัพยากรในชุมชน เช่น ทะเลสาบ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น ป่าไม้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นแหล่ง ให้ความรู้ไปพร้อมๆกัน โดยจัดให้มีคำบรรยาย คำอธิบาย นอกจากนี้สนับสนุนให้มีกิจกรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีบวชนาค ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการให้บวชนาค ด้วย ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

สรุป แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือจัดให้ สอดคล้องกับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาให้แก่ บุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเน้นปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการศึกษา ผู้เรียนสามารถวางแผน และเลือกวิธีเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการบูรณาการให้สอดคล้องสัมพันธ์กับวิถี ชีวิตซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ครอบครัวควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ในระดับชุมชน สังคมประเทศชาติต่อไป

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

นักจิตวิทยาแบ่งวัยของผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ กลุ่มผู้สูงอายุตอนต้น (60-74 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุตอนกลาง (75-84 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุตอนปลาย (85 ปีขึ้นไป) หรือกลุ่มอ่อนแอซึ่งต้อง อาศัยการดูแลจากผู้อื่น เพ็ญแข ประจวบปัจฉิก (2542: 42). มีผู้ให้ความหมายของ “ผู้สูงอายุ” ไว้ดังนี้

แฮฟวิกเฮิร์สท (Havighurst. 1970: 7). กล่าวว่า วัยชรา-วัยสูงอายุ (Late Maturity) คือช่วง อายุ 60 ปีขึ้นไปเพ็ญแข ประจวบปัจฉิก (2544: 2). กล่าวว่า ความหลากหลายในการกำหนดความหมาย ของผู้สูงอายุจากทัศนะต่างๆทำให้เกิดความพยายามที่กำหนดเกณฑ์ในการใช้ความสูงอายรร่วมกัน ดังนั้นในการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging) จึงกำหนดให้ผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ (Elderly) สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการบัญญัติคำว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2525 ในการประชุมสมัชชา โลกว่าผู้สูงอายุ จึงกำหนดให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและใช้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุสำหรับข้าราชการ

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2546 กำหนดว่าผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ และมีสัญชาติไทย(กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2547:18)

เอกพล จันทร์สถิตพร (2551: 14). ได้สรุปความหมายของผู้สูงอายุไว้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีพัฒนาการในระยะสุดท้ายของช่วงชีวิตมนุษย์ ถือว่าได้เป็นช่วงวัยงามหรือวัยทอง โดยนับเมื่อบุคคลมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาจกำหนดได้มากหรือน้อยกว่าก็ได้ เป็นไปได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทแต่ละสังคม

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ(2552.:12) กล่าวว่าผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทิน เป็นมาตรฐานสากล ในการเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งทางราชการไทย ได้กำหนดให้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุราชการด้วย

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ตลอดถึงด้านสังคม

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุแตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มาก การเรียนการสอนต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือ ต้องรู้หลักการศึกษผู้ใหญ่ ซึ่งโนลส์ (Knowles, 1980). เรียกวิชาการศึกษาผู้ใหญ่นี้ว่า แอนดราโกยี (Andragogy) และอาชญญารัตนอุบล (2552: 12). ได้ให้นิยามไว้ว่า เป็นศิลป์และศาสตร์การช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ “ซึ่งประกอบด้วย

1) มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self- Concept) ผู้ใหญ่จะมีลักษณะที่เติบโต ทั้งด้านร่างกายและมีวุฒิภาวะสูง มโนทัศน์ต่อตนเอง จะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่น ไปเป็นการนำตนเอง เป็นตัวของตนเอง

2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากขึ้น มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่าของการเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีพื้นฐานเปิดกว้างเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

3) ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อรู้สึกว่าการเรียนนั้น “จำเป็น” ต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน

4) แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ผู้ใหญ่จะยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มุ่งเอาความรู้ไปใช้ทันที

ผู้สูงอายุหรือคนชราเป็นบุคคลที่มีความแตกต่างด้านชีวภาพและกายภาพอันเนื่องมาจากอายุวัยที่มีมากกว่าบุคคลกลุ่มอื่นๆ แต่ทว่าผู้สูงอายุนับว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และรับรู้เรื่องราวที่สั่งสมมามากกว่าบุคคลที่มีอายุน้อยกว่า ฉะนั้นจากความสำเร็จดังกล่าวข้างต้นความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุจะเป็นแนวทางให้บุคคลทั่วไปมองเห็นและเข้าใจผู้สูงอายุเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆของร่างกาย

เมื่อบุคคลเหล่านั้นได้เข้าสู่วัยสูงอายุแล้วก็จะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพเป็นที่พึงพาแก่ลูกหลานและใช้ชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายถึง กระบวนการมีวัยสูงอายุ เปลี่ยนแปลงในบทบาท และสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ที่เป็นสาเหตุสำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน แต่ยกมาพอเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีการแยกตัว (Disengagement Theory) และทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory อ้างอิงมาจาก นกเถตุ สุขสมเพียร.2549: 26).

2.2.1 ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) เป็นทฤษฎีที่ได้พัฒนาขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าของ โรเบิร์ต เฮวิกเกอร์ (Robert Havighurst) : 1963-1968) อ้างอิงมาจาก (นกเถตุ สุขสมเพียร.2549: 26) โดยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของผู้ใหญ่ ที่เมืองแคนซัส ซิตี้ (Kansas city) ซึ่งเป็นคนผิวขาว จำนวน 300 คนที่มีฐานะระดับปานกลาง และมีสุขภาพดี กลุ่มตัวอย่างมีระหว่าง 50-90 ปี การศึกษาดังกล่าวได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลทั้ง 300 คน เป็นระยะๆ ในช่วงเวลามากกว่า 6 ปีผลสรุปที่ได้ของทฤษฎีกิจกรรมแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอๆ มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉงและการมีภารกิจอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิต และสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีกิจกรรม หรือบทบาทหน้าที่ ในทฤษฎีนี้ชี้ชัดว่า กิจกรรมทางสังคมจะถูกผูกมัดไว้กับบทบาทสังคมของบุคคล และถ้าบุคคลนั้นถูกกีดกันออกจากบทบาททางสังคม กิจกรรมทางสังคมของบุคคลดังกล่าวก็จะลดลง ซึ่งจะส่งผลให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลงตามไปด้วยเช่นกัน

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ทฤษฎีกิจกรรม จึงบ่งชี้ว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมสูงนั้น จะมีการปรับตัวได้ดี ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม และบุคคลที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมได้ก็จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง และมีภาพลักษณ์เกี่ยวกับตัวเองที่ดี ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ในทำนองเดียวกัน ผู้สูงอายุที่พยายามหากิจกรรมอื่นมาทดแทนกิจกรรมเดิมนั้น ทำให้ยังคงบทบาทบางอย่างของเขาไว้ได้ ก็จะทำให้บุคคลนั้น เป็นผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิต ทำให้มองโลกได้อย่างมีชีวิตชีวา ไม่หดหู่ ทฤษฎีกิจกรรม ยังอธิบายอีกว่า กิจกรรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกวัย ผู้สูงอายุจึงมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อความสุข และการมีชีวิตที่ดี นักวิชาการทางด้านชราภาพวิทยา (Gerontologist) ได้พยายามพัฒนาทฤษฎีนี้เรื่อยมา จนเป็นที่รู้จักและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีนี้ถือว่าเป็นแนวคิดหลักในการมอง และวิเคราะห์ผู้สูงอายุ Barrow and Smith : อ้างอิงมาจาก กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี. 2553 : 12).

นอกจากนี้แล้วนักทฤษฎีกิจกรรม ยังเชื่อว่า กิจกรรมทางสังคมนั้นเป็นแก่นแท้ของชีวิตและมีความจำเป็นสำหรับทุกวัย กิจกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากการมีบทบาทที่ดีทางสังคม (Social well-Being) ของผู้สูงอายุจะขึ้นอยู่กับความคล่องแคล่วที่ยังคงมีอยู่ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง (Self conception) และเกี่ยวกับโลก ซึ่งจะเป็นทักษะที่ถูกต้องเพียงไรนั้น ล้วนเป็นผลมา

จากการสังสรรค์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทฤษฎีกิจกรรมนี้จึงยืนยันได้ว่า ผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้ จะเป็นผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มีภาพพจน์ที่เกี่ยวกับตนเอง (Self Image) ในทางบวก (Decker, 1980 อ้างอิงมาจาก นกเกตุ สุขสมเพียร. 2549: 27).

สรุปได้ว่าทฤษฎีนี้จะช่วยในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้สูงอายุ โดยอาจจะพิจารณาจากผลของการเข้าร่วมกิจกรรมในทางสังคม เป็นการลดการสูญเสียทางบทบาททางสังคมจากในวัยที่เคยทำงานไปสู่วัยที่เกษียณอายุ และมุ่งสนใจที่มีการเปลี่ยนแปลงในการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้สูงอายุ

2.2.2 ทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาอริยสัจ 4 ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระเทพเวที, 2535: 18). หมายถึงความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นพระอริยะ ซึ่งประกอบด้วยความจริง 4 ประการดังนี้ 1) ทุกข์ หมายถึงความทุกข์ สภาพที่บีบคั้น สภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อคือ อุปทานขันธ 5 เป็นทุกข์ 2) สมุทัย หมายถึงเหตุให้เกิดทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิดได้แก่ ตัณหา 3 ทางคือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา 3) นิโรธ คือความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป หลุดพ้น สงบ ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ คือ นิพพาน 4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หมายถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง มรรคมีองค์ 8 สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สारोช บัศวรี 2511. (อ้างอิงจาก ทิศนา ขัมมณี. 2554: 161). ได้ประยุกต์หลักอริยสัจ 4 อันมีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้คู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า “กิจในอริยสัจ 4” อันประกอบด้วยปริญา ปหานะ สัจฉิกิริยา และภาวนา จากหลักทั้งสองสามารถกำหนดการสอนได้ 4 ชั้น คือ 1) ชั้นกำหนดปัญหา (ชั้นทุกข์) 2) ชั้นตั้งสมุฏฐาน ชั้นสมุทัย 3) ชั้นทดลองและเก็บข้อมูล ชั้นนิโรธ 4) ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล ชั้นมรรค

สรุปว่า ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน สามารถนำหลักธรรมอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุได้

2.2.3 ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) แนวความคิดของทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงความต่อเนื่องของบุคคลจากอดีตสู่ปัจจุบัน แอชลีย์ (Atchley, 1977). กล่าวว่า การที่ผู้สูงอายุจะมีการดำเนินชีวิตในบั้นปลายอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และจิตใจ สังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไป และยังขึ้นอยู่กับการพัฒนาพฤติกรรมของแต่ละบุคคล การแสดงออกทางบุคลิกภาพ และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ผ่านมา ผู้สูงอายุที่มีบทบาททางสังคมมาก่อน ย่อมต้องการที่จะมีกิจกรรมต่อไป (Atchley 1977: quoted in Robb, 1984). การที่ผู้สูงอายุจะประสบผลสำเร็จ หรือล้มเหลวในการที่จะดำเนินบทบาทต่อไปนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้คือ บุคลิกภาพเฉพาะบุคคล ได้แก่ แรงจูงใจ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพ และยังขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมอื่นๆ เช่น ความยืดหยุ่น หรือข้อจำกัดของสังคม เช่น ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพทางสังคมสูง เป็นที่ต้องการของสังคม ก็

ย่อมต้องการที่ยังมีบทบาทในสังคมต่อไป (Covey. 1981: quoted in Robb. 1984 อ้างอิงมาจาก นกเกตุ สุขสมเพียร.2549 : 28).

2.2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ (Malcolm s. Knowles, 1978) ได้พยายามสรุปเป็นพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ คือ (Knowles, 1978: 31)(สุวรรณวัฒนาวงศ์.2553: 248)

1. ความต้องการและความสนใจ (Needs and interests) ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลายเพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ขึ้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situations) การเรียนรู้ผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (Life-Centered) ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะยึดถือเอาสถานการณ์ทั้งหลายเกี่ยวกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience) เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ก็คือ วิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดละอว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง (Self-Directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือการมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ ดังนั้นบทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน (Mutual Inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่าเขาคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน (style) เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญคือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่

สรุปว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยหนึ่งที่สามารถเรียนรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อเบี่ยงทักษะการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดคุณค่าแก่ชีวิตทั้ง 4 ด้านคือด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจแต่ต้องขึ้นอยู่กับความสนใจ ประสบการณ์ การเป็นผู้นำตนเอง ความแตกต่างระหว่างบุคคล

วิธีสอนผู้ใหญ่ตามหลักการศึกษาผู้ใหญ่ (Andragogy) ทฤษฎี แอนดราโกยี (Andragogy) ของมาคัล โนลส์ ได้กำหนดขั้นตอนของการสอนผู้ใหญ่ อ้างอิงจาก (Malcolm Knowles, 1980) ดังนี้

1. มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self- Concept) ประกอบด้วย
 - 1.1 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
 - 1.2 การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้
 - 1.3 การวางแผนร่วมกัน
 - 1.4 การนำประสบการณ์การเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอน
 - 1.5 การประเมินผลการเรียนรู้
2. ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ประกอบด้วย
 - 2.1 ความสำคัญของนำประสบการณ์มาเป็นเทคนิคในการเรียนการสอน
 - 2.2 ความสำคัญของการนำประสบการณ์ไปปฏิบัติ
 - 2.3 การเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์
3. ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness) ประกอบด้วย
 - 3.1 เวลาในการเรียน
 - 3.2 การจัดกลุ่มผู้เรียน
4. แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning)
 - 4.1 แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
 - 4.2 แนวทางการเรียนรู้ของหลักสูตร
 - 4.3 การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้

2.3. กฎหมาย นโยบาย และแผนกลยุทธ์ศาสตร์เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ฉบับที่ 2 2553 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2553: 2-4) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2553 มีความสำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1) ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย 2) ให้มีกองทุนผู้สูงอายุ 3) ให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ เป็นรองประธานกรรมการ และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพ และพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นกรรมการ และเลขานุการ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริม และพิทักษ์ผู้สูงอายุเป็นผู้ช่วยเลขานุการ 4) ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครองการส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ หรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม การพัฒนาตนเอง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่ม ในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน จากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และปฏิญญาผู้สูงอายุ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ทำให้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมและบริการความรู้ โดยเน้นที่การส่งเสริมสุขภาพและการดำรงชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

2. สนับสนุนให้การศึกษา ส่งเสริมและเปิดโอกาสในการได้ทำงานตามความถนัด

3. จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

4. ส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนและสังคมมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุ

5. สนับสนุนองค์การทางศาสนาในการเผยแผ่คำสอนเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางจิตใจสำหรับผู้สูงอายุ

6. สนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาบุคลากรสำหรับดูแลรักษาและการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

7. ให้มีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

8. ดูแลความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ในกรณีกระทรวงศึกษาธิการก็เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง ได้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับสิทธิตามกฎหมาย จึงได้ออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุในการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2547 ลงนามโดย นายอดิศักดิ์ โพธารามิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียน. (2547: 1). โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ว่า(กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2558: 11)

1. จัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำฐานข้อมูลทางการศึกษา และการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ

2. สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ

3. จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้แก่ผู้สูงอายุ

4. ส่งเสริมให้หน่วยงานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแก่ผู้สูงอายุ

6. คุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ

7. จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา

8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่ารัฐบาลได้ออกกฎหมายพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ฉบับเพิ่มเติม 2553 เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุให้มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาล และเพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งกำหนดนโยบาย

พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้องค์กรภาคีเครือข่าย สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาพร้อมทั้งการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุด้วย

2.3.1 นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ฉบับที่ 2 2553 รัฐบาลควรให้ความสำคัญของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุซึ่งอาจสรุปไว้ดังนี้

1. ควรมีการปรับแผนผู้สูงอายุระยะยาวให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากวิกฤติ เศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ผู้ไม่มีรายได้ รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงแผนไปสู่ปฏิบัติและการติดตามประเมินผลกิจกรรมต่างๆอย่างต่อเนื่อง

2. นโยบายของผู้สูงอายุในอนาคตนั้น ผู้สูงอายุควรมีภาพลักษณ์แตกต่างจากผู้สูงอายุในปัจจุบัน และการจะเป็นนโยบายที่สามารถสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์เนื่องจากอนาคตข้างหน้าผู้สูงอายุจะมีการศึกษาดีขึ้น มีความตื่นตัวในการพัฒนาตนเองมากขึ้น รวมทั้งมีความเป็นคนที่อยู่ในสังคมเมืองมากขึ้น

3. นโยบายผู้สูงอายุควรเน้นให้ครอบคลุมถึงโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ เช่นการขยายช่วงเวลา การเกษียณอายุออกไป โดยเฉพาะสาขาอาชีพที่ขาดแคลนรวมไปถึงการปรับสภาพการทำงาน หลังเกษียณ หากผู้สูงอายุยังต้องทำงานอาจเปลี่ยนตำแหน่งการทำงานที่เหมาะสมวัยผู้สูงอายุ

4. นโยบายการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพโดยการให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุมีความรู้ในการดูแลป้องกันตนเอง รู้จักวิธีออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ส่วนแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ (บรรลุ ศิริพานิช, 2549: 210). ได้จัดทำแผนการแบ่งยุทธศาสตร์ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ เป็นการเตรียมมาตรการสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรผู้สูงอายุเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ มีมาตรการดังนี้

1.1 มาตรการหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยผู้สูงอายุ

1.2 มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 มาตรการ การปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของ

ผู้สูงอายุ

2.1 มาตรการส่งเสริมความรู้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน และดูแลตนเอง

เบื้องต้น

2. ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ มีมาตรการ ดังนี้
 - 2.2 มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและเสริมความเข้มแข็งองค์กรผู้สูงอายุ
 - 2.3 มาตรการส่งเสริมด้านการงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ
 - 2.4 มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
 - 2.5 มาตรการสนับสนุนสื่อและข่าวสาร
 - 2.6 มาตรการสนับสนุนและส่งเสริมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม
 3. ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ มีมาตรการ ดังนี้
 - 3.1 มาตรการคุ้มครองด้านรายได้
 - 3.2 มาตรการหลักประกันด้านสุขภาพ
 - 3.3 มาตรการด้านครอบครัว
 - 3.4 มาตรการระบบบริการ และเครือข่ายการเกื้อหนุน
 4. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุ มีมาตรการ ดังนี้
 - 4.1 มาตรการการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติ
 - 4.2 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
 5. ยุทธศาสตร์ด้านการประมวล และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตาม ประเมินผล การดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ มีมาตรการ ดังนี้
 - 5.1 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ ด้านผู้สูงอายุ
 - 5.2 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการ กำหนดนโยบายการพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม
 - 5.3 มาตรการดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามผู้สูงอายุ แห่งชาติที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง
 - 5.4 มาตรการพัฒนาระบบข้อมูลทางด้านผู้สูงอายุให้เป็นระบบและทันสมัย
- นอกจากนโยบายมาตรการต่างๆ ที่หน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ ดำเนินการไปแล้วกว่า 20 ปี และยังมีกิจกรรมบางอย่างที่ยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม หรือ ครอบคลุมในทุกกลุ่มต่างๆ ของประชากรผู้สูงอายุจึงควรเน้นถึงความสำคัญของยุทธวิธีผู้สูงอายุ ด้วยคุณภาพ ดังนี้
1. การให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ที่เป็นประโยชน์ใน การดูแลสุขภาพทั้งกายและจิตใจ อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รัฐบาลควรให้ความสนใจ โดยมี

องค์กรเอกชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งอาจตั้งเป็นศูนย์การศึกษาต่อเนื่องทั้งในเขตเมืองและชนบท รวมทั้งการตั้งองค์กรผู้สูงอายุให้มากขึ้น

2. การศึกษาวิจัยความต้องการของผู้สูงอายุ (Basic Needs) ยังคงต้องดำเนินการต่อไป รวมทั้งการสร้างดัชนีชี้วัดความต้องการของผู้สูงอายุในกลุ่มต่างๆทั้งในเมืองและชนบทเพื่อจะได้ทราบปัญหาและแนวโน้มของปัญหา เพื่อเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตและนำไปสู่การกำหนดนโยบายและยุทธวิธีที่จะช่วยเหลือผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง

3. ปัญหาที่สำคัญอันหนึ่งของผู้สูงอายุคือ ความมั่นคงทางรายได้ รัฐควรให้ความสำคัญในเรื่องการจัดระบบสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุในด้านความไม่มั่นคงด้านรายได้ ยกเลิกการเก็บภาษีข้าราชกรณานาญ และทบทวนเกี่ยวกับการลดหย่อนภาษีให้กับครอบครัวที่ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้ครอบครัวผู้สูงอายุมากขึ้น เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ให้กับผู้ดูแลและตัวผู้สูงอายุเองด้วย

4. การให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ซึ่งควรได้รับการยอมรับว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ควรมีประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยกำหนดให้ทุกมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชนจัดชั่วโมงให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของคนรุ่นหลัง

5. การสร้างจิตสำนึกและวิญญานของผู้ที่ยังไม่ถึงวัยสูงอายุ ให้มีความเคารพและกตัญญูต่อกตเวทิต่อผู้สูงอายุ และเตรียมตัวเองก่อนเข้าวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพโดยให้สื่อมวลชนร่วมกันรณรงค์สร้างสื่อทั้งทางโทรทัศน์วิทยุที่จะปลูกฝังค่านิยมให้มีความเคารพนับถือผู้สูงอายุเหมือนสมัยบรรพบุรุษไทยที่ผ่านมาแต่โบราณโดยออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุและแสดงให้เห็นว่า ภาครัฐเห็นความสำคัญของกลุ่มผู้สูงอายุว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญและถือว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เกียติคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่างๆและการดำรงไว้ซึ่งสถาบันศาสนา รวมทั้งเป็นบุคคลที่ควรให้การยกย่องนับถือ เมื่อถึงบั้นปลายของชีวิตควรต้องได้รับการดูแลด้วยปัจจัย 4 ได้แก่ 1.อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาล 2.ความต้องการทางสังคมเป็นความต้องการที่เกี่ยวพันกับความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความยกย่องนับถือ ความสำคัญ การเป็นเจ้าของ การมีโอกาสทำในสิ่งที่ปรารถนา ความต้องการเหล่านี้ หากได้รับการตอบสนองก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข รู้จักตนเอง รับรู้ว่าตนมีคุณค่า และส่งผลถึงความสุข ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ 3.ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุไม่คิดจะเป็นเพียงผู้คอยรับความช่วยเหลือจากครอบครัวและผู้อื่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการที่จะเป็นผู้มีบทบาทคือยังต้องการมีงานทำ และมีรายได้เพื่อช่วยตัวเอง (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. 2549: 24-26).

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุต้องการที่จะใช้ชีวิตหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เป็นคนทันต่อเหตุการณ์ ทำให้เห็นคุณค่าตนเองทั้งทางร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆที่หลากหลาย ยืดหยุ่น เห็นคุณค่าต่อตนเอง จึงเหมาะแก่ผู้สูงอายุ

2.4 สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุทั่วไป

จากการศึกษาสภาพปัญหาของผู้สูงอายุโดยทั่วไปพบว่า สถิติผู้สูงอายุที่ฆ่าตัวตายเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มวัยล่วงเลย 80 ปี เนื่องมาจากความเหงา เบื่อโลกบางรายจบชีวิตด้วยการแขวนคอตาย กินยาฆ่าแมลง (กรมกิจการผู้สูงอายุ. 2558: 2). พบว่ามีผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยเป็นอันดับหนึ่งคือจังหวัดลำพูน ส่วน 5 จังหวัดที่ฆ่าตัวตายต่ำได้แก่ ปัตตานี หนองคาย นราธิวาส ยะลา และพิจิตร และยังเผยว่าสาเหตุที่ภาคเหนือฆ่าตัวตายมากเนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณีในขณะเดียวกันคนในประเทศยุโรปก็เป็นโรคจิตมากขึ้น องค์การอนามัยโลกกล่าวว่า ปี 2563 ภาวะเครียดจัดจะกลายเป็นอาการป่วยที่เกิดกับกลุ่มคนทุกเพศทุกวัยมากเป็นอันดับสองของโลก และจากการศึกษาทาง สถิติพบว่า ในปีพ.ศ.2553มีการฆ่าตัวตาย 3,761 ราย เฉลี่ยวันละ 10 ราย เพศชาย ฆ่าตัวตายมากกว่าเพศหญิง กลุ่มอายุ 80-84 ปีมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงสุด รองลงมาเป็นกลุ่มอายุ 75-79 ปีตามด้วยอายุ 70-74 ปีจังหวัดที่ฆ่าตัวตายสูงสุดคือ ลำพูน เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน และเชียงใหม่ สาเหตุเกิดจากผู้สูงอายุไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง ขาดญาติเยี่ยมเยือน ไม่มีลูกหลานเอาใจใส่ดูแล และนอกจากนี้ในเรื่องของปัญหาผู้สูงอายุจะขอเน้นเรื่องปัญหาสุขภาพและโรคที่มักเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุเพราะเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวอาศัยข้อมูลทางสุขภาพที่มีอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนการบริการและสวัสดิการที่ประชากรสูงอายุต้องการ ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุจะนำไปสู่ความจำเป็นของความต้องการผู้ดูแล ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงและทางอ้อมต่อปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นอกจากนั้นยังจะเป็นภาระต่อระบบการบริการสุขภาพหรือโรงพยาบาลเป็นอย่างมากในอนาคต ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุไทยใช้เตียงในโรงพยาบาลรัฐทั่วประเทศมากและยังมีการประมาณการว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ในปัจจุบันมีหลักฐานหลายประการ เช่น ภาวะทุโภชนาการ อุบัติเหตุ มลพิษต่างๆที่ชี้ชัดว่า”อาจมีการขยายตัวของโรคเรื้อรังและภาวะทุพพลภาพในประชากรไทย” โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีอายุยังน้อย ปรากฏการณ์นี้ได้เกิดขึ้นกับประเทศที่พัฒนาแล้วมาก่อน อันเป็นผลมาจากปัญหาพฤติกรรมสุขภาพ วิถีชีวิตที่ไม่เหมาะสม และสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตราย ดังนั้นจึงมีแนวโน้มว่าสถานะสุขภาพประชากรผู้สูงอายุไทยจะถดถอยลงอันเป็นผลมาจากการที่อัตราของโรคเรื้อรังและภาวะทุพพลภาพเพิ่มสูงขึ้นโรคที่ผู้สูงอายุตอบว่า กำลังมีปัญหาอยู่เรียงตามลำดับได้แก่ ความดันโลหิตสูง 32% โรคเบาหวาน 13% โรคหัวใจ7% โรคมะเร็ง 0.5% หลอดเลือดในสมองตีบ 2% อัมพาต อัมพฤกษ์ 3% (สถาบันวิจัยทางสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ การสำรวจประชากรผู้สูงอายุประเทศไทย พ.ศ.2550: 21). และจากการศึกษางานวิจัยของ กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี. 2553 พบว่าผู้สูงอายุมีปัญหาหลายประการด้วยกัน เช่น

ปัญหาانونไม่ค่อยหลับ ท้อแท้ ไร้สาระสาย วิดกกังวล เบื่อหน่าย หว้าเหว่ ซึมเศร้า สิ้นหวัง หวาดกลัว เครียด บางรายก็มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่ชอบพบปะผู้คนและจากเหตุการณ์ในวันที่ 3 พฤษภาคม 2558 ที่อำเภอบ้านหมี่ จ.ลพบุรีพบว่าผู้สูงอายุถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มขืน และจากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจพบว่าผู้ต้องหาคือผู้ที่ใกล้ชิดของผู้สูงอายุเอง

นอกจากนี้ จากประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องแนวทางสร้างสังคมผู้สูงวัย ห่างไกลวิกฤตชีวิตเผชิญความเหลื่อมล้ำ จาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ(2559: 18) ได้สรุปสภาพปัญหาผู้สูงอายุในสังคมไทยไว้ดังนี้

- 1) ปัญหาความยากจน
- 2) ปัญหาการขาดการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น
- 3) ปัญหาการเจ็บป่วย (โรคเรื้อรัง / การดูแลระยะยาว
- 4) ปัญหาการถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้ง ละเลยไม่ใส่ใจ
- 5) ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย (ขาดแคลนและไม่เหมาะสม)
- 6) ปัญหาการขาดแคลนผู้ดูแลในครอบครัว
- 7) ปัญหาด้านอื่นๆเช่น การไม่ทันกับเทคโนโลยี การถูกหลอกลวง ฯลฯ

ส่วนความต้องการของผู้สูงอายุทั่วไปมีความต้องการคล้ายคลึงกับความต้องการของบุคคลวัยต่างๆโดยทั่วไป ผู้สูงอายุแม้ว่าจะผ่านชีวิตมามากแต่ก็มีความต้องการปัจจัยที่จำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การดูแล การยอมรับ และความสุขทางใจจากครอบครัว เป็นต้น เราสามารถแบ่งความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็น 3 ประการ ซึ่ง (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร.2549: 17) ได้สรุปไว้ดังนี้ 1) ความต้องการทางกายและจิตใจ (Physical and Psychological Needs) 2) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) และ 3) ความต้องการทางเศรษฐกิจ (Economical Needs) และเมื่อสรุปแล้วพบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการ 3 ประเด็นดังนี้

1. ความต้องการทางกายและจิตใจ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อมาหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ ผู้สูงอายุเองต้องการปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่พอเหมาะกับสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลง อาหารของผู้สูงอายุควรเป็นอาหารที่ข่อยง่าย ง่ายย่อยได้สะดวกและการที่จะคงสภาพร่างกายและจิตใจให้แข็งแรงอยู่ได้ ร่างกายจะต้องได้รับอาหารครบถ้วน ควรรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่(บรรลุ ศิริพาณิชย์. 2547: 37) คือ 1. โปรตีน ได้แก่เนื้อสัตว์และพืชชนิดต่างๆ 2. คาร์โบไฮเดรต ได้แก่พวกแป้ง ข้าวต่างๆ 3. ไขมันทั้งจากพืชและสัตว์ 4. วิตามินต่างๆและ 5. น้ำและเกลือแร่ หากรับประทานอาหารไม่ครบถ้วนจะเกิดโรคภัยต่างๆตามมา ในส่วนของเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งแต่ละปีพบว่า มีผู้สูงอายุต้องเสียชีวิตเนื่องจากภัยธรรมชาติ เช่นอากาศหนาว หรือร้อนเกินไป ถ้าอยู่ในที่อากาศหนาวเย็นมากทำให้เกิดโรคทางเดินหายใจ และโรคปอดเป็นต้น ส่วนความต้องการทางด้านจิตใจ เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ ความต้องการเหล่านี้ได้แก่ความต้องการความมั่นคง ความปลอดภัย

(Safety Needs) ความต้องการได้รับการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) ซึ่งเป็นความต้องการที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกของครอบครัว สมาชิกของกลุ่มสังคม ความต้องการความก้าวหน้าโดยเฉพาะความสำเร็จในช่วงปลายชีวิต ในด้านที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยมีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุจะทำให้รู้สึกไม่วิตกกังวลและมีสุขภาพจิตที่ดี ในด้านโรคภัยไข้เจ็บและความไม่สมบูรณ์ของสุขภาพ ผู้สูงอายุต้องการเฝ้าระวังรักษาโรคต่างๆและความเตรียมพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่เกิดขึ้น ต้องการความรู้ การแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความต้องการด้านอื่นๆตามสภาพที่เป็นอยู่ต้องการจิตใจที่สงบสุข บนพื้นฐานหลักศาสนาที่ตนนับถือ

2. ความต้องการทางด้านสังคม เป็นความต้องการอยากให้คนยอมรับ หรือเคารพ ยกย่องนับถือเชิดชูเกียรติ ความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญเป็นเจ้าของ การมีโอกาสกระทำในสิ่งที่ปรารถนา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือถูกลดบทบาททางสังคม จะทำให้ทัศนคติและค่านิยมในตัวเองลดลง ผู้สูงอายุยังต้องการความเคารพนับถือ การดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลาน ให้คำแนะนำปรึกษา ให้การเลี้ยงดูบุตรหลาน ต้องการความมีน้ำใจจากบุตรหลาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจ

3. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุต้องการได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากบุตรหลาน หรือผู้ที่ดูแล เพื่อดูแลในสภาวะที่ตนเองเจ็บป่วย ผู้สูงอายุต้องการให้รัฐช่วยในการจัดหาอาชีพให้ เพื่อให้มีรายได้สามารถพึ่งตนเองได้ หรือเพื่อเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย เป็นต้น ซึ่งความต้องการดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุไม่ได้คิดว่าจะเป็นเพียงผู้คอยรับความช่วยเหลืออย่างเดียว จากครอบครัวและผู้อื่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการเป็นผู้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่สังคมและลูกหลาน

นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความต้องการจำเป็นสำหรับการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานทั้ง 5 ได้แก่ (เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก, 2550: 2)

1. ความต้องการความรู้เพื่อสามารถปรับตัวดำรงตนอยู่ในสังคม
2. ความต้องการทักษะเพื่อสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในสังคมได้
3. ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้แก่สังคม
4. ความต้องการความรู้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมให้มีความเข้าใจอันเป็นไปในสังคม และเรียนรู้เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนสังคม

5. ความต้องการความรู้ที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้และพึงพอใจในชีวิต

สรุป ผู้สูงอายุมีความต้องการทั่วไปประกอบด้วยหลักใหญ่ๆคือ 1.ความต้องการทางด้านร่างกาย 2.ความต้องการทางด้านจิตใจ 3.ความต้องการทางด้านสังคม 4.ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความต้องการทางการเรียนรู้ การศึกษาเพื่อพัฒนาเพื่อเป็นหลักในการพัฒนาในด้านต่างๆเหมือนกับบุคคลวัยอื่นๆ

2.5 สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน

เมื่อได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน พบได้ทุกระดับของเศรษฐกิจรอบครัว ปัญหาที่จะแตกต่างกันในรายละเอียดแตกต่างกันไปตามสถานะทางครอบครัว แต่ที่มีปัญหามากที่สุดมักเป็นผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเสี่ยงคือมีรายได้น้อย ด้อยโอกาส เจ็บป่วยเรื้อรัง ว่างาน ถูกทอดทิ้ง ประสบภัยพิบัติ หรือปัญหาสารเสพติดในผู้สูงอายุ ปัญหาต่างๆจะมีปัญหาพื้นฐานของผู้สูงอายุประกอบด้วย ปัญหาด้านสังคม คือว่างงาน ถูกทอดทิ้ง ปัญหาด้านโภชนาการ การเป็นอยู่ การกิน การอยู่ ปัญหาด้านยารักษาโรค ปัญหาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทางด้านกฎหมาย เป็นต้น และปัญหาในทางการศึกษาผู้สูงอายุในชุมชนส่วนมากร้อยละ 65% มีปัญหาด้านอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ส่วนความต้องการของผู้สูงอายุส่วนหนึ่งจะเป็นความต้องการของผู้ดูแล ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเงิน ถึงร้อยละ 57.3 และมีความต้องการทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 83.4 (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร 2549: 12) เมื่อพิจารณาถึงความต้องการของผู้สูงอายุจะต้องการดูแลทั่วไป การดูแลที่มีปัญหา หลงลืม การจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุ การมีกลุ่มกิจกรรมของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นความต้องการในการวางแผนจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ นอกจากผู้สูงอายุแล้วความต้องการผู้ดูแลเป็นสิ่งสำคัญเช่นกันผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุยังคงเป็นครอบครัว โดยผู้ดูแลร้อยละ 81.2 เป็นบุตรหลาน และญาติ เหตุผลก็คืออยู่ด้วยกันมานานและจะต้องดูแลกันไป ในขณะที่ผู้ดูแลรับจ้างมีเพียงเล็กน้อยประมาณร้อยละ 0.3 เท่านั้น (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2552: 13-50) ความต้องการของผู้ดูแลต้องการเวลาพักผ่อนบ้างเพื่อผ่อนคลายจากความเครียดในการดูแลผู้เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง วิธีการที่จะติดต่อกับทีมสุขภาพคือเมื่อผู้ดูแลมีปัญหาสุขภาพ มีระบบบริการรองรับส่ง การเคลื่อนย้ายผู้ป่วย มีอุปกรณ์การแพทย์ที่จำเป็น หรือมีแหล่งสนับสนุน ที่ให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องการ สิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการที่ตอบสนองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2.6 ความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของบุคคลทุกเพศทุกวัยเพราะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เป็นการสะท้อนให้เห็นคุณภาพชีวิตของบุคคลนั้นๆ ซึ่งในทางการศึกษาด้านวิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) มักใช้ความพึงพอใจในชีวิตเป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ Johnson.T.(1995) ได้กล่าวถึงความสำเร็จในชีวิตที่จะต้องประกอบไปด้วยหลักสำคัญ 2 ประการคือ ความพึงพอใจในชีวิตของแต่ละบุคคล และความพึงพอใจในบทบาททางสังคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น Barrow.G.M. และ Smith.P.A.(1977) กล่าวถึงความพึงพอใจในชีวิตว่า หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นสุข ประกอบไปด้วยความสนุกสนาน (Zest) ไม่ต้องเผชิญกับความเครียด ความไม่พึงประสงค์ (Unpleasant) และความชอบซ้ำ (Trauma) ซึ่งความรู้สึกนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้เปรียบเทียบสถานการณ์ในปัจจุบันที่เป็นอยู่กับการสถานการณ์ที่เขาคาดหวังให้เป็น Powell.B.H.(1983) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า ความสุขนั้นไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นจากการที่บุคคล

ได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆสิ่งที่ต้องการ แต่หมายถึงความสุขที่เกิดจากการปรับตัวรับสภาพที่เกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆ หรือจากสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งนิวการ์เดนและคณะ (Neugarten, et al.) (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 3-7) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตว่า เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จทางจิตใจ (Psychological Well-Being) ของผู้สูงอายุ และกล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิตจะต้องเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้ความสนุกที่ต่อสู้กับความเบื่อหน่าย (Zest versus Apathy) หมายถึง ความพอใจในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน กระตือรือร้นที่จะกระทำกิจกรรมต่างๆ มีความคิดที่จะทำในสิ่งใหม่ๆ และมีความสนใจในตนเอง

1. มีความมั่นคงและอดทนต่อชีวิต (Resolution and Fortitude) หมายถึงเป็นผู้มีความรับผิดชอบในชีวิตของตนเอง สามารถยืนหยัดรับสภาพต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างไม่ถอยหนี คิดว่าชีวิตมีความหมาย และยอมรับว่าความมั่นคงเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องมี
2. มีความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายที่ตั้งไว้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Congruence between desired and achieved goals) หมายถึง ความรู้สึกที่ได้บรรลุเป้าหมายชีวิตตามที่ได้คาดหวังไว้ และในช่วงที่ผ่านมาเคยประสบความสำเร็จในเรื่องที่สำคัญๆมาแล้ว
3. อัตมโนทัศน์ในทางบวก (Self –Concept) หมายถึง การรับรู้ว่าคุณภาพดีมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต และรู้สึกว่าตนเองยังมีความสำคัญสำหรับผู้อื่นและสังคม
4. มีระดับอารมณ์ที่ดี (Mood Tone) หมายถึง ความรู้สึกเป็นสุข มีทัศนคติและอารมณ์ที่ดีต่อผู้อื่นและสิ่งต่างๆรอบตัว มีความพอใจในชีวิตไม่รู้สึกเศร้า โดดเดี่ยวหรือขมขื่น

2.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่กล่าวว่ามีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541:5) กล่าวว่า มีปัจจัย 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ปัจจัยส่วนบุคคล
- 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
- 3) ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วยระดับการศึกษา การมีงานอดิเรกและสุขภาพกับความพึงพอใจระดับการศึกษามีอิทธิพลต่อชนิดของอาชีพ รวมไปถึงระดับรายได้ สุขภาพ ค่านิยม ทัศนคติเกี่ยวกับตนเอง (Self –Concept) และทัศนคติต่อการศึกษานในอนาคต ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง มักจะมีอาชีพที่ดีใช้วิชาชีพและการจัดการที่เหมาะสม ส่วนผู้สูงอายุที่มีการศึกษาดำเนินการเกษียณ การบริการและอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน ซึ่งได้ค่าตอบแทนในระดับที่ต่ำกว่า ส่วนงานอดิเรก นักทฤษฎีกิจกรรมเชื่อว่าผู้สูงอายุทั่วไปพยายามรักษากิจกรรมและทักษะของคนวัยกลางคนไว้ให้นาน

ที่สุด ดังนั้นงานอดิเรกจึงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ และสุขภาพผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะประสบปัญหาด้านสุขภาพมีน้อยคนที่ไม่ค่อยมีปัญหา ต้องพึ่งพิงผู้อื่นและรู้สึกดังกล่าวนี้อาจจะทำให้ทัศนคติในทางบวกลดลง

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในกลุ่มผู้สูงอายุ ปัญหาเศรษฐกิจกลับเป็นปัญหาหลัก ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความยากจนลำบากในการดูแลตนเองทางด้านสุขภาพและส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นรายได้จะเป็นตัวลดปัญหาสุขภาพ และยกระดับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ บทบาทใหม่ก็เริ่มเข้ามาแทนที่ด้วยสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานประกอบอาชีพดังเช่นวัยที่ผ่านมา จึงเปลี่ยนบทบาทด้วยการเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยดูแลลูกหลานภายในบ้าน และในขณะเดียวกันลูกหลานในครอบครัวสามารถเป็นที่พึ่งพาทางด้านเศรษฐกิจและกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุด้วย ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ต้องการความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัว ดังนั้นความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

2.8 คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คำว่า “คุณภาพ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 12) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ลักษณะความดี ลักษณะประจำของบุคคลหรือสิ่งของ ส่วนชีวิตหมายถึงความเป็นอยู่ ดังนั้นคุณภาพชีวิตจึงหมายถึงลักษณะความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งครอบคลุมความเป็นอยู่ในด้านต่างๆทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต้องประกอบด้วย

1. การมีความสุขทางด้านจิตใจ (Psychological Well-Being) หมายถึง การที่บุคคลสามารถประเมินได้ว่า ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมามีคุณภาพ โดยประเมินได้จาก ผลกระทบระดับความสุขที่ได้รับและความสำเร็จที่ได้บรรลุตามความต้องการหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. ความสามารถในการแสดงพฤติกรรม (Behavioral Competence) หมายถึงความสามารถในการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งรวมถึงการทำหน้าที่ของร่างกาย การมีสุขภาพที่ดี การรับรู้ที่ถูกต้องและการมีพฤติกรรมทางสังคมที่ถูกต้อง

3. สิ่งแวดล้อมของบุคคล (Objective Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่

3.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และที่อยู่อาศัย

3.2 บุคคลที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อน

3.3 บุคคลอื่นทั่วไปที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ

3.4 สถานภาพทางสังคม อายุ เชื้อชาติ และเศรษฐกิจ

3.5 สภาพสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่

4. การรับรู้คุณภาพชีวิต (Perceived Quality of Life) หมายถึงการบุคคลมีการประเมินเกี่ยวกับตนเองเกี่ยวกับความสุขทางด้านจิตใจ ความสามารถในการทำหน้าที่ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุ

ดังนั้น คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจที่ดีงาม สิ่งแวดล้อมทางสังคมดีและมีการประเมินตนเองในทางจิตใจที่มีความพึงพอใจ

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสถาบันพระพุทธศาสนา

3.1 สถาบันพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสถาบันศาสนามีบทบาทมากในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมทางการศึกษาโดยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาและทำการสอนวิชาการต่างๆให้แก่บุคคลที่เข้าไปอาศัยอยู่ในวัด ซึ่งการเรียนการสอนเป็นไปตามอัธยาศัยใช้ศาลาวัดเป็นที่ทำการสอนหรือสถานที่เหมาะสมภายในวัด ซึ่งการจัดการศึกษานั้นเริ่มมีมาแต่สมัยสุโขทัย พระเป็นผู้สอนวิชาภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น(ธีระศักดิ์ อุปไมยอริชัย.2557: 15) ปัจจุบันการจัดการศึกษาในวัดมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาทางพระปริยัติธรรมทางตรง หมายถึงการจัดการเรียนการสอนนักธรรมและบาลีเป็นการรักษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาทางตรง เรียกว่าพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี มีการจัดการเรียนการสอนนอกระบบและจัดการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งพระสงฆ์และฆราวาส พระสงฆ์ตามวัดต่างๆทั่วประเทศที่เป็นหลักแต่ละจังหวัดทั่วทั้งภูมิภาค และจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาไปยังสถาบันการศึกษาทั้งโรงเรียน วิทยาลัย ชุมชนต่างๆเพื่อให้คนเหล่านั้นได้เรียนธรรมศึกษา อันเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ มีการจัดการเรียนการสอนในวัดที่มีการจัดการเรียนการสอนนอกระบบ เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้ไปศึกษา มีการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป ตั้งแต่ระดับมัธยมจนถึงระดับอุดมศึกษา เพื่อลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและให้โอกาสแก่พระภิกษุสามเณรตลอดทั้งผู้ที่สนใจทั่วไป

3. การศึกษาแบบผสมผสาน เป็นการศึกษาแบบบูรณาการที่เปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุได้เข้าไปศึกษาในวัดเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เช่น การจัดการเรียนการสอนกัมมัฏฐาน หลักสูตรครุสมมติ ที่วัดธรรมมงคล หลักสูตรอบรมกัมมัฏฐาน วัดปทุมวนาราม หลักสูตรวิชาการเทศนาที่วัดประยุรวงศาวาส หลักสูตรอบรมกัมมัฏฐานที่วัดโสมนัสวิหาร วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นต้น

3.1.1 วัดในฐานะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ในการที่จะทำให้ศาสนสถาน วัด เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ ต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักได้แก่ หลักการของรูปแบบ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา โครงสร้างระบบกลไกในการดำเนินการ วิธีการจัดการศึกษา การประเมินผลในการจัดการศึกษา โดยใช้ 5 กระบวนการคือ 1)การจัดการองค์กรในวัด ซึ่งในแต่ละวัดควรได้ดำเนินการตามมติมหาเถรสมาคม ในองค์กรต่างๆในวัด ประกอบด้วย องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์การสาธารณสงเคราะห์ องค์การศึกษาสงเคราะห์ 2) การพัฒนาผู้นำและบุคคลที่เกี่ยวข้อง 3)การจัดระบบการเรียนรู้ 4) การพัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยี 5) การพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดโสมจิต คงแทน (2554.บทคัดย่อ) เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยต้องอาศัยหลักการหลายอย่าง เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนด โดยมีกลไกในการดำเนินการ มีวิธีดำเนินการและประเมินผลที่เหมาะสมก็จะทำให้การจัดการศึกษาของวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีประสิทธิผลได้อย่างยั่งยืน

3.2 รูปแบบการจัดการศึกษา

การเรียนรู้ หรือการศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน หรือในตัวบุคคลเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ ได้รับประสบการณ์ การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน เปลี่ยนทักษะ ทักษะคติ โดยผ่านกระบวนการที่หลากหลาย(สุมาลี สังข์ศรี. 2555: Apps.1985) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

(ประยงค์ เนาวบุตร. 2556: 1- 50) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จสูงสุด ซึ่งแบบแผนดังกล่าวอาจเป็นเทคนิค หรือวิธีการ ขั้นตอนกระบวนการ หรือทักษะในการจัดการเรียนการสอนที่ออกแบบให้สัมพันธ์กับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางการศึกษา

(ทิตินา แคมมณี 2557: 210) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดเป็นระบบ อย่างสัมพันธ์ สอดคล้องกับทฤษฎี หลักการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือและได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของรูปแบบนั้นๆ

(บุญชม ศรีสะอาด (2552: 41) รูปแบบหมายถึง โครงสร้างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆหรือตัวแปรต่างๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่างๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

สรุป รูปแบบการจัดการศึกษา เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียน บรรลุผลสูงสุดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยออกแบบให้สัมพันธ์กับปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี และ หลักการทางการศึกษา แบบแผนการจัดการเรียนรู้หรือการศึกษาประกอบด้วย เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการ การแลกเปลี่ยน การประยุกต์ใช้ความรู้ หรือทักษะ แบบแผนการจัดการเรียนรู้มี ลักษณะเฉพาะซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน

3.3 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายองค์ประกอบของการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

(ทิสนา แจมมณี, 2554: 219-220) ได้อธิบายองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานของรูปแบบนั้น
- 2) มีการบรรยาย และอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่ สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
- 3) มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของ ระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ
- 4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ อันจะช่วยให้ กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จอยส์และเวลล์ (Joyce; & well, 2000, 13-14) ได้อธิบายองค์ประกอบของรูปแบบการ จัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

- 1) เป้าหมายของรูปแบบการเรียนรู้ โดยอธิบายถึงเป้าหมาย จุดประสงค์ หรือ คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน
- 2) หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎี ที่นำมาสู่รูปแบบการเรียนรู้
- 3) ขั้นตอนการเรียนรู้
- 4) การวัดและประเมินผล

สรุป องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษา สามารถแบ่งได้ 4 ประการคือ

- 1) ปรัชญา หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษา
- 2) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษา
- 3) กระบวนการหรือขั้นตอนจัดการ การศึกษา และ
- 4) การวัดและการประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการศึกษา

3.3.1 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบทางการศึกษาและสังคมนั้น สามารถแบ่งได้ ดังนี้ (เบญจพร แก้วมีศรี. 2547: 90)

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analoge Model) หมายถึง รูปแบบที่ใช้ในการอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม ส่วนใหญ่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำไปทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ เช่น รูปแบบในการทำนายนักเรียนในการเข้าสู่โรงเรียน เป็นต้น

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Sementic Model) หมายถึงรูปแบบที่ใช้ภาษาแสดงโครงสร้างทางความคิดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในรูปแบบในรูปของข้อความ แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา เช่นรูปแบบการเรียนการสอน รูปแบบควบคุมวิทยานิพนธ์ รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษา เป็นต้น

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematics Model) หมายถึงรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์หรืออสมการทางคณิตศาสตร์ เป็นสื่อแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ รูปแบบนี้สามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีและนำไปทดสอบสมมุติฐานได้

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆมาสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ สามารถวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และผลกระทบต่อตัวแปรที่สนใจ

3.3.2 การสร้างและการพัฒนารูปแบบ

จากที่ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ พบว่าการสร้างและพัฒนารูปแบบที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจนได้รับความเชื่อถือนั้น จำเป็นจะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินงานสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ การได้รับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญตามกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้นๆรวมทั้งการใช้รูปแบบเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการนำรูปแบบไปใช้

แนวทางการสร้างรูปแบบมีนักวิชาการ(Joyce: well 1992 359-364) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. ต้องอธิบายถึงสิ่งต่างๆซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบ ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบทฤษฎี และข้อสมมุติที่รองรับรูปแบบ หลักการ และมโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบ

2. ลักษณะรูปแบบเป็นการอธิบายรูปแบบได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยเป้าหมายทฤษฎี และเน้นปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นคือ

2.1 ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นรายละเอียดของรูปแบบนั้นๆ ว่ามีกี่ขั้นตอน โดยจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่สอนเป็นขั้นๆ แต่ละรูปแบบมีจำนวนไม่เท่ากัน

2.2 ลักษณะของรูปแบบเป็นการอธิบายด้วยรูปแบบ ซึ่งนำเสนอเป็นเรื่องราวอย่างละเอียดและเน้นการปฏิบัติได้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ

1) ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นรายละเอียดของรูปแบบนั้นๆ ว่ามีกี่ขั้นตอน โดยจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่สอนเป็นขั้นๆ แต่ละรูปแบบมีขั้นตอนไม่เท่ากัน

2) การเชื่อมโยงของรูปแบบ มีการเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

3) หลักการ เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของผู้นำต่อผู้เรียนรู้การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนรู้กระทำ เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมโดยการให้รางวัล หรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการพัฒนาบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม

4) ปัจจัยสนับสนุน เป็นการบอกเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสอนนั้นๆ ให้เกิดผล

3. การนำรูปแบบไปใช้ เช่น การใช้กับเนื้อหาประเภทใดจึงจะเหมาะสม ใช้กับบุคคลประเภทใด ใช้กับงานอะไร เป็นต้น

4. ผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบแต่ละรูปแบบจะส่งผลต่อผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลทางตรงเกิดจากกิจกรรมการจัด ส่วนผลทางอ้อมเกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นผลสะท้อนจากการสอนตามรูปแบบนั้นๆ

การพัฒนาารูปแบบ (Joyce, well. 1986. 19-20) กล่าวว่า รูปแบบต้องมีทฤษฎีรองรับ เมื่อมีการพัฒนาารูปแบบแล้วก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิจัยตรวจสอบรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. รูปแบบควรมีทฤษฎีรองรับ

2. เมื่อพัฒนาารูปแบบแล้วก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลายต้องมีการวิจัย เพื่อทดสอบทฤษฎีและตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อยๆ

3. การพัฒนาารูปแบบ อาจจะออกแบบใช้เฉพาะกรณี หรือใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

4. การพัฒนาารูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายหลัก ที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือกรูปแบบไปใช้

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบจะต้องดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบ เพื่อนำเอาข้อมูลที่จัดเก็บนั้นมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อกำหนดของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบ และสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการตรวจสอบก่อนนำไปใช้จริง และมีการประเมินหลังจากนำไปใช้แล้ว

3.4 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning: Ten Principles)

(สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2553: 7-8). กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ 10 ประการ (Adult Learning: Ten Principles) ซึ่งหลักการนี้จะมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุ (Adult learning) ให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ โดยสรุปได้ดังนี้

- 1) ควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation to Learn)
- 2) สร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Learning Environment) โดยเน้นให้มีบรรยากาศ สะดวกสบาย ผู้เรียนได้รับความไว้วางใจ และมีการให้เกียรติผู้เรียน (Trust and Respect)
- 3) ต้องคำนึงถึงความต้องการในการเรียนของแต่ละบุคคล และความแตกต่างกันในรูปแบบของการเรียนรู้ (Learning styles)
- 4) คำนึงถึงความรู้เดิมและประสบการณ์ (Experience) ของผู้เรียนเพราะถือว่าเป็นสิ่งมีค่าเป็นอย่างมาก
- 5) ควรเลือกเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Learning Content and Activities)
- 6) กำหนดสิ่งที่เรียนรู้ควรสอดคล้องกับความจริง (Realistic Problems) เน้นสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง
- 7) ต้องให้การเอาใจใส่กับการมีส่วนร่วมทั้งทางด้าน สติปัญญา และทางด้านร่างกาย ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 8) ควรให้เวลาอย่างเพียงพอในการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ๆ
- 9) ให้โอกาสในการฝึกปฏิบัติจนได้ผลดี หรือสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้และ
- 10) ให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพหรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ จนกระทั่งเขาได้แลเห็นความก้าวหน้า สามารถบรรลุเป้าหมายได้

3.5 วิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นที่ห้องเรียนเสมอไป หรือภายในสถานศึกษาเสมอไปซึ่งการเรียนรู้อาจจะเกิดขึ้นได้หลายวิธี ดังนี้ เบอร์แมน (Burman, 1969) ได้เสนอไว้ดังนี้

1) การเรียนรู้โดยบังเอิญ (Random or Incidental Learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจให้เกิดขึ้น เช่น การดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นการเรียนรู้โดยผู้เรียน มีความตั้งใจที่จะคิดหาวิธีเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) การเรียนรู้โดยกลุ่ม (Collaborative Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการที่ผู้เรียนรวมกลุ่มกัน และมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องเดียวกัน และ

4) การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา (Formal Learning) เป็นการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาเป็นการเรียนรู้แบบเป็นทางการ มีหลักสูตรการประเมินผล มีระเบียบเข้ารับการศึกษาร้อยละชัดเจนลักษณะของการเรียนรู้ สมิต (Smith,1982) ได้อธิบายลักษณะของการเรียนรู้ดังต่อไปนี้คือ

1) การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต ซึ่งอาจเกิดโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

2) การเรียนรู้เป็นเรื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง เรื่องของความกลัวความกระวนกระวาย และการต่อต้าน ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลง

3) การเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการของมนุษย์ การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพ ค่านิยม บทบาท และสติปัญญา ตลอดช่วงเวลาในชีวิตของมนุษย์

4) การเรียนรู้คือการมีประสบการณ์

5) การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองภายในตัวผู้เรียน ผู้เรียนเท่านั้นจะทราบว่าตนเองเกิดการเรียนรู้ บุคคลอื่น ไม่มีโอกาสทราบ ยกเว้นเมื่อบุคคลนั้น (ตนเอง) แสดงออกมาให้ผู้อื่นทราบทั้งทางท่าทางและคำพูด เช่น “รู้แล้ว” เป็นต้น

3.6 ขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

เมื่อผู้ใหญ่เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนแต่ละคนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่างกัน หรืออาจจะเหมือนกัน (สมคิด อิศระวัฒน์, 2543: 30-39). ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้เป็น 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 ผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยความสนใจ และ

ลักษณะที่ 2 ผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยความเข้าใจ

อุปสรรคขัดขวางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ในการจัดการเรียนการสอนของผู้ใหญ่ จะพบว่าผู้ใหญ่หลายคนอาจไม่เกิดการเรียนรู้โดยมีปัจจัย ซึ่งเป็นอุปสรรค ขัดขวางในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ได้แก่

1. ประสบการณ์เดิมในอดีต จะพบว่าประสบการณ์เดิมในอดีตจะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจเรียน หรือทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สัมฤทธิ์ผลได้ด้วย

2. เจตคติของผู้เรียน ซึ่งเจตคติมีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเรียน หรือไม่เรียนของผู้ใหญ่คือ เจตคติต่อเรื่องที่เรียน เจตคติของผู้สอน และเจตคติต่อตนเอง ซึ่งทางเหล่านี้ทำให้ผู้ใหญ่พอใจก็จะตัดสินใจเรียนแต่หากไม่พอใจ ก็จะตัดสินใจไม่เรียนรู้นั้น

3. การประเมินตนเอง ผู้เรียนซึ่งทำงานแล้วกลับเข้ามาเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สถาบันการศึกษา ผู้ใหญ่มักจะคิดว่า “ตนเองเป็นคนเรียนหนังสือไม่เก่ง” “เป็นคนเรียนหัวไม่ไว” “เราเป็นคนโง่” การประเมินตนเองในทางลบดังกล่าว ทำให้ผู้ใหญ่ไม่กล้าเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

4. การบู้บังคับ การที่ผู้สอนบู้บังคับ ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้เรียนจนผู้เรียนเกิดความกลัวมิได้ช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากเท่าที่ควร เช่น การให้เกรด F การไล่ออกจากห้อง และการฟ้องผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

5. ระยะเวลา เวลาที่ใช้ในการเรียนเรื่องๆหนึ่ง สำหรับผู้เรียนแต่ละคนมีไม่เท่ากันในกรณี ที่ผู้ใหญ่มีอายุมากขึ้น ซึ่งเวลาที่ใช้ในการเรียนจะเพิ่มเติม และหากมีแรงกดดันเรียนมากๆทำให้ผู้ใหญ่ ปฏิเสธการเรียนรู้ได้

6. การขัดจังหวะ อาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย เช่น เสียงกริ่งโทรศัพท์ การตามตัวออกจากห้อง ซึ่งทำให้ผู้สอนขาดสมาธิในการสอนทำให้ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้เรียนมีจุดสนใจที่เปลี่ยนไป

7. การจัดลำดับความสำคัญ เรื่องเรียนของแต่ละบุคคล ผู้ใหญ่ของแต่ละคนจัดลำดับ ความสำคัญ เรื่องเรียนไม่เหมือนกัน อาทิเช่น คนซึ่งมีครอบครัว มีลูกหลายคนและมีข้อจำกัดเรื่องเงิน หรือผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว แม้อยากเรียนก็ต้องรองานกว่าจะมีความพร้อม

8. การขาดข่าวสารข้อมูล ผู้ใหญ่บางคนอยากจะเรียนแต่ไม่อาจเข้าเรียน เพราะอาจขาดข่าวสาร ข้อมูลไม่รู้กำหนดเปิดการรับสมัคร หัวข้อเรื่อง ค่าใช้จ่าย สถานที่ เมื่อไม่มีข้อมูล จึงทำให้ผู้ใหญ่มิได้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ๆ

9. ความสามารถในการปรับตัว ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เมื่อกลับมาเรียนส่วนใหญ่ก็มีปัญหา เรื่องการปรับตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เรียนซึ่งมีการศึกษาน้อย ผู้ใหญ่กลุ่มนี้ มีปัญหาเรื่องการฟัง การ อ่าน การเขียน เมื่อเข้าเรียนจึงเกิดความไม่มั่นใจ

10. ความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์ ในการจัดการเรียนการสอน สถานที่ที่เป็น องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการเรียนรู้ เพราะทำให้ผู้เรียนอึดอัด เคลื่อนย้ายไม่สะดวก เป็นต้น

11. ค่าใช้จ่าย โดยค่าใช้จ่ายดังกล่าวมี 2 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับผู้จัดการอบรมและ ค่าใช้จ่ายสำหรับผู้เข้ารับการอบรม โดยบางครั้งอาจทำให้เกินกำลังที่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะกระทำ ได้ เพราะโดยปกติก็มีภาระมากอยู่แล้ว

12. หลักสูตร ซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอน จะเป็นอุปสรรคขัดขวางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ จะมีลักษณะดังนี้คือ ระยะเวลาและช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม หัวข้อหรือวิชาที่เปิดไม่น่าสนใจและมีเจตนาในการเรียนมาก เป็นต้น

13. ผู้สอน เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สำเร็จหรือไม่โดยผู้สอนต้องมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีเทคนิควิธีการนำเสนอที่ดี และมีการสร้างบรรยากาศในการสอน จะทำให้ผู้เรียนสนใจและทำให้ได้ผลมากขึ้น

3.7 หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก. (2545: 12-13). เสนอว่า วิชาสูงอายุวิทยาการศึกษาเป็นวิชาที่เกิดขึ้นราวปี ค.ศ. 1970 ที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศและกลุ่มผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ต่อมาได้มีการแพร่หลายไปยังสถานศึกษาอื่นๆ ทั้งประเทศจนในปัจจุบันวิชานี้มีการสอนและมีการวิจัยเพื่อสนับสนุนวิชาสูงอายุศึกษาวิทยาเป็นอย่างมาก ซึ่งถือได้ว่ามีความจำเป็นและมีความสำคัญ โดยมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1) การศึกษาจัดเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่เฉพาะกลุ่มอายุตอนต้นเท่านั้น ถือว่าเป็นความจำเป็นและสิทธิ (Right) ที่ต้องได้รับในบุคคลทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุ

2) ในการจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุนั้น ต้องมีการเตรียมการ ดังนั้นจึงมีความต้องการในการศึกษาด้านต่างๆของร่างกาย จิตใจ สังคม ของผู้สูงอายุให้มากที่สุด รวมถึงการให้ความรู้และการเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับบุคคลในสังคมด้วย และในประการสุดท้ายต้องมีการจัดอบรมผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

3) เนื้อหาของสูงอายุวิทยาการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ 2) เป็นการศึกษาเพื่อให้ความรู้แก่คนในสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 3) เป็นการศึกษาที่เตรียมความพร้อมบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

เป้าหมายในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ(อาชญญารัตนอุบล.2559: 43) ให้แนวทางไว้ดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในกระบวนการสภาพตามธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามขั้นตอน

2) เพื่อเป็นการป้องกันแก้ไขดูแลตนเองและการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ

3) เพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพ สามารถมีส่วนร่วมในสังคมเป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้สูงอายุควรได้รับการการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนวัยสูงอายุ และวัยหลังเกษียณในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้าน

ร่างกายและจิตใจ เป็นการเตรียมตัวด้านจิตใจและสังคมก่อนวัยเกษียณ การศึกษานอกระบบหลังวัยเกษียณ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง เช่นการเรียนหลักสูตรระยะสั้นในเนื้อหาที่สนใจตามสถาบันต่างๆ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาตามอัธยาศัย ในสถานที่ต่างๆเช่น วัด พิพิธภัณฑ์ สถาบันทางศาสนาอื่นๆ

3.8 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

โนวส์ และจาร์วิส (Knowles, M.S.1978: 24 และ Jarvis,1983, อ้างอิงจาก ยุวดี ไวทะยะโชติ 2547: 42). ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนผู้ใหญ่ซึ่งครอบคลุมไปถึงผู้สูงอายุด้วยว่า ลักษณะของผู้เรียนมีผลต่อการเรียนการสอนหลายประการ ผู้สอนหรือผู้จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้คือ

1. ความตั้งใจและความต้องการ ผู้เรียนผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุศึกษาหาความรู้เข้ามาเรียนด้วยความตั้งใจ และความต้องการต่าง ๆ กัน นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้แบ่งความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้ใหญ่ในการศึกษาไว้ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) เพื่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Goal Oriented) ผู้เรียนผู้ใหญ่จะตั้งเป้าหมายไว้ เช่น เพื่อนำความรู้ไปแสวงหาอาชีพการงานที่ดีเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ เพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาต่างๆ ฯลฯ

2) เพื่อกิจกรรมทางสังคม (Activity –Oriented) เนื่องจากต้องการจะพบปะผู้คนต้องการจะมีเพื่อน ต้องการจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

3) เพื่อต้องการหาความรู้ (Learning Oriented) เรียนเพื่อต้องการรู้ในเรื่องที่สนใจต้องการรู้เพื่อให้เกิดความรอบรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน

2. ความสนใจ ผู้เรียนผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุมีความสนใจหลายด้านที่ต้องทำไปพร้อมกัน (Various Interest /Responsibility) โดยมีภาระหน้าที่ที่จะต้องกระทำหลายอย่าง ซึ่งแตกต่างไปจากเด็ก เด็กอาจจะมีหน้าที่เรียนอย่างเดียวแต่ผู้สูงอายุอาจจะต้องประกอบอาชีพอยู่มีภาระเกี่ยวกับครอบครัวเกี่ยวกับสังคมจะต้องรับผิดชอบไปพร้อมๆกัน ทำให้ไม่มีเวลามากสำหรับการเรียนรู้มากนัก

3. จุดมุ่งหมายของสิ่งที่ศึกษา ผู้เรียนผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีถ้าเข้าใจเป้าหมาย จุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียน

4. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์การดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะเรียนได้ดีถ้าเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับเขา เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของชีวิต การดำเนินชีวิตประจำวัน

5. บรรยากาศในการเรียน ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง ผู้สอนต้องช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองซึ่งผู้เรียนได้รู้จักมักคุ้นระหว่างกันบรรยากาศแห่งการยอมรับให้เกียรติยกย่อง

6. สถานที่และสภาพในการเรียนรู้ ผู้เรียนผู้ใหญ่นชอบให้การจัดสถานที่เรียน การจัดสภาพการเรียนรู้ไม่เป็นทางการ เช่น การจัดโต๊ะเรียนควรเป็นลักษณะง่ายๆ ให้ทุกคนได้พบปะหารือกันได้ไม่ให้ความรู้สึกว่าเป็นวิชาการมากเกินไป

7. การมีส่วนร่วมของผู้เรียน ผู้เรียนผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีถ้าได้มีส่วนร่วมในการเรียนมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมในขั้นตอนต่างๆ จะทำให้เกิดความกระตือรือร้น มีความสนใจ

8. ประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนผู้ใหญ่ต่างมีประสบการณ์เดิมมานาน้อยส่วนเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ควรจะได้ นำประสบการณ์เดิมมาแลกเปลี่ยนกันและกันส่งเสริมการเรียนรู้สิ่งใหม่ เพราะผู้เรียนผู้ใหญ่จะโยงสิ่งที่เรียนรู้ใหม่เข้ากับประสบการณ์เดิม

9. การเป็นผู้นำตนเอง (Self –Directing) ผู้เรียนผู้ใหญ่ที่มีความต้องการที่จะนำตนเองได้ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความมั่นใจและเกิดความภาคภูมิใจ การจัดการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง นำตนเองมากกว่าจะเป็นผู้ถ่ายทอดเองทั้งหมด

10. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความแตกต่างกันในด้านพื้นฐานความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ความต้องการ ทักษะ ความสามารถ ฯลฯ การจัดการเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามศักยภาพของแต่ละบุคคล บางคนอาจเรียนเร็ว บางคนอาจเรียนได้ช้า

11. รูปแบบการเรียนรู้ (Learning style) ผู้เรียนผู้ใหญ่แต่ละคนมีรูปแบบการเรียนรู้ของตนเอง เนื่องจากแต่ละคนได้สัมผัสประสบการณ์มานานจนรู้ว่าตนเองจะเรียนได้โดยวิธีใดเช่น บางคนเรียนได้ดีด้วยการลงมือปฏิบัติ บางคนด้วยการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ฯลฯ เพราะฉะนั้นการเรียนการสอนควรให้เสรีภาพในการเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมแก่ตนเอง

12. การเสริมแรง ควรให้การเสริมแรงแก่พฤติกรรมที่ประสบผลสำเร็จ ควรมีการเสริมแรงที่มากพอ

13. การจัดองค์ประกอบที่ไม่พึงประสงค์ ในการเรียนการสอนผู้ใหญ่ นั้น ควรพยายามลดองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความไม่สุขสบาย ความเหน็ดเหนื่อย ความเคร่งเครียด

14. ระยะเวลาของแต่ละบทเรียน บทเรียนแต่ละบทเรียนควรเป็นบทเรียนที่ค่อนข้างสั้น เพราะผู้ใหญ่จะเกิดความเหนื่อยล้าเร็วกว่าเด็กหนุ่มสาว

15. การกำหนดเป้าหมายระยะสั้นๆ การเรียนการสอนผู้ใหญ่ควรกำหนดเป้าหมายสั้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนไปถึงเป้าหมายได้ แล้วผู้เรียนจะเกิดความภาคภูมิใจเกิดความมั่นใจที่จะเรียนต่อไป

16. การใช้เวลาเพียงพอ การเรียนการสอนผู้ใหญ่ควรใช้เวลาแก่ผู้เรียนที่จะทำความเข้าใจบทเรียนหรือประกอบกิจกรรมในบทเรียนนั้นๆ อย่างเพียงพอไม่เร่งรัด

17. การช่วยเหลือความบกพร่องทางร่างกาย ในกรณีผู้เรียนผู้ใหญ่อายุมากอาจมีความบกพร่องในการมองเห็นและการได้ยินเสียง ดังนั้นผู้จัดหรือผู้สอนต้องให้บริการความช่วยเหลือ เช่น แสงสว่างให้เพียงพอ ครุเสียงดังฟังชัด การเขียนหนังสือมีขนาดตัวหนังสือใหญ่ เป็นต้น

จากธรรมชาติของผู้เรียนผู้ใหญ่อายุมากดังกล่าวนั้นก็คือผู้สูงอายุ ผู้สอนจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญ จึงจะทำให้การเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุประสบผลสำเร็จวิธีการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุนั้น จาร์วิสJarvis, P.(1983) และสุนทร สุนันท์ชัย (2533.อ้างอิงมาจาก ชูวดี ไวทยะโชติ 2547: 44). กล่าวว่าวิธีการให้ความรู้แก่ผู้เรียนผู้ใหญ่อายุมีหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งสามารถสรุปวิธีการถ่ายทอดความรู้ได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การให้ความรู้แบบเป็นกลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท
 - 1.1 การให้ความรู้เป็นกลุ่มแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลาง
 - 1.2 การให้ความรู้เป็นกลุ่มแบบผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลาง
2. การให้ความรู้หรือการเรียนเป็นรายบุคคล
3. การให้ความรู้หรือการเรียนการสอนแบบชุมชน

สรุปว่า การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงเช่น การบรรยาย การสาธิต การอภิปราย การสัมมนา เป็นต้น โดยอ้อมได้แก่กระบวนการที่ผ่านสื่อต่างๆเช่น เทปเสียง คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป เป็นต้น

3.9 รูปแบบในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ในการจัดการศึกษาหรือจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้สูงอายุที่เข้ารับการศึกษาก็จะเน้นไปที่ความหลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปซึ่งมีอยู่ในรูปของกิจกรรมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับเนื้อหาสาระกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ (Non-Formal Education for Tha Older Adults) นั้น ได้ยึดหลักในการจัดการศึกษา 4 ประการคือ 1 (การเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ 2)การสร้าง ความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ 3) การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ 4)การใช้คุณค่าของผู้สูงอายุ กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี. (2553: 34)

สำหรับการอบรมเนื้อหาในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ควรมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่เน้นเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ในการเตรียมตัวเกษียณอายุจากงานประจำความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและแผนสำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาสุขภาพจิตหลักพุทธธรรมกับผู้สูงอายุ การบริการ และสวัสดิการสังคมกับผู้สูงอายุ การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ การบำรุงรักษาสุขภาพร่างกายสำหรับผู้สูงอายุ การเตรียมตัวทางการเงิน และรายได้ภายหลังเกษียณอายุ

หลังจากเกษียณอายุจากการทำงานปกติ งานอดิเรก และสันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และจิตใจ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

2. หลักสูตรส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นกิจกรรมที่เน้นหลักความรู้ และการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การจัดกลุ่มออมทรัพย์ การจัดหางานให้กับผู้สูงอายุ ในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันแม่แห่งชาติ วันพ่อ วันสงกรานต์ เป็นต้น

3. หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่เน้นหนักในความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพพลานามัย การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ หลักธรรมทางศาสนา การบริหารจัดการและการเจริญปัญญาสำหรับผู้สูงอายุ ข่าวสาร และข้อมูลต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาสุขภาพจิต และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

4. โครงการส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติให้กำลังใจผู้สูงอายุ และการใช้คุณค่าของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยมีกรอบแนวคิดในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น

4.1 กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สูงอายุ ในแต่ละหน่วยงาน ซึ่งเป็นผู้ทำอุปการะก่อน เป็นตัวอย่างแก่นุชนรุ่นหลังพิธีรดน้ำคำหัวสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

4.2 กิจกรรมส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการส่งเสริมผู้สูงอายุ ที่มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ถ่ายทอดความรู้ไปยังอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมต่อไป

4.3 กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยเน้นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ที่ผู้สูงอายุประพฤติปฏิบัติอยู่ โดยมีการพัฒนา ให้เหมาะสมกับยุคสมัย

4.4 กิจกรรมครอบครัวศึกษา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัว ในการดูแล และใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี

4.5 กิจกรรมเพื่อเผยแพร่สื่อ และ เอกสาร เพื่อสร้างความเข้าใจของสังคมให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Informal Education for the Older Adults) ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรม หรือ บรรยายากาที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย สามารถเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ สามารถที่จะจัดบริการได้ ใน 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การให้การศึกษาผ่านสื่อต่างๆ เช่น เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ โปรแกรมการเรียนรู้ธรรมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หอกระจายข่าว นิทรรศการ สื่อบุคคล ฯลฯ การให้การศึกษาโดยผ่านสื่อต่างๆ ข้างต้น จะเป็นการจัดการศึกษาโดยส่วนกลางแล้วกระจายลงสู่พื้นที่ เช่น ส่วนกลางจะเป็นส่วนที่จัดทำรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งประกอบด้วย สื่อหนังสือ และสื่อประสม

อื่นๆ เป็นต้น การจัดนิทรรศการ และการให้ความรู้โดยสื่อบุคคลที่จะจัดให้มีขึ้นโดยหน่วยงานในระดับพื้นที่

รูปแบบที่ 2 การให้การศึกษาโดยผ่านกิจกรรมของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เช่น ค่ายผู้สูงอายุ การฝึกอบรม การไปทัศนศึกษา การเสวนากลุ่มเพื่อนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การกีฬา และนันทนาการ กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เป็น

รูปแบบที่ 3 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะทำได้สำเร็จเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ครู และผู้เรียน มีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับความหมายของการเรียนรู้ ดังที่ ทิสนา แยมมณี (2544: 8-10) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นงานเฉพาะบุคคล ทำแทนกันไม่ได้ ครูที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์เรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง

2. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ความหมายของสิ่งต่างๆ ดังนั้นครูจึงต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดตามความเข้าใจสิ่งต่างๆ

3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เพราะในเรื่องเดียวกัน อาจคิดได้หลายแง่ หลายมุม ทำให้เกิดการขยาย เติมเต็มข้อความรู้ ตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับด้วย ดังนั้นครูที่ปรารถนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น หรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ

4. การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน เป็นความรู้ที่สนุกสนาน เพราะหลุดพ้นจากความไม่รู้ นำไปสู่ความใฝ่รู้ อยากรู้อีก เพราะเป็นเรื่องน่าสนใจ ครูจึงควรสร้างภาวะที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้หรือคับข้องใจบ้าง ผู้เรียนจะหาคำตอบหลุดพ้นจากข้อข้องใจ และเกิดความสุขขึ้นจากการได้เรียนรู้ เมื่อพบคำตอบด้วยตนเอง

5. การเรียนรู้เป็นงานต่อเนื่องตลอดชีวิต ขยายพรมแดนความรู้ได้ไม่มีที่สิ้นสุด ครูจึงควรสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ไม่รู้จบ

6. การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง เพราะได้รู้มากขึ้นทำให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เป็นการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาของเขาเองด้วย

จากความหมายการเรียนรู้ที่กล่าวมา ครูจึงต้องคำนึงถึงประเด็นต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

- (1) ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- (2) การเน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
- (3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

- (4) การจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย
- (5) ความเมตตา กรุณาต่อผู้เรียน
- (6) การท้าทายให้ผู้เรียนอยากรู้
- (7) การตระหนักถึงเวลาที่เหมาะสมที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้
- (8) การสร้างบรรยากาศหรือสถานที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง
- (9) การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้
- (10) การมีจุดมุ่งหมายการสอน
- (11) ความเข้าใจผู้เรียน
- (12) ภูมิหลังของผู้เรียน
- (13) การไม่ยึดติดวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น
- (14) การเรียนการสอนที่ดีเป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านการจัดกิจกรรม การสร้างบรรยากาศ รูปแบบเนื้อหา สาระ เทคนิค วิธีการ
- (15) การสอนในสิ่งที่ไม่ไกลตัวผู้เรียนมากเกินไป
- (16) การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ก็เพื่อเน้นให้มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนั้น ตัวบ่งชี้ที่บอกถึงลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข อันเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล คำนึงถึงการทำงานของสมองที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางอารมณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องที่ต้องการเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ บรรยากาศของการเอื้ออาทรและเป็นมิตร ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
2. การเรียนรู้จากการได้คิดและลงมือปฏิบัติจริง หรือกล่าวอีกลักษณะหนึ่งคือ “เรียนด้วยสมองและสองมือ” เป็นผลจากการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิด ไม่ว่าจะเกิดจากสถานการณ์หรือคำถามก็ตาม และได้ลงมือปฏิบัติจริงซึ่งเป็นการฝึกทักษะที่สำคัญ การแก้ปัญหา ความมีเหตุผล
3. การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป้าหมายสำคัญด้านหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ ผู้เรียนแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอกโรงเรียนทั้งที่เป็นเอกสาร วัสดุ สถานที่ สถานประกอบการ บุคคลซึ่งประกอบด้วย เพื่อน กลุ่มเพื่อน วิทยากร หรือผู้เป็นภูมิปัญญาของชุมชน
4. การเรียนรู้แบบองค์รวมหรือบูรณาการ เป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ ได้สัดส่วนกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกวิชาที่จัดให้เรียนรู้

5. การเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเข้าใจของผู้จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า ทุกคนเรียนรู้ได้ และเป้าหมายสำคัญคือพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้จัดการเรียนรู้จึงควรสังเกตและศึกษาธรรมชาติของผู้เรียนว่าที่ขณะใดจะเรียนรู้แบบใดมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะได้รับการฝึกด้านการจัดการเรียนรู้แล้วยังได้ฝึกด้านสมาธิ ความมีวินัยในตนเอง และการรู้จักตนเองมากขึ้น

เมื่อผู้จัดการเรียนการสอนและการประเมินผลแล้ว และมีความประสงค์จะตรวจสอบว่าได้ว่าได้ดำเนินการถูกต้องตามหลักการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือไม่ ครูสามารถตรวจสอบด้วยตนเอง โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานดังนี้

1. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน
6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านอารมณ์ สังคม
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
9. มีการจัดกิจกรรมสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ในวัด เพื่อให้มีความกระตือรือร้นอยากไปเรียน ณ แหล่งเรียนรู้ที่เคยไป

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปใช้ไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้

3.10 การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การใช้ชีวิตมานานทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ในสังคมไทยของเรานิยามของผู้สูงอายุว่า เป็นผู้ที่มีทรงคุณค่าทั้งในด้านการประวัติศาสตร์ ได้ทุ่มเทเสียสละเพื่ออนุชนรุ่นหลัง ควรค่าแก่การยกย่องสรรเสริญ คุณค่าในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น คุณค่าในการอนุรักษ์ สืบทอด ถ่ายทอด ศิลปวัฒนธรรม-จารีตประเพณี อาทิเช่นการเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การสืบทอดตำนานพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วรรณกรรมพื้นบ้านเช่น(สรรกัญญา ในภาคอีสาน คำว จ้อย ขอ ในภาคเหนือ) สื่อพื้นบ้าน คติธรรมต่างๆ เป็นผู้ทรงคุณค่าในการปลูกฝังภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละภูมิภาคให้เกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่นสถาบันปวงผญา จังหวัดพะเยา ที่พยายามฟื้นฟูบทบาทและสร้างเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุผ่านองค์ความรู้ท้องถิ่น คุณค่าในการสร้างสังคมและคนรุ่นใหม่ เช่นการปลูกฝังและสืบทอดคุณค่าในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง การพึ่งพาตนเอง โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต การสร้างแผ่นดินด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง คุณค่าในการเลี้ยงดูบุตรหลาน แบ่งเบาภาระของบุตรหลานที่จำเป็นต้องย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองหรือต่างถิ่น เนื่องจากสภาพครอบครัวของแรงงานอพยพ ต้องอาศัยปู่ย่า ตายาย ในการเลี้ยงดูบุตรหลาน ซึ่งในทางประชากรศาสตร์เรียกครัวเรือนแบบนี้ว่า โครงสร้างครัวเรือนแบบข้ามรุ่น ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (จอห์น โนเดล และนภาพรชโยวรรณ, 2539: 12). คุณค่าในทางจิตใจ และการเป็นเสาหลักของครอบครัว ซึ่งคนเราทุกคนได้มีความรักความอบอุ่นเนื่องจากผู้สูงอายุในครอบครัวให้ความเมตตา ความรัก ความเอาใจใส่ การดูแลเป็นอย่างดีจากบิดามารดาของตน คุณค่าทางด้านสมองและสติปัญญา ที่ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มีความรอบรู้ รู้จักวิเคราะห์ เสนอวิธีแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ทั้งในระดับชุมชน และระดับบุคคล นอกจากนั้น ยังยอมรับความเปลี่ยนแปลง และความไม่แน่นอนของชีวิตได้ด้วย (Nisbett et al.2010)

สรุป การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุหมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจในการใช้ชีวิตที่ผ่านมาทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ และมีกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไปเพื่อตนเองและสังคม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จและช่วยเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า นำพาชีวิตให้สุขสันต์ด้วยตัวผู้สูงอายุเองเป็นหลัก ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ 3 ข้อดังต่อไปนี้(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2549: 24)

1. การสร้างเสริมให้ตนเองมีเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตที่ยืนยาวผู้สูงอายุควรเสริมสร้างเจตคติด้วยขั้นตอน 3 ประการประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 แสวงหาความรู้ใหม่และข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับประโยชน์ของการมีชีวิตที่ยืนยาว ผู้สูงอายุเองสามารถแสวงหาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์การมีชีวิตที่ยืนยาวจากบุคคลอื่น วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หนังสือพิมพ์ วารสาร และประสบการณ์ตรงของผู้สูงอายุเองเช่น

การมีเวลามากขึ้นที่จะเลือกทำกิจกรรมต่างๆได้ตามความสนใจและตามความต้องการ การมีโอกาสใช้ชีวิตอย่างมีอิสระมากขึ้น ปลอดภัยจากพันนาการจากภารกิจต่างๆที่ตนเคยทำมา การมีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น ชุมชน ได้มากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การส่งเสริมความรู้สึกรักพึงพอใจต่อการมีชีวิตที่ยืนยาว เมื่อผู้สูงอายุเห็นประโยชน์ของการมีชีวิตที่ยืนยาว ควรได้รับการส่งเสริมจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ให้มีโอกาสได้สังเกตและเรียนรู้จากผู้สูงอายุต้นแบบที่เป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมเช่น ความชื่นชอบการมีชีวิตที่ยืนยาว ซึ่งเป็นช่วงเวลาได้พักผ่อนทำไร่ของชีวิต ความพอใจที่จะดูแลรักษาตนเองให้มีชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข ความอยากเอาอย่างผู้สูงอายุต้นแบบที่มีชีวิตยืนยาวและมากด้วยคุณค่า

ขั้นตอนที่ 3 หมั่นกระทำพฤติกรรมซึ่งสนับสนุนเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตที่ยืนยาว เมื่อผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกรักพึงพอใจต่อการมีชีวิตที่ยืนยาวแล้ว น่าจะมีแนวโน้มหมั่นกระทำพฤติกรรมซึ่งสนับสนุนเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตที่ยืนยาว เช่น การกำหนดเป้าหมายเพื่อการมีชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีความสุข ทั้งเป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว แต่ละเป้าหมายควรเป็นเป้าหมายที่สามารถทำได้ วางแผนสู่เป้าหมายเพื่อการมีชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีความสุข มุ่งมั่นลงมือทำตามแผน เช่นการดูแลตนเองให้พร้อมเสมอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ทั้งด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีความสุข มีการให้กำลังใจตนเอง รางวัลตนเองทุกครั้งเมื่อเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย
2. การวางแผนสู่เป้าหมาย
3. การมุ่งมั่นทำตามแผน
4. การให้กำลังใจตนเอง

2. การมุ่งมั่นเป็นผู้ให้ที่ดีอย่างต่อเนื่อง

ผู้สูงอายุควรเป็นผู้ให้ที่ดีอย่างต่อเนื่อง เช่นการให้ความรู้ ความคิด ให้แนวทาง ให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดจากการมีชีวิตที่ยืนยาว ตลอดจนแบ่งปันประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่ขอร้อง ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้ความเมตตา ให้ความเห็นอกเห็นใจ ให้ความเอาใจใส่ ให้กำลังใจแก่สมาชิก ให้เกียรติกัน ไม่ดูถูกกัน นอกจากนี้ให้ผู้ที่ดีมีโอกาสในสังคม

3. การปฏิบัติตนด้วยการเป็นผู้รับที่ดีอยู่เสมอ

ผู้สูงอายุควรปฏิบัติตนเป็นผู้รับที่ดีอยู่เสมอเช่น น้อมรับคำแนะนำ ความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ด้วยดี เมื่อประสบปัญหาที่เกินกำลัง และสติปัญญาของตนเพียงลำพังที่จะแก้ไขได้ โดยไม่อวดดี อวดรู้ อวดหยิ่ง การยอมรับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆเพื่อช่วยให้ตนสามารถปรับตัวได้อย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก การรับความไม่แน่นอนและความไม่สมหวังที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติและสงบ การยินดีรับเพื่อนใหม่ได้ ผูกมิตรเป็น ทั้งกับบุคคลวัยเดียวกันและต่างวัยกันที่จะช่วยให้ตนมีชีวิตสดชื่น

ขึ้น และช่วยเพิ่มความหมายในการดำรงชีวิต การน้อมรับหลักธรรมทางพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ เข้ามาหล่อเลี้ยงใจได้อย่างถูกต้อง เพียงพอ และเหมาะสมกับโอกาสเพื่อให้จิตมีคุณภาพสูงและมีพลังยิ่งขึ้น ทักขิณาร์ ไกรลาส และคณะ. (2553: ออนไลน์). ได้สรุปรายงานการวิจัยกระบวนการสร้างคุณค่าผู้สูงอายุ ในคลินิกชุมชน อุทัยทิศ จังหวัดมหาสารคาม.วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม ได้สรุปลักษณะของผู้สูงอายุที่รู้สึกมีคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

1. มองอดีตไปในทางบวก กล่าวคือรู้สึกเป็นสุขเมื่อนึกถึงเรื่องราวต่างๆที่ประสบในอดีต
2. มีคุณธรรม เสียสละ มีปัญญา มีวุฒิภาวะ สงบ เป็นบุคคลที่ได้สั่งสมประสบการณ์ ความรู้ เพื่อถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง ประารถนาที่จะประสบความสำเร็จ คือ เกิดความปิติ ซึ่งเป็นเป้าหมายใหม่ และยอมรับกับความตาย มีความสุขและเบิกบานเมื่อได้ให้คำปรึกษาผู้อื่น

สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุหมายถึง อาการที่ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจในประสบการณ์การใช้ชีวิตที่ผ่านมาและมีความสุขที่จะดำเนินชีวิตต่อไปบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนา

3.11 หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมพระพุทธเจ้าสอนเข้าใจชีวิตและแก้ปัญหาด้วยหลักธรรม พระพุทธเจ้าสอนให้กำจัดอวิชชา ความไม่รู้เหตุผลตามหลักอริยสัจ 4 ทั้งภาคปริยัติ ทั้งภาคปฏิบัติ ภาคประเมิณผล เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้หลุดพ้นจากความมัวเมา ให้มีแสงสว่างคือ ปัญญาเพียงพอ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด พระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมรุ่งเรืองด้วยปัญญา ในหลักอริยสัจ 4 (สมโพธิ ผลเต็ม.2558: 73) สามารถสรุปรวมลงเป็นธรรมเพียงกลุ่มประกอบด้วย 1.ธรรมที่ควรกำหนดรู้ รู้สิ่งที่ควรรู้ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชีวิต หรือขั้น 5 เรียกว่า ทุกขสัจ 2.ธรรมที่ควรละ คือ สิ่งที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ คือตัณหา ความทะเยอทะยานอยาก อวิชชา ความไม่รู้ มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดเป็นต้น ทำให้จิตใจเศร้าหมอง เรียกว่าสมุทัย 3.ธรรมที่กำหนดให้รู้แจ้ง กำหนดเป็นเป้าหมาย คือ ให้เข้าถึง รู้แจ้ง มีสภาพจิตที่สงบจากความรุนแรงของกิเลส จนถึงความสะอาดหมดจดจากกิเลส อันเป็นผลการประพฤติปฏิบัติชอบในระดับต่างๆเรียกว่านิโรธสัจ 4. ธรรมที่ควรลงมือปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุผลสูงสุด ประกอบด้วย อริยมรรคมีองค์ 8 เรียกว่ามรรคสัจ ได้แก่ 1.สัมมาทิฎฐิ มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ไม่เห็นผิด เห็นชอบตามกฎแห่งกรรม ตามกฎแห่งพระไตรลักษณ์ 2.ดำริชอบ ได้แก่ความคิดที่ห่างไกลจากอกุศลธรรมต่างๆคือ คิดริเริ่มออกจากกาม คิดไม่โกรธแค้นอาฆาตพยาบาท คิดไม่เบียดเบียนมีเมตตา กรุณา 3.สัมมาวาจา เจรจาชอบ พูดจาดี ไม่ทำให้ตนเองและสังคมเดือดร้อน 4.สัมมากัมมันตะ การงานชอบเป็นงานที่สุจริตไม่เบียดเบียนตนเอง และสังคม 5.สัมมาอาชีวะ มีอาชีพชอบมีความเป็นอยู่โดยธรรม ไม่ผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย สามารถครองตนให้เหมาะสมกับเพศ ภาวะ ฐานะของตน 6.สัมมาวายามะมีความเพียรชอบ เพียรระวังมิ

ให้จิตใจตกต่ำไปในทางอกุศล รักษาคุณความดีที่ได้ทำไว้ให้สม่ำเสมอ พยายามละทิ้งที่เป็นอบายมุขในจิตใจออกไปและพยายามพอกพูนบุญกุศลให้เกิดขึ้นเสมอ 7.สัมมาสติ ระลึกรับชอบประกอบดี ตามระลึกในสติปัฏฐาน 4 คือกาย เวทนา จิต ธรรม รู้เท่าทันตามความเป็นจริง 8.สัมมาสมาธิตั้งใจชอบ ควบคุมอารมณ์ได้คือรู้ว่าสิ่งใดควรประพฤติ สิ่งใดควรละ รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีสติรอบคอบ รู้จักคิดอย่างใคร่ครวญ ก็สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย อีกประการหนึ่งหลักธรรมที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่ยืนยาวคืออิทธิบาท 4 ซึ่งผู้สูงอายุต้องมีความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง มีความเพียรมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จ และมีปัญญาสามารถวินิจฉัยอะไรถูกผิดได้ ในด้านสังคมต้องเข้าใจความเป็นไปของโลกและความเสื่อมสามารถรองรับอารมณ์ที่ปรารถนาและไม่น่าปรารถนาได้ โดยเข้าใจหลักโลกธรรม 8 ประการคือมีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ มีนินทา สุข สรรเสริญ ในด้านเศรษฐกิจสามารถทำงานมีรายได้เลี้ยงตนไปตลอดชีวิต โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักทิวฐัมมิกัตถะประโยชน์ คือรู้จักทำงานตามสภาพของตัวเองที่ทำได้ รักษาทรัพย์หามาได้ มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตตามอัธยาศัย

นอกจากนี้ผู้สูงอายุเองต้องรู้จักใคร่ครวญพิจารณาไม่หลงเชื่ออะไรอย่างง่ายดาย โดยเฉพาะโฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับอาหารเสริมบางชนิดโดยใช้หลักกาลามสูตรมาเป็นเครื่องพิจารณาและอาศัยข้อมูลตนเอง ข้อมูลทางสังคม และข้อมูลทางวิชาการเป็นเครื่องตัดสิน

สรุปว่า หลักธรรมที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่ยืนยาวและมีคุณค่าประกอบด้วยหลักพิจารณาไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ 4 หลักอิทธิบาท 4 พรหมวิหารธรรม มรรคมีองค์ 8 ขันติ โสรัจจะและทิวฐัมมิกัตถะประโยชน์

3.12 ขั้นตอนและวิธีการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ในการดำเนินการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรคำนึงถึงความต้องการและความเหมาะสมของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาได้การจัดกิจกรรมควรยืดหยุ่น หลากหลาย ซึ่งมีขั้นตอนในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ โดยสรุปดังนี้

1. การวางแผน (Planing)

1.1 ตั้งคณะกรรมการวัดมีส่วนร่วมในการวางแผนทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ กำหนดวัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 รับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 จัดประชุมปรึกษาหารือกับคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

1.4 ประชุมปฐมนิเทศกลุ่มเป้าหมาย

2. ขั้นเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Prepear) ดำเนินการดังนี้

- 2.1 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
- 2.2 วางแผนการจัดการเรียนรู้
- 2.3 จัดเตรียมสถานที่ร่วมกัน
- 2.4 จัดเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้
- 2.5 ตรวจสอบสภาพเครื่องมือ
- 2.6 กำหนดค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษา
- 2.7 มีการแบ่งกลุ่ม ตั้งคณะกรรมการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ
- 2.8 มีการศึกษาแผนการจัดการกิจกรรมการศึกษาไว้ล่วงหน้า
- 2.9 มีการกำหนดกิจกรรมไว้ล่วงหน้า

3. ขั้นตอนแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (Dices Learning Activities) ดำเนินการดังนี้

3.1 ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นความหลากหลาย ชีตหุ่น ผสมผสาน บูรณาการ วิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นฐาน(แหล่งเรียนรู้) มุ่งประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยในส่วนสำคัญของวัด และสามารถวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

3.2 เน้นกระบวนการกลุ่ม การทำงานเป็นทีม สามารถเรียนรู้เป็นกลุ่มและรายบุคคล

3.3 มีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี(2553: 122) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

4. ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities)

4.1 ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นวัดเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนและผู้เรียนมีกิจกรรมร่วมกันให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย (Information Learning) ในวัด

4.2 มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เป็นกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน

4.3 มีการใช้สื่อที่หลากหลาย ทันสมัยกับโลกปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลง

4.4 มีการนำปัญหา หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน มาเป็นประเด็นในการวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน และหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน

4.5 มีการนำเข้าสู่บทเรียน เข้าสู่เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ เก็บรวบรวม วิเคราะห์สรุปผล

5. ขั้นการประเมินผล (Evoloution)

5.1 ประเมินผลด้วยวิธีการสังเกตเข้าร่วมกิจกรรม

5.2 ผู้สอนหรือผู้แนะนำประเมินผลร่วมกัน

5.3 จากงานที่ได้รับมอบหมาย

3.13 ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

(กรมกิจการผู้สูงอายุ.2559.: 39)ให้แนวคิดไว้ว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาผู้สูงอายุ ต้องคำนึงถึงความต้องการ ความเหมาะสม และสภาพผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ และมีความสนใจ เพื่อเป็นการลดช่องว่างของผู้สูงอายุที่ไม่ได้ศึกษาอย่างต่อเนื่องให้เข้าถึงเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และอื่นๆตัวอย่างเช่น 1) กิจกรรมเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี เช่นการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต 2) กิจกรรมทางศาสนาศิลปวัฒนธรรม ฟังเทศน์ฟังธรรมจากพระสงฆ์ 3) กิจกรรมการให้ความรู้สิทธิกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ 4) กิจกรรมการพัฒนาความรู้ด้านสิทธิและสวัสดิการของผู้สูงอายุตามกฎหมาย 5) กิจกรรมเรียนรู้นอกสถานที่ เช่นเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ 6) กิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น

3.14 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

ในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ผู้วิจัยใช้กระบวนการตามเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามของเทคนิคเดลฟายไว้ดังนี้

เจนเซน (Jensen. 1996: 857) ได้ให้นิยามของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นโครงการจัดทำรายละเอียดรอบคอบ ในการที่จะสอบถามบุคคล ด้วยแบบสอบถามในเรื่องต่างๆเพื่อจะได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมา โดยมุ่งจะรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต

จอห์นสัน(Johnson.1993: 982) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นเทคนิคของการรวบรวมพิจารณาการตัดสินใจที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจแต่เดิมนั้นที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะหรือความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติของที่ประชุม เทคนิคเดลฟายคือ กระบวนการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการตัดสินใจหรือลงข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเป็นระบบที่ปราศจากการเผชิญหน้าโดยตรงของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยรวบรวมและสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

อาจสรุปขั้นตอนใหญ่ๆของเทคนิคการทำวิจัยแบบเดลฟายไว้ซึ่ง(วิระยุทธ ชาติกาญจน์. 2557: 199) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Panel experts) ผู้วิจัยจะต้องหาวิธีและทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในเรื่องที่จะศึกษา โดยปกติจะมีประมาณตั้งแต่สิบกว่าคนขึ้นไปจนอาจถึงเป็นร้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการวิจัย ความซับซ้อนของการวิจัย เวลาและงบประมาณ

2. กำหนดประเด็นแนวโน้มน้ำและสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยทั่วไปมักจะอยู่ในรูปของแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3. ทำเคลฟายรอบที่หนึ่ง โดยการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือสัมภาษณ์ (ตัวต่อตัวหรือโดยการโทรศัพท์) หรือทำการประชุมทางไกล (tele-conferencing) โดยผ่านระบบสื่อสารทางเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์

4. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในรอบที่หนึ่ง

5. ทำเคลฟายรอบที่สอง โดยรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลป้อนกลับเป็นเชิงสถิติ (Statistical feedback) ที่เป็นของกลุ่มโดยส่วนรวม เช่น ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ (Interquartile range) ของกลุ่ม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเอง แล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาตอบใหม่

6. ทำเคลฟาย รอบที่สาม

7. สรุปและอภิปรายผล โดยการเสนอแนวโน้มน้ำที่มีฉันทามติตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วอภิปรายเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเคลฟาย

การดำเนินด้วยกระบวนการเทคนิคเคลฟายจะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย สุวิมล ว่องวานิช (2548: 239-240) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของการรักษาความลับที่เป็นจุดเด่นของเคลฟาย เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะไม่รู้ว่าข้อสรุปมาจากความคิดของใคร เป็นเทคนิคที่ให้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ ให้อิสระทางความคิดแก่ผู้ตอบอย่างมาก โดยเปิดโอกาสให้ทบทวนความคิดของตนเอง ไม่จำกัดหรือเสียงส่วนใหญ่ไปบังคับให้ผู้ทรงคุณวุฒิเปลี่ยนแปลงความคิด การแสดงข้อมูลสถิติหรือข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายของคำตอบในรูปแบบต่างๆ เป็นจุดเด่นของวิธีนี้ซึ่งให้เห็นถึงความโปร่งใสตรงไปตรงมา ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดที่เท่าเทียมกัน และยังยืดหยุ่นให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงเหตุผลออกมา การที่ต้องเก็บข้อมูลหลายรอบเป็นข้อจำกัดของเคลฟาย เพราะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายหรือทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการ ดังตารางแสดงข้อจำกัดของเคลฟายได้ดังนี้

ตารางข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย	ข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย
1.เป็นเทคนิคที่ไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล	1.ใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามหลายรอบ ทำให้ผู้เชี่ยวชาญรู้สึกถูกรบกวนมากเกินไป และไม่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม
2.สามารถรวบรวมข้อคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้อย่างกว้างขวางโดยไม่ต้องจัดการประชุม ลดข้อจำกัดด้านการเดินทาง ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ในการจัดการประชุม	2.เป็นการปิดกั้นมุมมองของผู้เชี่ยวชาญในการจำกัดกรอบความคิดผู้เชี่ยวชาญให้อยู่ภายในกรอบความคิดที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเท่านั้น
3. ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความน่าเชื่อถือ เพราะผู้ทรงคุณวุฒิสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ	3.ผู้วิจัยอาจขาดความรอบคอบหรือมีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์คำตอบกลับมาครบในแต่ละรอบ
4. ข้อสรุปที่ได้จากการทำเดลฟายมีความน่าเชื่อถือ	4. ข้อคำถามอาจมีการสูญหายเนื่องจากระบบการส่งทางไปรษณีย์
5.เป็นกระบวนการกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ทางความคิด เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์	คำตอบอาจมีความลำเอียงหากผู้เชี่ยวชาญถูกกำหนดในกลุ่มที่ไม่ตรงประเด็น
6. สามารถกำหนดระดับทางความคิดทางสถิติ	6.ใช้เวลานานยืดเยื้อในการทำวิจัย

3.15 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) หมายถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) แบบหนึ่ง เป็นการสัมภาษณ์และสนทนาแบบเจาะประเด็นด้วยการเชิญร่วมสนทนารวมเป็นกลุ่มอย่างเจาะจง ตามคุณสมบัติที่นักวิจัยกำหนด แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนา ได้ตอบ ถกปัญหา อภิปรายร่วมกัน แลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางในประเด็นต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจง เพื่อที่จะทำข้อมูลที่ต้องการ ตรงประเด็นสำหรับคำถามวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ(วรณิ แกมเกตุ.

2551: 254-255)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) หมายถึงการร่วมพูดคุยกันอย่างสนิสนมระหว่างผู้นำการสนทนาและผู้ร่วมสนทนา หรือระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้รู้ (Key Informants) การสนทนากลุ่มควรมีวงสนทนา 7-8 คน เพื่อให้มีการโต้แย้งได้พอเหมาะ ผู้นำการสนทนาต้องกำหนดประเด็นคำถามล่วงหน้าโดยมีคำถามหลักหรือคำถามประเด็นหลักของการศึกษา การเตรียมประเด็น

คำถาม คำถามทุกข้อต้องประกอบด้วยตัวแปร นำตัวแปรมาสร้างคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ชัดเจน คำถามแต่ละข้อต้องตั้งสมมุติฐานย่อยๆให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล (อรุณี อ่อนสวัสดิ์.2551: 112-113)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มิใช่การสัมภาษณ์กลุ่ม(Group interview) แม้ว่าลักษณะการดำเนินงานจะอาศัยการสัมภาษณ์พูดคุยกันระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มบุคคลก็ตาม ทั้งนี้เพราะมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้(รัตนะ บัวสนธิ์. 2552: 123)

1. การสัมภาษณ์กลุ่มจะเป็นการชักถามบุคคลต่างๆในกลุ่ม ตามประเด็นที่นักวิจัยกำหนดไว้ และมุ่งให้บุคคลได้ตอบมีปฏิสัมพันธ์กับนักวิจัยเป็นหลัก

2. กลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่มนั้น มิได้เป็นการจัดกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามปกติ กลุ่มบุคคลที่ร่วมกันสนทนานั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่นักวิจัยกำหนดให้เข้าร่วมกลุ่มโดยพิจารณาตามคุณสมบัติต่างๆแล้วให้บุคคลเหล่านั้นมีปฏิสัมพันธ์กันให้มากที่สุด หรือมุ่งให้บุคคลในกลุ่มได้มีการอภิปรายโต้แย้งกัน

3. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลจะไม่ใช้เวลายาวนาน ดังเช่นการสัมภาษณ์กลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยจะต้องเข้าไปอยู่ร่วมในสนามวิจัยเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสมาชิก แต่การสนทนากลุ่มจะใช้เวลาสั้น ซึ่งใช้เฉพาะการเก็บข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการและเมื่อได้แล้วก็ยุติการสนทนา

สามารถสรุปได้ว่า การสนทนากลุ่ม(Focus Group)หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการให้กลุ่มคนมาร่วมสนทนากัน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ดำเนินการให้การสนทนาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ (พงศ์สิทธิ์ รัตนอุดม.2560: 104)

ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการศึกษานอกระบบ ทั้ง 5 ท่าน

องค์ประกอบในการจัดการศึกษา	อาชัญญา รัตนอุบล 2559	ชอบ ดิสวนโลก 2559	พระราชกิจจาภรณ์ 2559	พระมหานัทรชัย 2559	พระมหาขวัญชัย 2559	ประเด็นที่นำมาใช้
ปรัชญาและทฤษฎี	ปรัชญาแนวมนุษยนิยม Humanis เน้น ความสำคัญของมนุษย์ มีความเหมาะสม เนื่องจากจะเป็นการ พัฒนาบุคคลตาม ศักยภาพ ทฤษฎี กิจกรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ ผู้ใหญ่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทาง สังคม	ปรัชญาอีสานที่ว่า เหงาไม่ใหญ่ในน้ำ พระยาปลา ฝ่าย เหนือฯพระยาข้าว ผู้เฒ่าอยู่ในบ้านพระ ยาคนผู้สูงอายุเป็น ผู้นำชุมชนตามหลัก ปรัชญา ดูตัวเองให้ ออกบอกตัวเองให้ ได้ ใช้ตัวเองให้เป็น	เน้นปรัชญาเชิงพุทธ ให้ผู้สูงอายุพัฒนา ตนเอง ทฤษฎีอริยสัจ 4 - เน้น ทาน ศีล - ภาวนา	ใช้พุทธปรัชญาเป็น แนวทางในการจัด การศึกษา	ใช้ปรัชญาแนวพุทธ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทางสังคม - เน้นภาวนา 4 - 1.กายภาวนา - 2.ศีลภาวนา - 3.จิตภาวนา - 4.ปัญญา ภาวนา	ใช้เป็นหลักในการ จัดการศึกษาให้กับ ผู้สูงอายุ เน้นจิตปัญ ญาศึกษา พัฒนา กาย ศีล จิต ปัญญา พัฒนาการเรียนรู้ ตาม ศักยภาพของ ผู้สูงอายุ

องค์ประกอบในการจัดการศึกษา	อาชัญญา รัตนอุบล 2559	ชอบ ดีสวนโคก 2559	พระราชกิจจาภรณ์ 2559	พระมหาจักรชัย 2559	พระมหาขวัญชัย 2559	ประเด็นที่นำมาใช้
ด้านหลักการและเป้าหมาย	เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้ความสำคัญต่อปัญหาผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุเข้าใจ สิทธิประโยชน์พื้นฐานที่ตนมี รวมทั้งนโยบายส่งเสริมความเข้าใจ	เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น	ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนา หลักอริยสัจ4	เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่อย่างมีคุณค่าและมีความสุข	เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ สังกมสิ่งแวดล้อม จิตวิญญาณ ของผู้สูงอายุ -	เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ด้าน 1.ด้านร่างกาย 2.ด้านจิตใจ 3.ด้านสังคม 4.ด้านเศรษฐกิจ 5.ด้านจิตวิญญาณ

องค์ประกอบในการจัดการศึกษา	อาชัญญา รัตนอุบล 2559	ชอบ ดิสนวนโลก 2559	พระราชกิจจานุเบกษา 2559	พระมหาจักรชัย 2559	พระมหาขวัญชัย 2559	ประเด็นที่นำมาใช้
ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา	ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ ยึดหยุ่นหลากหลาย กระชับเหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ	สร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุฟื้นฟูกิจกรรมที่ชาวบ้านหรือชุมชนสร้างให้มีขึ้น	ใช้บริเวณวัดเป็นฐาน คือพระอุโบสถฐานที่1 พระเจดีย์ฐานที่2 พระวิหารฐานที่3 จัดมุมต่างๆในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ	กิจกรรมเทศน์ในวันธรรมมัสสวนะ ให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และปฏิบัติ ในไตรสิกขา ศีล สมาธิ และปัญญาเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ การผลิตดอกไม้จันทร์	สวดมนต์ ไหว้พระภavana กิจกรรมภavana 4 กายภavana ศีลภavana จิตภavana ปัญญาภavana สร้างรายได้ๆ	กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาทางกาย เช่น กินเป็น นอนเป็น อยู่เป็น สังคมเป็น กิจกรรมพัฒนาจิตใจ เช่น ไหว้พระสวดมนต์ รักษาศีล เจริญภavana กิจกรรมทางสังคม เสริมสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุ กิจกรรมพัฒนาสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

องค์ประกอบในการจัดการศึกษา	อาชัญญา รัตนอุบล 2559	ชอบ ดิสนวนโคก 2559	พระราชกิจจานุเบกษา 2559	พระมหาฉัตรชัย 2559	พระมหาขวัญชัย 2559	ประเด็นที่นำมาใช้
ด้านการจัดการเรียนรู้	ให้เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุเน้นแนวทางแก้ปัญหาในบริบทที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ เน้นปัญหาผู้สูงอายุเป็นตัวตั้ง	เน้นการมีส่วนร่วมร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแสดง	เน้นการเรียนรู้การสอนตามอรรถาธิบายใช้พุทธสถานเป็นฐานในการจัดการการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ ได้เข้าใจในศีลสมาธิ และปัญญา	ใช้พระสงฆ์เป็นผู้นำบรรยายเทศน์ และให้ผู้สูงอายุได้เน้นการสอนเป็นกลุ่มให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้เป็นกลุ่ม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้บรรยาย	เน้นการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายที่ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ภายในวัด	ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน ใช้เป็นฐาน ให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามอรรถาธิบาย-ประเมินโดยวิธีสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ

องค์ประกอบในการจัดการศึกษา	อาชัญญา รัตนอุบล 2559	ชอบ ดีสวนโคก 2559	พระราชกิจจาภรณ์ 2559	พระมหาจักรชัย 2559	พระมหาขวัญชัย 2559	ประเด็นที่นำมาใช้
ด้านแหล่งเรียนรู้	วัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ ควรเน้นการจัด การศึกษาตาม อัธยาศัย (Informal Learning)	วัดต้องสะอาด สว่าง สงบ ทั้งที่อยู่อาศัย และพระสงฆ์ มี ความประพฤติ เรียบร้อย เป็นที่เจริญศรัทธา ของชาวบ้าน และ เป็นที่บริหารจัดการ สำหรับผู้สูงอายุ	วัดแต่ละวัดควรมี กิจกรรมที่ส่งเสริม และพัฒนา การศึกษาตาม อัธยาศัย ภายในวัด เช่นพุทธสถาน แหล่งท่องเที่ยว ภายในวัด ให้ ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ ด้วยตนเอง	วัดต่างๆที่เป็นกลุ่ม ตัวอย่างโดยใช้ บทบาทพระสงฆ์ และการมีส่วนร่วม ระหว่างพระกับ ฆราวาสร่วมกัน	พุทธสถาน สะอาด สว่าง สงบ การอบรม กรรมฐาน เป็นแหล่ง ที่สร้างรายได้ให้กับ ผู้สูงอายุด้วย	จัดแหล่งเรียนรู้ ภายในวัด เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ใช้วัดเป็นฐานใน การประกอบ กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ศาลาวัด เป็นต้น

ตอนที่ 4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

กิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์.(2553.บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรม การศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ ผล การศึกษาพบว่า 1)ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ได้ มีความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ การสนับสนุนจากครอบครัว สังคม และการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อความสงบสุขของชีวิตบั้นปลาย 2)รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบคือ 1. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 2.ด้านผู้เรียนหรือเข้าร่วมกิจกรรม 3.ด้านวิทยากร 4.ด้านเนื้อหาสาระ 5.ด้านการ ประเมิน6. ด้านสถานที่ จากการทดลองและสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษา พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้มี 8 องค์ประกอบคือ 1.การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ 2.ความรักความ เมตตา 3.การเชื่อมโยงสัมพันธ์ 4.การเข้าเผชิญ 5.ความต่อเนื่อง6.พันธะสัญญา 7.ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 8.ความเบิกบานและผ่อนคลาย และผลการทดลองพบว่า รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถ เสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ โดยคะแนนเฉลี่ยสุขภาวะของกลุ่มทดลองมีระดับสูงกว่าก่อนการ ทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3)ผลการศึกษา บ้างจายและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องพบว่า บ้างจายที่ ส่งเสริมคือ วิทยากร มีประสบการณ์ตามแนวคิดปัญญาศึกษาเปิดใจและรับฟังอย่างลึกซึ้ง และ องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เงื่อนไขที่พบระหว่างการจัดกิจกรรมคือ ความสามารถในการ เขียน การอ่านของกลุ่มผู้เรียน สุขภาพของกลุ่มผู้เรียน และสถานที่การจัดกิจกรรมที่มีความเป็น ธรรมชาติ

กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี(2553: บทคัดย่อ)ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นการมีส่วนร่วมวางแผน 2) ขั้นการเตรียมการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ 3) ขั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ขั้นประเมินผลการเรียนรู้ 2. ผลการประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้ สูงอายุ พบว่า 1) ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองโอชโยธา และผู้สูงอายุที่อยู่ชนบทตำบลขวัญเมือง มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนและหลังเรียน ของผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบท ตำบลขวัญเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2)ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองโอชโยธา และผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบทตำบลขวัญเมือง มีพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ความ กระตือรือร้น ความรับผิดชอบ การให้ความร่วมมือ การตอบคำถาม ผ่านตามเกณฑ์กำหนดไว้คือ ร้อยละ 80 ขึ้นไป 3) ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองโอชโยธาและผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบท ตำบลขวัญเมือง มี การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ กระบวนการวางแผน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การปฏิบัติงานตาม ขั้นตอน การประเมินชิ้นงาน การตรงต่อเวลา และการรายงานผล มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป

4) ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองอโยธยาและที่อยู่ในชนบทตำบลขวัญเมือง มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุในระดับมากที่สุด

คมกฤษ จันทร์ขจร (2551.บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) สร้าง และประเมินแนวทางในการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอรรถาธิบาย ทั้งในและต่างประเทศนำมาร่างเป็นกรอบแนวทางในการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 18 คน ประเมิน ความเหมาะสมขององค์ประกอบและเนื้อหา 2) ประเมินแนวทางการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 274 คน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการนำแนวทางไปปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสอดคล้องและผู้บริหารเห็นว่านำไปปฏิบัติได้ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ 1) หลักการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย ประกอบด้วย ปรัชญา นิยาม ความหมาย การเรียนรู้ ลักษณะปฏิบัติ

ชนกนาถ ชื่นเชย (2550 บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การนำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อพัฒนาเป็นกรอบของรูปแบบในการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 3) การศึกษาความเหมาะสมและเป็นไปได้ โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 19 คน โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย และ 4) การตรวจสอบประสิทธิภาพและความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่พัฒนาขึ้นในตอนต้นที่ 3 มาจัดทำเป็นแบบสอบถาม เพื่อนำไปใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง หลังจากนั้นจึงกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องจากองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้น

ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน (2553 บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของอาจารย์ในศูนย์เรียนรู้ โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต โดยใช้การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 ศึกษาความต้องการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของอาจารย์ ขั้นที่ 2 จัดรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของอาจารย์ ขั้นที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของอาจารย์ ขั้นที่ 4 ประเมินการจัดกระบวนการเรียนรู้ของอาจารย์ กลุ่มตัวอย่างคืออาจารย์ในศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิต จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ 3) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ 4) แบบประเมินทักษะ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ 5) แบบประเมินตนเองของอาจารย์ 6) แบบประเมินการจัดกระบวนการเรียนรู้ 7) แบบประเมินความพึงพอใจ 8) แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t-test dependent และการวิเคราะห์เนื้อหา

ชนันภรณ์ อารีกุล (2556: บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ จากแบบปฏิบัติที่ดี (Best practice) จำนวน 47 ชุมชน สังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้โดยวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณาภิमानและศึกษาภาคสนามแบบพหุกรณีศึกษาในแบบปฏิบัติที่ดีจำนวน 4 ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของทุนในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ได้แก่ บุคคล สถาบัน ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนของชุมชน สำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม และแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม โดยกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการไว้วางใจในการริเริ่มการมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการประเมินผล สำหรับแนวทาง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ได้แก่ การเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างเครือข่ายเข้มแข็ง การสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดและการบริหารจัดการชุมชน

ดร.ณิ พจนานุกุลกิจ (2559 บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์และแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านแรงงานผู้สูงอายุ เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทางด้านกำลังแรงงานไทยในอนาคต โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษายุทธศาสตร์และแนวทางการเตรียมความพร้อมด้านแรงงานผู้สูงอายุ 2 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพในกลุ่มผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการทำงานสามารถนำกลับเข้าสู่แรงงานได้ 2) การเตรียมความพร้อมของรัฐในเรื่องความยืดหยุ่นและการจัดเตรียมในเรื่อง ระเบียบกฎหมาย และแนวปฏิบัติต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับเข้ามาสู่แรงงานได้อีกครั้งหนึ่ง และเพื่อประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับนำมาเป็นรูปแบบของแนวปฏิบัติต่อไป โดยใช้วิธีการศึกษาแบบเทคนิคเดลฟาย(Delphi Technique) สอบถามความคิดเห็น จำนวน 3 รอบ จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้ชำนาญการทางการศึกษาด้านแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย แบบสอบถามปลายเปิดรอบที่ 1 และแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นแบบปลายปิดอีก 2 รอบ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

นภเกตุ สุขสมเพียร (2549 บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือน ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้าราชการพลเรือนไทยมีความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการจัดการศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญด้วยกัน 5 ส่วน องค์ประกอบที่ 1 หลักการ แนวคิด องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายและการจัดการศึกษา องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญ องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษา และองค์ประกอบที่ 5 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา 3) องค์ประกอบที่ 1 หลักการ/แนวคิดของรูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยหลักก็คือ การศึกษามีความจำเป็น เป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ และช่วยเพิ่มพูนศักยภาพและพัฒนาตามวัย 4) องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย โดยหลักก็คือ เพื่อช่วยให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ขณะเดียวกันจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า สามารถช่วยเหลือสังคมและใช้เวลาหลังเกษียณได้อย่างมีความสุข 5) องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรเป็นองค์ประกอบเพื่อส่งเสริมด้านร่างกาย จิตใจ ช่วงในการปรับตัวเชิงเศรษฐกิจและสังคม และตามทันการเปลี่ยนแปลงได้ 6) องค์ประกอบที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการศึกษาหลังเกษียณสำหรับผู้สูงอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรเป็นการศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย โดยมีการจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ โดยร่วมกันระหว่างองค์กร หน่วยงานต่างๆ 7) องค์ประกอบที่ 5 การติดตามผลและประเมินผลการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย ควรมีการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม เข้าใจง่ายมีความครอบคลุม เนื้อหาที่สำคัญ มีการประเมินก่อน- หลังเรียน และควรมีความต่อเนื่องในการติดตามด้วย

นีออน พินประดิษฐ์ และคณะ (2552 บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูล 6 กลุ่ม จำนวน 67 คน ได้แก่ สมาชิก อบ.ต. กลุ่มสตรี พระภิกษุ เกษตรกร ราษฎรชาวบ้าน กำนันและผู้ใหญ่บ้านใน 3 ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีเจตคติและค่านิยมต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับมาก มีการรับรู้ที่ท้องถิ่นของตนมีลักษณะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับน้อย ในท้องถิ่นมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมประเภทแต่มีการใช้อยู่ในระดับน้อย ผู้ที่ใช่แหล่งเรียนรู้มาก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ครูและภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดการความรู้ในท้องถิ่นมีการแสวงหาความรู้โดยการศึกษาดูงานและการได้รับการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้โดยการบอกกล่าวและสาธิต วิธีการเก็บรักษาและจดจำความรู้โดยวิธีการจดจำผ่านตัวบุคคลสูง รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การรวมกลุ่มการกำหนดโครงสร้างบริหารจัดการ การได้มาและการพัฒนาความรู้ การดำเนินการ การบันทึกเก็บรักษาความรู้และหน่วยงานสนับสนุน ข้อเสนอแนะที่

สำคัญคือ จุดอ่อนของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นคือ การบันทึกถ่ายทอดความรู้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนในการสนับสนุนเพื่อลดจุดอ่อนดังกล่าว

พิเชฐ ภูษลธรา (2557.บทคัดย่อ). ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ใหญ่วัยทำงาน ผลการวิจัยพบว่า 1.รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า .รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ใหญ่วัยทำงาน มีชื่อว่า BL FL Model ประกอบด้วย 1.1องค์ประกอบ 8 ด้านได้แก่1)องค์ประกอบด้านการออกแบบ ต้องสื่อความหมายที่ง่ายและชัดเจน มีการนำเสนอที่ดีและน่าสนใจ ผู้เรียนสามารถบริหารตนเองและมีอิสระในการเรียนรู้ และมีทางเลือกในการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ 2)องค์ประกอบด้านวัตถุประสงค์ ผู้เรียนสามารถกำหนดเป้าหมาย และ ขอบเขตในการเรียนรู้ 3) องค์ประกอบด้านการประเมินผล ต้องสามารถประเมินและวัดผลการเรียนรู้ได้ มีกิจกรรมที่เป็นแบบฝึกหัดเพื่อทบทวนความรู้ 4) องค์ประกอบด้านปรัชญาและแนวคิดการเรียนรู้ผู้ใหญ่ 5) องค์ประกอบด้านรูปแบบการเรียนรู้ 6) องค์ประกอบด้านวิธีการเรียน 7) องค์ประกอบด้านเนื้อหาและหลักสูตร 8)องค์ประกอบด้านวิเคราะห์ผู้เรียน 1.2 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ ชื่อว่า “ACBF Model” ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนวิเคราะห์ผู้เรียน (Learner analysis: A) 2) ขั้นตอนระบุประเด็นเนื้อหาหลักสูตร (Course content:C) 3) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน(Blended learning design for learner :B) 4) ขั้นตอนการจัดการวิธีการเรียนแบบยืดหยุ่น (Flexible learning management: F) 2. ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ใหญ่วัยทำงาน พบว่า2.1 หลังการใช้รูปแบบกับกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้ค่าประสิทธิภาพของรูปแบบ E1/E2 เท่ากับ83.85/85.22 ซึ่งมีค่าประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 85/85.+2.52.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.1.) ทางกรเรียนของผู้เรียนมีค่าเท่ากับ 0.702 ซึ่งมากกว่า 0.50 ขึ้นไป จึงเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 2.3 ความพึงพอใจในการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด 2.4 การประเมินทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับดี

ภูมิ โชคเหมาะ และคณะ (2552: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กฎหมายการส่งเสริมคุณภาพของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า จำนวนประชากร 60 ปีขึ้นไป คาดว่าจะมีประมาณ 14,452,000 คน หรือร้อยละ 20ของจำนวนประชากรรวมทั้งประเทศ สถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ประเทศไทย ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหากมีการเตรียมความพร้อมผู้สังคมผู้สูงอายุและทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมจะทำให้ประเทศไทยมีประชากรที่มีคุณภาพด้วย และในปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทยยังไม่มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะ คงมีแต่กฎหมายที่

เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุกระจัดกระจายอยู่ในกฎหมายฉบับต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม กฎหมายว่าด้วยการบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม รวมถึง กฎหมายลำดับรองคือ พระราชกฤษฎีกา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกระทรวง ทบวง กรม และแผนงานในระดับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ซึ่งไม่สามารถเอื้อประโยชน์หรือให้ความคุ้มครองส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และเป็นธรรมเท่าที่ควรจากการศึกษาภาคทฤษฎีและ การวิเคราะห์แบบสอบถามผู้สูงอายุทั่วประเทศ พบว่าผู้สูงอายุและผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ พบว่าผู้สูงอายุ มีความเห็นสอดคล้องต้องกันในเรื่องความต้องการให้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น และ มีความต้องการให้กฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ที่จะอยู่ในอนาคต ควรมีหลักการสำคัญๆเรียงตามลำดับ กล่าวคือ ลำดับที่ 1 ต้องการให้มีการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและอนามัยทางกายและจิตใจของผู้สูงอายุในระดับสำคัญมากที่สุด และควรมีการกำหนดไว้ในกฎหมาย ลำดับที่ 2 ต้องการให้มีการจัดสวัสดิการและสภาพแวดล้อมที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้จะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งสุขภาพและสุขภาพใจในอนาคต ลำดับที่ 3 คือ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้เกิดความมั่นใจและมีกำลังใจที่ดี มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและมีขวัญและกำลังใจที่จะต่อสู้ชีวิตต่อไป ลำดับที่ 4 เป็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากผู้สูงอายุจะมีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่ดี มีการคบสมาคม การจัดกิจกรรมต่างๆ จะทำให้ผู้สูงอายุไม่โดดเดี่ยวมีสุขภาพจิตที่ดีและเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม ลำดับที่ 5 ผู้สูงอายุเห็นว่า การเงินและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุมีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากในปัจจุบันผู้สูงอายุจะมีอายุเฉลี่ยที่สูงขึ้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานแล้ว หากรัฐช่วยผู้สูงอายุให้มีการเงินและเศรษฐกิจที่ดีก็จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลำดับที่ 6 ได้แก่ การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยนและสามารถดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของสังคมและรู้สึกว่าคุณค่ามากขึ้นด้วย

ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง (2554 บทคัดย่อ). ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักธรรมที่พัฒนาผู้สูงอายุตามแนวพุทธศาสตร์ พบว่าในภาพรวมประกอบด้วย องค์ธรรม 29 ประการ (ปริยัติ) การปฏิบัติ 12 ประการ (ปฏิบัติ) และผลจากการปฏิบัติ (ปฏิเวธ) อันเป็นคุณค่าภายนอก 2 ด้านคือ ด้านร่างกายและด้านสังคม และคุณค่าภายใน 4 ด้านคือ ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ ด้านปัญญา และด้านสติสัมปชัญญะ เมื่อพิจารณาหลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุที่แบ่งเป็นระดับ พบว่า ในระดับโลกียะ ประกอบด้วย องค์ธรรม 17 ประการ (ปริยัติ) การปฏิบัติ 3 ประการ (ปฏิบัติ) และผลจากการปฏิบัติ 1 ประการ (ปฏิเวธ) โดยบางองค์ธรรมสามารถรวม

จัดอยู่ในหมวดธรรมเดียวกันได้ 2.กระบวนการพัฒนาผู้สูงอายุตามแนวพุทธศาสตร์ จากการศึกษารายการกรณีพบว่า 1) การหล่อหลอมการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ อาศัยปัจจัยภายใน ความสนใจนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และอาศัยปัจจัยภายนอกคือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ครอบครัวและผู้สอน 2) ขั้นตอนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ เริ่มจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแล้วจึงได้นำไปปฏิบัติตามหลักการที่ได้ศึกษามา ทำให้เกิดผลจากการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป 3) หลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุจากการศึกษากรณี พบว่า มีองค์ธรรม 30 ประการ (ปริยัติ) โดยมีแก่นนำและจุดร่วมที่สำคัญคือ สติสัมปชัญญะ มีการปฏิบัติ 20 ประการ (ปฏิบัติ) และมีผลจากการปฏิบัติ (ปฏิเวธ) อันเป็นคุณค่าภายนอก และคุณค่าภายใน รวม 6 ด้าน นอกจากนี้ พบว่าหลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุจากการศึกษาเอกสารสอดคล้องกับการศึกษารายกรณี โดยมีประเด็นเพิ่มเติมในรายละเอียดปลีกย่อย 3. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า วิธีการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญา โดยการบรรลุเป้าหมายอยู่ภายใต้เงื่อนไขการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายใน อันได้แก่ การทำบุญไว้ในก่อน ความสนใจและนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และปัจจัยภายนอกอันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ครอบครัวและผู้สอน วิธีการเรียนรู้มีความหลากหลาย ได้แก่ จากผู้รู้ จากการปฏิบัติด้วยตนเอง จากการสนทนาธรรม จากการเข้าร่วมฝึกอบรม จากการเป็นผู้ช่วยผู้รู้ในการฝึกอบรม จากการได้รับการสั่งสอน ตักเตือน จากการได้รับฟังหรืออ่านข้อความหรือเรื่องเล่าที่ประทับใจ ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสังคม โดยกิจกรรมหนึ่งๆ ใช้วิธีเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งนี้ได้สอดคล้องหลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุอย่างองค์รวมตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2554: บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 32 คน และศึกษาภาคสนามสังคมแห่งการเรียนรู้ 5 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาหลัก 5 ประการ สำหรับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการในการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ นอกจากนี้รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยชุมชนอย่างอิสระ มีความเป็นพลวัตและพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญ อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะไปส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชนและเครือข่ายสังคมอย่างมีคุณค่า ให้สามารถเข้าถึงความจริง ความดี ความงามที่มีอยู่

ยกระดับเสรีภาพและอิสระภาพทางการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในวิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า และการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ นำไปสู่การแก้ปัญหาและสนองความต้องการโดยรวมอย่างสมดุล ยั่งยืนและมีความสุข อันเป็นกลไกขับเคลื่อนชุมชนไปสู่วิถีการพัฒนาที่ถูกต้องเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันอย่างแท้จริง

สุดารัตน์ จำภา. (2555: บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีการจัดการศึกษา ดังนี้ ด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรคต่างๆของผู้สูงอายุและการป้องกัน การปฏิบัติตนและการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง และการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น การเดินแอโรบิก เดินตอนเช้า การทำเครื่องดื่มน้ำสมุนไพร การให้ความรู้ด้านสุขภาพ และส่งเสริมผู้สูงอายุตรวจสุขภาพประจำปี ด้านสุขภาพจิต จัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้ด้านธรรมะกับการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย เช่น กิจกรรมการปฏิบัติธรรม ร่วมกิจกรรมวันสำคัญ วันแม่ วันพ่อวันสงกรานต์ ด้านเศรษฐกิจ ควรมีการจัดการศึกษาด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ผู้สูงอายุมีรายได้และพึ่งพาตนเอง ด้านสังคม ควรมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อความเพลิดเพลิน กีฬาและความบันเทิง ส่วนรูปแบบการจัดควรมีการจัดแบบฝึกอบรม การทัศนศึกษา การบรรยาย การประชุม สัมมนา การศึกษาอาชีพระยะสั้น และควรจัดในวันเสาร์-อาทิตย์

อัมพร พงษ์กังสนนันท์ (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญาและหลักการในการจัดการศึกษา 2). หลักสูตร 3). การจัดการเรียนรู้ 4). การประเมินผลการเรียนรู้ 5)การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ และการเทียบระดับการศึกษา 6) การบริหารและการจัดการศึกษา 7) กลุ่มเป้าหมาย และ 8) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่และชุมชน โดยได้ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอนได้แก่ 1) การสร้างรูปแบบ ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง(Modified Delphi Techniques) และ 2) การประเมินรูปแบบเพื่อศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติในสถานศึกษา และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนารูปแบบ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศต่างๆ พบว่า มีนักวิชาการในต่างประเทศอยู่หลายท่าน ได้เคยทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้สูงอายุ และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังต่อไปนี้

ฟลอริโอ (Florio. 1978 บทคัดย่อ). ได้ทำการศึกษา การลงเรียนวิชาของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุไม่นิยมรายวิชาด้านอาชีพ แต่มักจะเลือกเรียนรายวิชาประเภทส่งเสริมสติปัญญาหรือ ประสพการณ์ หรือวิชาที่ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ดีในสังคม หรือวิชาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม การเป็นพลเมืองดี พบว่า ร้อยละ38 ของผู้สูงอายุที่ลงเรียนเลือกวิชาด้านศิลปศาสตร์ และร้อยละ36 เลือก เรียนวิชาด้านอดิเรก หรือสันทนาการ และอีกร้อยละ22เลือกเรียนวิชาในด้านข่าวสาร หรือการรับสื่อ ต่างๆ

แกรนดอลล์ (Grandall.1980: 506) ศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีทรัพย์สินและการเก็บออมอยู่จำกัด มีโอกาสในการทำงานน้อย และการประกันสังคมที่ไม่เพียงพอ เมื่อปัจจัยต่างๆเหล่านี้มารวมกับภาวะค่า ครองชีพที่สูงขึ้น ภาวะเงินเฟ้อ และการขึ้นภาษีทำให้รายได้ที่เคยอยู่ได้อย่างสบายแต่ก่อนนั้น ใน ปัจจุบันแทบจะไม่เพียงพอ รายได้ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของ ผู้สูงอายุมาก จำนวนเงินที่ผู้สูงอายุมีอยู่ จะสามารถกำหนดความยืนยาวของชีวิตได้ เพราะส่งผลไปถึง ปัจจัยด้านสุขภาพ ภาวะโภชนา และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากผู้สูงอายุจะอยู่ได้ในสภาพแวดล้อม ที่สะอาด และปลอดภัย

บัคเลอร์ (เพ็ญแข ประจันปัจฉิม.2545, อ้างอิงจาก Butler. 1992) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็น ของผู้สูงอายุ และคณาจารย์จากมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับปัจจัยด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุด้วยเหตุที่ ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งก็ควรได้รับการศึกษาสูง ด้วย ดังนั้นมหาวิทยาลัยต่างๆจึงจัดทำโครงการขึ้น เพื่อจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ามาเรียน เช่น โครงการยกเว้น ค่าเล่าเรียน เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้มหาวิทยาลัยต้องทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผู้เรียนวัย สูงอายุ เพื่อดูปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อการจัดการเรียนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย และผู้สูงอายุ ที่เป็นผู้เรียนเกี่ยวกับความสนใจในการเรียน เหตุผลในการเข้าเรียนและปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียน โดยการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2กลุ่ม จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผลในการศึกษาพบว่า 1)ผู้ สูงอายุเข้าเรียนด้วยแรงจูงใจภายใน และสนใจวิชาที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์ และศิลปศาสตร์ และไม่มี ปัญหาในการเรียนในมหาวิทยาลัย 2)คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมีความเห็นว่า ผู้สูงอายุเรียนเนื่องจาก ต้องการทักษะอาชีพ ทั้งนี้เพื่อการเปลี่ยนงานใหม่ และเชื่อว่าผู้เรียนมีปัญหาในการเรียนในมหาวิทยาลัย 3)ผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้นในการเรียนและสนใจในการเรียน ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงควรที่จะจัด เนื้อหา หลักสูตร และผู้สอนที่มีความเหมาะสมให้มากกว่า การคำนึงถึงสถานที่จัด และค่าเล่าเรียน นอกจากนี้แล้ว ผู้สอนควรที่จะมีความเข้าใจด้วยว่า ผู้เรียนที่สูงอายุมีความสามารถในการเรียนไม่แพ้ ผู้เรียนกลุ่มอื่นๆ และควรได้รับการเอาใจใส่อย่างเท่าเทียมกัน

มารีเค (Marieke J.G and others. 2006) ได้ทำการ วิจัยเรื่อง การฝึกอบรมด้านจิตวิทยาและด้าน ร่างกายของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ความเป็นมาของการส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุให้ประสบ

ความสำเร็จ ในการเข้าร่วมโครงการจัดกิจกรรมด้านจิตวิทยาและกิจกรรมทางด้านร่างกาย การกำหนดปัจจัยในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ อาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลยุทธ์ในการปรับปรุงการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ สำหรับกิจกรรมทางด้านร่างกายมีการศึกษาปัจจัยของการเข้าร่วมไว้อย่างกว้างขวาง ส่วนกิจกรรมทางด้านจิตวิทยาเท่าที่หาได้เกือบจะไม่มีความรู้ ปัจจัยของการเข้าร่วมกิจกรรมไม่มีการศึกษาไว้อย่างต่อเนื่อง วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาปัจจัยการนำเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุทางด้านประชากร ด้านร่างกาย และด้านจิตวิทยา ในการฝึกอบรมทางด้านจิตวิทยา ควรกำหนดหลายๆเรื่อง เป้าหมายของการวิจัยคือ การส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคม และฝึกอบรมกิจกรรมทางร่างกาย และการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างการฝึกอบรมผู้สูงอายุ 2 กลุ่มนี้ วิธีการดำเนินการวิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จำนวน 118 คน อายุระหว่าง 65-92 ปี โดยวิธีการสุ่มเข้ารับการฝึกอบรมด้านจิตวิทยาและด้านร่างกาย องค์ประกอบของการวิจัย ได้จากการใช้แบบสอบถาม ทำแบบทดสอบ ก่อนและหลัง ใช้แบบวัดการปฏิบัติหลังการฝึกอบรม

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของการเข้าร่วม คิดเป็นร้อยละ 62 พบว่าการเข้าร่วมไม่สัมพันธ์กับชนิดของโปรแกรม ในกลุ่มการฝึกอบรมด้านจิตวิทยา ผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรัง มีข้อจำกัดในการเข้าร่วมฝึกปฏิบัติด้านร่างกาย จะเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมโปรแกรมด้านจิตวิทยามาก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโปรแกรมสูง ส่วนในกลุ่มการฝึกอบรมด้านร่างกาย ผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรังมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่ำในการฝึกปฏิบัติแต่ละวัน และมีความทนทานในการเดินได้น้อย ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่ำกับโปรแกรมฝึกอบรมด้านร่างกาย สำหรับการฝึกอบรม 2 กลุ่ม บุคคลใช้ชีวิตที่อาศัยอยู่กับคู่ครองเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่อยู่คนเดียว และบุคคลที่วิตกกังวลต่ำจะเข้าร่วมกิจกรรมในระดับสูงกว่าบุคคลที่มีความวิตกกังวลสูงหรือวิตกกังวลปานกลาง

ลาร์รี่ (Larry Polivka, 2006) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศาสตร์ความรู้เรื่องของผู้สูงอายุและปัญหาของผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 พบว่า สำหรับทฤษฎีทางสังคม ผู้กำหนดนโยบายทางสังคมและนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ยังขาดแคลนศาสตร์หรือองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของผู้สูงอายุ รวมถึงวิธีการคิดหาหัวข้อเรื่องหรือเรื่องทั่วไป และจากศึกษาวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ กำลังจะมีความสำคัญมากขึ้นทั้งในระดับกว้างและระดับย่อยขององค์กรทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

อภิเชษฐ์ อาการ์เวล (Abhishek Agarwal, 2550: Online) ศึกษาเรื่อง การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุแนวสร้างใหม่และช่วยให้พวกเขาได้เห็นคุณค่าในตนเองป้องกันการลืม การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการแต่งหน้าจิตใจของแต่ละบุคคลและจิตวิทยา มีการดูเป็นพื้นฐานของจิตวิทยาเป็นมนุษย์และแต่ละคนค่อนข้างรู้เห็นคุณค่าในตนเองของตนเองมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตและการเปลี่ยนแปลงในบทบาทเป็นผู้สูงอายุมากขึ้น ก็เริ่มรู้สึกว่าพวกเขาจะไม่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุหน้าในแง่ของ reversals การสูญเสียคู่สมรสของตนได้ยากมากที่จะรับมือ ตามการรับรู้ของ

ผู้สูงอายุที่พวกเขาเลิกเป็นประโยชน์กับใครในทางใดทางหนึ่งและเพิ่มความรู้สึกนี้ของพวกเขาไว้ค่า การสูญเสียสถานะ สุขภาพร่างกาย จิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

ซันด์สตรอม (Sundstrom, 2003: Online) ศึกษาเรื่องสัมพันธภาพเครือข่ายและการสนับสนุนทางสังคมในผู้สูงอายุในสวีเดน โดยศึกษาในผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 75 ปี พบว่าคู่สมรสเป็นแหล่งสนับสนุนหลักของผู้สูงอายุ ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่มีคู่ชีวิตจะให้ความไว้วางใจลูกหลานในการดูแล และส่วนมากจะใช้บริการดูแลของสถานดูแลผู้สูงอายุ

อาลัน ทักเคท (Alan Tuckett, 2013 บทคัดย่อ) ได้ศึกษาว่าในปี 2015 จะสู่เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาในอนาคตจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ใหม่ควบคู่ไปกับศึกษาในระบบ และได้สรุปส่วนประกอบสำคัญ 10 ข้อ สำหรับเป้าหมาย การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1. กำจัดความไม่รู้หนังสือและการรู้หนังสือเป็นเรื่องต่อเนื่อง ครอบครัวต้องรู้ก่อนและต่อไปก็คือผู้หญิง

2. ให้ความรู้ด้านอาชีพและอบรมให้ประชาชนมีงานทำเพื่อดำรงชีพ

3. จัดโปรแกรมเพื่อฝึกความชำนาญให้คนว่างงาน

4. พัฒนาความชำนาญให้คนงาน

5. จัดทำโครงสร้างที่กระชับกระเฉงเพื่อฟังเสียงของผู้เรียน

6. ผลิิตพลเมืองที่ตื่นตัวและมีชีวิตชีวา

7. ความจำเป็นที่ต้องให้การเรียนรู้กับผู้อพยพและชุมชน ให้ความสำคัญอย่างยั่งยืนในสภาพแวดล้อมที่อากาศเปลี่ยนแปลง

8. ส่งเสริมศักยภาพเทคโนโลยีที่มีอยู่สำหรับการเรียนรู้เพื่อเอาชนะสิ่งต่างๆ

9. ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรมและการแสดงออก

แอนนา โกลดิง (Anna Goulding, 2012: 14) ศึกษาว่า ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาชีวิตได้อย่างไร ประเมินโดยใช้ศิลปะที่เกิดในยุคเดียวกันกับผู้สูงอายุในที่แสดงงานศิลปะและพิพิธภัณฑ์ มุ่งเน้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ที่เกษียณอายุแล้วเป็นการศึกษาผลกระทบจากการมีส่วนร่วมกับการงานศิลปะที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกัน จากผู้เข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ 43 คน คนสูงอายุ 64 ปีขึ้นไป เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับการสัมภาษณ์ก่อนเริ่มต้นการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน และผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ และมีแรงกระตุ้นจากสิ่งเร้าที่สถานแสดงงานศิลปะจัดให้ และมีแนวคิดที่แตกต่างกันซึ่งเป็นผลสะท้อนจากสิ่งที่ได้สัมผัสจริง ผู้เข้าร่วมบางคนใช้งานศิลปะเป็นสื่อกระตุ้นการเขียนอย่างสร้างสรรค์ บางคนแสดงความสามารถทางด้านการเขียนออกมาเป็นกลอนบรรยายงานศิลป์ที่ได้เข้าชม บางคนประทับใจและซาบซึ้งถึงศิลปะทำให้รำลึกถึงสมัยเรียนประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาหนึ่งในอดีต เป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตถึงปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นถึงการเรียนที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานเป็นการวิจัยและพัฒนา(Research and Development) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาตามขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัด

ตอนที่ 2 การสร้างแบบแผนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

ตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการทางด้านการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมที่วัด

ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดที่ผู้สูงอายุเข้าไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดำเนินการจัดการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาครวม 6 วัด ประกอบด้วย 1. วัดปทุมวนาราม 20 คน 2. วัดธรรมมงคล 20 คน 3. วัดประยุรวงศาวาส 20 คน 4. วัดไผ่ล้อมจ.นครปฐม 10 คน 5. วัดสวนโคก ต.คงลิ้ง อ.กมลาไสยจ.กาฬสินธุ์ 20 คน 6. วัดศรีเมืองมูล ต.หัวง้ม อ.พาน จ.เชียงราย 10 คน โดยการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถามผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละวัดดังกล่าว รวมเป็น 100 คน ซึ่งเป็นข้อมูลทางสถานภาพ ของผู้สูงอายุ และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา การศึกษาทั่วไป แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ในการหาการหารูปแบบในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ตอนที่ 2 การสร้างแบบแผนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

การสร้างแบบแผนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การร่างรูปแบบจัดการศึกษา และ 2. การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีรายละเอียดดังนี้

1. การร่างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาในเรื่องดังต่อไปนี้แล้วนำมาสังเคราะห์ในการร่างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

1.1 การศึกษาทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศ แนวคิดในด้านการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ

ฉบับที่ 3 2553 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546 ศึกษาหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

1.2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารและการจัดการศึกษาและที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้สูงอายุที่ได้ผ่านการพิจารณาคัดเลือกจำนวน จำนวน 5 ท่าน รูป เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นกรอบแนวทางในการร่าง รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

1.3 ศึกษาการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุในวัดเช่น การฟังเทศน์ในพระกิจกรรมอบรมกรรมฐาน การพัฒนาจิตตามหลักพุทธธรรม กิจกรรมการให้ทาน รักษาศีล เจริญสวคฆณ์กาวนาทั้ง 6 วัด มีการจัดกิจกรรมแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไรพร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษากิจกรรมที่พัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ จากนั้น

1.4 วิเคราะห์ สังเคราะห์หารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ได้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.ปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา 2.ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา 3.ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา 4.ด้านการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล 5.ด้านแหล่งเรียนรู้ซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษานอกระบบ 5 ท่าน และการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นองค์ประกอบ

2. การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานไปศึกษาความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17รูป/ คนซึ่งมีประสบการณ์ทางด้านบริหารการศึกษา ด้านการจัดการการศึกษาจำนวน 17 รูป/คน ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) เก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน โดยรอบที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้ข้อคำถามปลายเปิดจากผู้เชี่ยวชาญ 17 รูป/คน รอบที่2 นำข้อมูลที่ได้จากรอบที่1มาจัดทำเป็นแบบสอบถาม นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือตรวจเครื่องมือ แล้วนำแบบสอบถามที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 รูป/คน ประเมินเนื้อหาในรอบที่สองและรอบที่สาม ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายและการแผนการบริหารและการจัดการศึกษาด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการบริหารการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่เลือกอย่างเจาะจง จำนวน 17 คน เพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นที่สร้างสรรค์เพื่อหารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ(รายชื่อผู้เชี่ยวชาญปรากฏในภาคผนวก ข)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด พร้อมด้วยเครื่องบันทึกเสียง และแบบบันทึกการสัมภาษณ์

ประเด็นการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย ชื่อ อายุ ระดับ การศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการและประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นประเด็นในการการสัมภาษณ์ทางการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ การจัดการศึกษานอกระบบ 5 หัวข้อ และ 5 คน/รูป ประกอบด้วย 1.รศ.ดร.อาชัญญารัตนอุบล 2. พระราชกิจจาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร 3.พระมหาดร.ขวัญชัย กิตฺติเมธี 4. พระมหาดร.ฉัตรชัย สุนตฺตชโย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชอบ ดีสวนโคก (ปรากฏในภาคผนวก)

การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล รอบที่ 1 การดำเนินการโดยวิธีการการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ทำหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอให้ทำหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์จำนวน 5 ท่าน/รูป

2 ส่งแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน ก่อนประมาณ 1 สัปดาห์

ประสานเป็นการภายในกับผู้เชี่ยวชาญในการเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญและนัดหมาย วันเวลาในการสัมภาษณ์

จัดการสัมภาษณ์ให้แล้วเสร็จระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2559 – 15 เมษายน 2560
เตรียมการบันทึกเทปและการจดบันทึกการสัมภาษณ์

2. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมอีก จำนวน 2 คน

2.1 ทำหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอให้ทำหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือ และขอความอนุเคราะห์นัดหมายเวลาในการสัมภาษณ์ จากนั้นส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญก่อนประมาณ 1 สัปดาห์

2.2 ขึ้นสัมภาษณ์ไปพบผู้เชี่ยวชาญตามวันเวลา และสถานที่ที่ได้นัดหมาย พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเทปและจดบันทึกการสัมภาษณ์

2.3 ขึ้นปิดการสัมภาษณ์ เมื่อการสัมภาษณ์สิ้นสุดลง พร้อมชี้แจงว่า หลังจากนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสร้างเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ และนำมาให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินอีกจำนวน 2 รอบ

2.4 ระยะเวลาดำเนินการระหว่างเดือนกุมภาพันธ์- สิงหาคม 2560

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ประเด็นแบบสัมภาษณ์ ในตอนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติและร้อยละ สำหรับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และจัดทำเป็นองค์ประกอบแบบสอบถามปลายปิดได้ 5 องค์ประกอบ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินอีกในรอบที่สองและรอบที่สามต่อไป

รอบที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยนำข้อมูลที่ได้รับจากรอบที่ 1 มาวิเคราะห์ทำเป็นแบบสอบถามได้ 65 ข้อ 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปรัชญาและทฤษฎีมีข้อย่อย 10 ข้อ องค์ประกอบที่ 2 ด้านหลักการและเป้าหมายมีข้อย่อย 14 ข้อ องค์ประกอบที่ 3 ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษามีข้อย่อย 13 ข้อ องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล 17 ข้อ และองค์ประกอบที่ 5 ด้านแหล่งเรียนรู้มีข้อย่อย 12 ข้อ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษาวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 17 ท่าน/รูปประเมินความคิดเห็นในรอบที่สอง แล้วนำผลในรอบที่สองมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ นำผลกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมประเมินความคิดเห็นยืนยันในรอบที่สาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกผู้เชี่ยวชาญอย่างเจาะจงประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายและแผนการจัดการศึกษา ด้านการบริหารการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ด้านการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจำนวน 17 คน/รูป ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดียวกับรอบที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นแบบสอบถามฉบับที่ 1 โดยนำข้อมูลที่ได้มาจากการการสัมภาษณ์ในรอบที่ 1 มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ศึกษาเอกสาร ดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ท (พรณี ลีกิจวัฒน์. 2553: 173) ในแต่ละระดับคะแนนมีความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นมากที่สุด
- 4 หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นมาก
- 3 หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นปานกลาง
- 2 หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นน้อย
- 1 หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นน้อยที่สุด

แบบสอบถามเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับ การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จำนวน 5 องค์ประกอบ ดังนี้ ได้แก่ 1.ปรัชญา ทฤษฎีในการจัดการศึกษา 2.หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา 3. กิจกรรมการเรียนรู้ 4. การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล 5.แหล่งเรียนรู้ ดังปรากฏในตาราง

ลำดับ	องค์ประกอบหลัก	จำนวนข้อขององค์ประกอบ
1.	1. ปรัชญา ทฤษฎีในการจัดการศึกษา	10 ข้อ
2.	2. หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา	14 ข้อ
3.	3. กิจกรรมในการจัดการศึกษา	13 ข้อ
4.	4. การจัดการเรียนรู้และการประเมินผล	17 ข้อ
5.	5. แหล่งเรียนรู้	12 ข้อ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับที่ 1 ส่งให้กับผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือ จำนวน 5 คน (รายชื่อปรากฏในภาคผนวก) ตรวจสอบความเป็นไปได้โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) และได้ค่า IOC= 0.96 และนำไปปรับปรุงเกี่ยวกับภาษา เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งการตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity) ดังที่ พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540: 170) เสนอว่า จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมไม่ควรต่ำกว่า 3 คน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item objective Congruence : IOC) โดยกำหนดค่าคะแนน ดังนี้

เห็นว่าสอดคล้อง ให้คะแนน 1

ไม่แน่ใจ ให้คะแนน 0

เห็นว่าไม่สอดคล้อง ให้คะแนน -1

การกำหนดค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยนำค่าที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ ถ้าได้คะแนนตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความเหมาะสม สมควรคงไว้ในแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามโดยไม่ต้องปรับปรุงแก้ไข แต่ถ้าข้อคำถามใดต่ำกว่า 0.5 จะต้องปรับปรุงแก้ไขโดยพิจารณาจากข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญ

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามฉบับที่ 1 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน ทางไปรษณีย์และส่งด้วยตนเอง พร้อมทั้งนัดหมายขอรับแบบสอบถามกลับคืน ได้รับคืนจำนวน 17 ฉบับ โดยดำเนินการระหว่าง กุมภาพันธ์-มิถุนายน 2560

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาจากการตอบแบบสอบถามจากรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ มาหาค่าทางสถิติโดยการคำนวณค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) มีรายละเอียดดังนี้

1. ค่ามัธยฐาน (Midian) จากแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับซึ่งมีค่ามัธยฐานของคำตอบในแต่ละข้อที่คำนวณได้ ดังนี้

4.50 ขึ้นไป หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความมากที่สุด

3.50 - 4.49 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความมาก

2.50 - 3.49 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความปานกลาง

1.50 - 2.49 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นกับข้อความน้อย

2. ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) คือ ค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับควอไทล์ที่ 1 กำหนดเกณฑ์การพิจารณาไว้ดังนี้

0.01 - 0.99 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันสูงถึงสูงมาก

1.00 - 1.50 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันปานกลางถึงต่ำ

1.50 ขึ้นไป หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันต่ำมากหรือไม่สอดคล้องกัน

การพิจารณาข้อความที่นำมากำหนดเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน ผู้วิจัยใช้ข้อความที่มีค่ามัธยฐาน (Median) ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ตั้งแต่ 1.50 ลงมา ซึ่งถือว่า ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันสูง

รอบที่ 3 ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ อีกจำนวน 1 รอบ โดยในรอบนี้จะเป็นรอบสุดท้าย เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ยืนยันคำตอบเดิมหรืออาจเปลี่ยนแปลงคำตอบ และผู้วิจัยจะได้นำไปจัดทำเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 รูป/คน ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับรอบที่ 2

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นแบบสอบถามฉบับที่ 2 โดยใช้แบบสอบถามและข้อคำถามเดิมจากรอบที่ 2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ หาค่าทางสถิติ และจำนวนค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) พัฒนาเป็นแบบสอบถามฉบับที่ 2 และเพิ่มตำแหน่งค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ระบุตำแหน่งของคำตอบของ

ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านในแบบสอบถาม และเพิ่มช่องระบุเหตุผลในส่วนท้ายของแต่ละข้อคำถาม กรณีที่คำตอบแตกต่างกันไปจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญท่านอื่น ถ้าหากเห็นด้วยกับความคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญก็สามารถเลือกเปลี่ยนระดับความคิดเห็นของตนได้

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามฉบับที่ 2 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่างเดิมทั้ง 17 คน ทางไปรษณีย์และส่งด้วยตนเอง พร้อมทั้งนัดหมายขอรับแบบสอบถามกลับคืน ภายในเดือนมิถุนายน 2560

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาจากการตอบแบบสอบถามจากรอบที่ 3 มาดำเนินการดังต่อไปนี้

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานวิเคราะห์โดยการคำนวณค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

คำตอบในรอบที่ 3 ซึ่งเป็นรอบสุดท้าย ภายหลังจากหาค่าทางสถิติแล้ว ผู้วิจัยได้แปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยนำข้อความที่ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน มีความเห็นด้วยในระดับมากและมากที่สุด (ค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป) และมีความสอดคล้องกัน (ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.50) มาสรุปผลและจัดทำเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานแล้วนำไปประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

ตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาไปปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 ท่าน/รูปมาจัดการสนทนาในเรื่องของรูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ว่าสามารถนำไปจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานได้มากน้อยเพียงใด โดยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ณ วันอังคารที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ณ ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ห้อง 705 โดยใช้แบบประเมินของรูปแบบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นการประเมินมิติของรูปแบบ

ส่วนที่ 2 เป็นการประเมินองค์ประกอบของรูปแบบ

ส่วนที่ 3 รับรองรูปแบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

แบบประเมินที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เป็น 3 ส่วนดังกล่าวแล้วข้างต้น นำมาให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านพิจารณาประเมินความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ โดยใช้ (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยในระดับปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกเป็นเพศ อายุ วุฒิ การศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นการประเมินในแต่ละมิติขององค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน 5 มิติประกอบด้วย มิติที่ 1 ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษามิติที่ 2 ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา มิติที่ 3 ด้านกิจกรรมในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ มิติที่ 4 ด้านการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล มิติที่ 5 ด้านแหล่งเรียนรู้

ตอนที่ 3 เป็นการประเมินข้อความย่อยที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาแต่ละมิติ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ในการที่จะนำไปจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบก่อนส่งให้กับผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบ การบริหารการศึกษา จำนวน 8 ท่าน ประเมินสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อความจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน/รูป ที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาวิเคราะห์และเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง นำไปปรับปรุงเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานให้สมบูรณ์ต่อไป โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ขอรับหนังสือจากคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเชิญผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน/รูป สนทนากลุ่ม ตามวัน เวลา ที่กำหนด
2. ดำเนินการทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560
3. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์ หาความเหมาะสมของรูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความคิดเห็นที่เป็นมติของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบ

ตอนที่ 3 รับรองรูปแบบ

ระดับความคิดเห็นต่อการนำไปปฏิบัติได้ทั้ง 5 ระดับ ผู้วิจัยคำนวณหา ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS FOR WINDOWS (Statistical Package for the Social Sciences)

ส่วนระดับความคิดเห็นต่อการนำไปปฏิบัติไม่ได้คือ 0 ผู้วิจัยคำนวณหาค่าร้อยละของจำนวนของผู้ตอบในแต่ละข้อคำถาม

สำหรับค่าเฉลี่ยที่นำไปปฏิบัติ จำนวนหาค่าเฉลี่ย (Mean) โดยใช้เกณฑ์กำหนดค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

4.50 - 5.00 ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าข้อความนั้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติมากที่สุด

3.50 - 4.49 ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าข้อความนั้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติมาก

2.50 - 2.49 ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าข้อความนั้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติปานกลาง

1.50 - 2.49 ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าข้อความนั้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติน้อย

1.00 - 1.49 ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าข้อความนั้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติน้อยมาก

เกณฑ์ในการคัดเลือกข้อความนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์

ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อคิดเห็นพิจารณาคัดเลือกข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน/คนที่มี มีระดับความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป) นอกจากนี้ยังได้พิจารณาความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษา ต่อรูปแบบการจัดการศึกษาผู้ให้กับสูงอายุ ในข้อที่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้เป็นรายชื่อ มาประกอบการพิจารณาในข้อที่ไม่นำไปปรับปรุงในรูปแบบการจัดการศึกษาด้วย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน และ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติโดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด โดยความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และผู้เชี่ยวชาญ

1. ผลการศึกษา สภาพปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
2. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน /รูป
3. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

- 2.1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน รอบที่ 1
- 2.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อองค์ประกอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน รอบที่ 2
- 2.3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อองค์ประกอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน รอบที่ 3

ตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติ

- 3.1. ผลการประเมินมิติดังต่อไปนี้
- 3.2. ผลการประเมินองค์ประกอบ
- 3.3. ผลการประเมินการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

ตาราง 1 ตารางแสดงเพศ ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ชาย	43	43.00
หญิง	57	57.00
รวม	100	100.00

ด้านเพศของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.00 รองลงมาคือ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 43.00

ตาราง 2 ตารางแสดงอายุ ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

ระดับอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
60-65	31	31.00
66-70	27	27.00
71-75	31	31.00
76-80	11	11.00
รวม	100	100.00

ด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มีอายุ 60-65 ปี และ 71-75 ปีคิดเป็นร้อยละ 31.00 รองลงมาคือ อายุ

66-70 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.00และช่วงอายุผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด คือ อายุ 76-80 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.00

ตาราง 3 ตารางแสดงระดับการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการ การศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

ระดับการศึกษาของผู้ตอบ แบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	35	35.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	25	25.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	27	27.00
ปริญญาตรี	11	11.00
ปริญญาโท	2	2.00
รวม	100	100.00

ด้านระดับการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการ การศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 35.00 รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 27.00มัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็น ร้อยละ 25.00ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 11.00ระดับการศึกษาปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 2.00ตามลำดับ

ตาราง 4 ตารางแสดงระดับรายได้ ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการ การศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

ระดับรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ไม่มีรายได้	10	10.00
ต่ำกว่า 9000 บาท	50	50.00
9000-10000 บาท	30	30.00
มากกว่า 10,000 บาทขึ้นไป	10	10.00
รวม	100	100.00

ด้านระดับรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษา ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มีระดับรายได้ ต่ำกว่า 9000 บาท คิดเป็นร้อยละ

50.00 รองลงมาคือ ระดับรายได้ 9000-10000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.00 และช่วงระดับรายได้ ของผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด คือ ไม่มีรายได้ และรายได้มากกว่า 10,000 บาทขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 10.00 ตารางที่ 5 ตารางแสดงแหล่งที่มาของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

ตาราง 5 ตารางแสดงระดับรายได้ ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

แหล่งที่มาของรายได้ของผู้ตอบ แบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
บุตร	20	19.05
หลาน	5	4.76
ญาติ	10	9.52
เงินบำนาญ	10	9.52
เงินสงเคราะห์คนชรา	30	28.58
ดอกเบี้ยเงินฝาก	5	4.76
จำหน่ายผลิตผลทางเกษตร	20	19.05
รวม	100	100.00

ด้านแหล่งที่มาของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มีแหล่งที่มาของรายได้ มาจากเงินสงเคราะห์คนชรา คิดเป็นร้อยละ 28.58 รองลงมาคือ รายได้จากการจำหน่ายผลิตผลทางเกษตร คิดเป็นร้อยละ 20.00 และแหล่งที่มาของรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด คือ มาจากหลาน และดอกเบี้ยเงินฝาก คิดเป็นร้อยละ 5.00

ตาราง 6 ตารางแสดงการเป็นสมาชิกกลุ่มในวัด ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

การเป็นสมาชิกกลุ่มในวัดของผู้ตอบ แบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ไม่ได้เป็นสมาชิก	10	10.00
เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมในวัด	90	90.00
รวม	100	100.00

ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรมกับวัดของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมกับวัดในรูปแบบกลุ่ม /ชมรมผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 90.00 รองลงมาคือ ไม่ได้เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมกับวัดคิดเป็นร้อยละ 10.00ตามลำดับ

ตาราง 7 ตารางแสดงชื่อสมาชิกกลุ่ม / ชมรมที่ประกอบกิจกรรมภายในวัดของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

ชื่อสมาชิกกลุ่ม / ชมรมที่ประกอบ กิจกรรมภายในวัด	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ผู้สูงอายุ	60	60.00
นันทนาการ	5	5.00
ฉาปนกิจสงเคราะห์	5	5.00
จัดดอกไม้บูชาพระ	5	5.00
ผู้ปฏิบัติธรรม	15	15.00
กลุ่มสหกรณ์	10	10.00
รวม	100	100.00

ด้านชื่อสมาชิกกลุ่ม / ชมรมที่ประกอบกิจกรรมภายในวัด ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าการประกอบกิจกรรมภายในวัด มีการตั้งชื่อกลุ่ม/ชมรม ส่วนใหญ่ ตั้งชื่อกลุ่ม/ชมรม คือ ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาคือ ผู้ปฏิบัติร้อยละ 15.00 และกลุ่มสหกรณ์ นันทนาการ ฉาปนกิจสงเคราะห์ จัดดอกไม้บูชาพระ ร้อยละ5.00 ตามลำดับ

ตาราง 8 ตารางแสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านบริหารร่างกายของผู้ตอบแบบสอบถาม
การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด (N=100)

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำของ ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ด้านบริหารร่างกาย		
นั่งสมาธิ	25	25.00
กีฬา	5	5.00
โยคะ	5	5.00
เดินจงกรม	55	55.00
กายบริหาร	5	5.00
อื่นๆ	5	5.00
รวม	100	100.00

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านบริหารร่างกายของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มาทำกิจกรรม การเดินจงกรม คิดเป็นร้อยละ 55.00 รองลงมาคือ นั่งสมาธิคิดเป็นร้อยละ 25.00 และกีฬา โยคะกลุ่มสหกรณ์ กายบริหาร นันทนาการและอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

ตาราง 9 ตารางแสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านทางสังคมของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษา
สภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป
(N=100)

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำของ ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ด้านทางสังคม		
กิจกรรมทอดผ้าป่า	30	30.00
ทำอาหารถวายพระสงฆ์	20	20.00
กิจกรรมอาสาในวัด	40	40.00
อื่นๆ ระบุ	10	10.00
รวม	100	100.00

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านทางสังคมของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มาทำกิจกรรม กิจกรรมอาสาในวัดคิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาคือ กิจกรรมทอดผ้าป่าคิดเป็นร้อยละ 30.00 ทำอาหาร ถวายพระสงฆ์คิดเป็นร้อยละ 20.00 และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 10.00 ตามลำดับ

ตาราง 10 ตารางแสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านส่งเสริมเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถาม การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป (N=100)

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำของ ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ		
กิจกรรมทำขนมไทย	10	10.00
ผลิตดอกไม้จันทน์	35	35.00
สหกรณ์ร้านค้า	25	25.00
ทำอาหารพื้นบ้าน	10	10.00
อื่นๆ ระบุ	20	20.00
รวม	100	100.00

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านส่งเสริมเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มาทำ กิจกรรม การผลิตดอกไม้จันทน์ คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาคือ สหกรณ์ร้านค้า คิดเป็นร้อยละ 25.00 และกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านส่งเสริมเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด คือ กิจกรรม ทำขนมไทย และ ทำอาหารพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ 10.00

ตาราง 11 ตารางแสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านพัฒนาจิตใจของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป (N=100)

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ด้านพัฒนาจิตใจ		
ไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ	60	60.00
กิจกรรมบันเทิง	10	10.00
ก่อสร้างประดับตกแต่ง	10	10.00
กิจกรรมท่องเที่ยวนอกสถานที่	10	10.00
อื่นๆ	10	10.00
รวม	100	100.00

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านพัฒนาจิตใจของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มาทำกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิคิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาคือ กิจกรรมบันเทิงก่อสร้างประดับตกแต่ง กิจกรรมท่องเที่ยวนอกสถานที่ และคิดเป็นร้อยละ 25.00และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 10.00

ตาราง 12 ตารางแสดงกิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านส่งเสริมประเพณีชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป (N=100)

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ด้านส่งเสริมประเพณีชุมชน		
งานบวช	60	60.00
งานแต่งงาน	5	5.00
งานศพ	15	15.00
งานประเพณีต่างๆ	20	20.00
รวม	100	100.00

กิจกรรมที่ทำในวัดเป็นประจำด้านส่งเสริมประเพณีชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มาจัดกิจกรรม งานบวช คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาคือ งานประเพณีต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 20.00 งานศพ คิดเป็นร้อยละ 15.00 และงานแต่งงานคิดเป็นร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

ตาราง 13 ตารางแสดงสภาพทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจของผู้สูงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป (N=100)

สภาพทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ปวดเมื่อย	10	10.00
ซึมเศร้า	10	10.00
หือแพ้	2	2.00
มีดมน	2	2.00
สุขสงบ	30	30.00
หวาดกลัว	2	2.00
หว่าเหว่	2	2.00
เบื่อหน่าย	5	5.00
สภาพทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ	จำนวนคน	ร้อยละ
ก้าวร้าว	0	0.00
อารมณ์ดี	10	10.00
ยอมรับความจริง	10	10.00
วิตกกังวล	5	5.00
เหงา	2	2.00
จิ้นน้อยใจ	2	2.00
เครียด	2	2.00
เหนื่อยง่าย	2	2.00
เก็บตัวไม่ชอบพบปะสังคม	2	2.00
อื่นๆ..ระบุ	2	2.00
รวม	100	100.00

สภาพทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่มีความสุขสงบ คิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมาคือ สภาพทางร่างกาย มีอาการปวดเมื่อย และซึมเศร้า คิดเป็นร้อยละ 10.00 สภาพทางอารมณ์ จิตใจ มีอารมณ์ดี และสามารถยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นได้ คิดเป็นร้อยละ 15.00 ส่วน และส่วนน้อยที่พบว่า สภาพทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ของผู้ตอบแบบสอบถาม มีความท้อแท้ มีดมน หวาดกลัว หว้าเหว่ เหนงจิ้นน้อยใจ เครียด ฉุนเฉียวง่าย และเก็บตัวไม่ชอบพบปะสังคม คิดเป็นร้อยละ 2.00

ตาราง 14 ตารางแสดงจำนวนครั้งที่เข้าวัดต่อสัปดาห์ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป (N=100)

จำนวนครั้งที่เข้าวัดต่อสัปดาห์ของ ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1-2 ครั้งต่อสัปดาห์	30	30.00
มากกว่า 3-4 ครั้ง	30	30.00
ตั้งแต่ 5 ครั้งขึ้นไป	40	40.00
รวม	100	100.00

จำนวนครั้งที่เข้าวัดต่อสัปดาห์ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนข้อมูลทั่วไป พบว่าส่วนใหญ่เข้าวัดตั้งแต่ 5 ครั้งขึ้นไปต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาคือ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์และมากกว่า 3-4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30.00 ตามลำดับ

ตาราง 15 ตารางแสดงการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดปัญหาของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ส่วนข้อมูลทั่วไป (N=100)

การแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดปัญหา ของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
หาวิธีแก้ปัญหา	40	40.00
ไม่ยอมรับปัญหา	20	20.00
คิดว่าอะไรจะเกิดมันต้องเกิด	20	20.00
คิดว่าปัญหาเกิดจากทุกสิ่ง	10	10.00
คิดว่าปัญหาเกิดจากคนอื่นมิใช่ตัวเรา	10	10.00
รวม	100	100.00

การแก้ไขปัญหามือเกิดปัญหาของผู้ตอบแบบสอบถาม การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด พบว่าส่วนใหญ่ หาวีธีแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาคือ ไม่ยอมรับปัญหาและคิดว่าอะไรจะเกิดมันต้องเกิดคิดเป็นร้อยละ 20.00 และส่วนน้อยที่พบว่า คิดว่าปัญหาเกิดจากทุกสิ่ง และคิดว่าปัญหาเกิดจากคนอื่นมิใช่ตัวเรา คิดเป็นร้อยละ 10.00 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ส่วนเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ

ตาราง 16 ตารางแสดงความต้องการในการเข้ามาวัด ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ส่วนเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ (N=100)

ความต้องการในการเข้ามาวัด ของผู้ตอบแบบสอบถาม	$\bar{X}$	S.D	ระดับความต้องการ
เพื่อให้ได้เพื่อน	2.85	0.46	ปานกลาง
มาทำบุญ	4.68	0.47	มากที่สุด
ศึกษาพระธรรม	4.64	0.50	มาก
ไหว้พระสวดมนต์	4.68	0.47	มากที่สุด
ถวายสังฆทาน	3.91	0.45	มาก
เยี่ยมเยือนพระสงฆ์	2.84	0.77	มาก
ศึกษาพุทธสถาน	3.04	0.65	ปานกลาง
รวม	3.69	0.54	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการในการเข้ามาวัดในการทำกิจกรรม โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.69$, $SD = 0.54$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกข้อคำถามในระดับ มาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเรียงลำดับดังนี้ ส่วนใหญ่ มาทำบุญ และไหว้พระสวดมนต์ ($\bar{X} = 4.68$, $SD = 0.47$) รองลงมา ศึกษาพระธรรม ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.50$) และผู้สูงอายุมีความต้องการในการเข้ามาวัดในการทำกิจกรรมน้อยที่สุด คือ การเยี่ยมเยือนพระสงฆ์ ($\bar{X} = 2.84$, $SD = 0.77$)

ตาราง 17 ตารางแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้ผู้สูงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ส่วนเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ (N=100)

บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้ผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D	ระดับความต้องการ
เป็นผู้นำไหว้พระสวดมนต์	4.16	0.75	มาก
แสดงพระธรรมเทศนา	4.23	0.62	มาก
เทศน์มหาชาติ	3.96	0.53	มาก
บริหารจัดการและเจริญปัญญา	3.12	0.76	ปานกลาง
อบรมกัมมัฏฐาน	3.64	0.92	มาก
ทัศนศึกษาท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ	3.81	0.79	มาก
จัดกีฬาผู้สูงอายุในวัด	3.19	0.61	ปานกลาง
ทอดผ้าป่าในวัดทุกๆปี	4.41	0.67	มาก
รวม	3.82	0.70	มาก

จากตารางที่ 17 พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้ผู้สูงอายุ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.82, SD = 0.70$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกข้อคำถามในระดับ มาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเรียงลำดับดังนี้ ส่วนใหญ่ต้องการทอดผ้าป่าในวัดทุกๆปี ($\bar{X} = 4.41, SD = 0.67$) รองลงมา แสดงพระธรรมเทศนา ($\bar{X} = 4.23, SD = 0.62$) และบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้ผู้สูงอายุ น้อยที่สุด คือ การบริหารจัดการและเจริญปัญญาที่ ($\bar{X} = 3.12, SD = 0.76$)

ตาราง 18 ตารางแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัด ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ส่วนเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ (N=100)

การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ไม่เคยเข้าร่วม	2	2.00
ไม่เคยเข้าร่วม และสนใจจะเข้าร่วมกิจกรรม	8	8.00
เคยเข้าร่วมกิจกรรม	90	90.00
รวม	100	100.00

การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัด คิดเป็นร้อยละ 90.00 รองลงมา ไม่เคยเข้าร่วม และสนใจจะเข้าร่วมกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 8.00 และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัด คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

ตาราง 19 ตารางแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของผู้ตอบแบบสอบถามด้านความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ส่วนเกี่ยวความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ (N=100)

การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของ ผู้ตอบแบบสอบถาม	$\bar{X}$	S.D	ระดับความ ต้องการ
กิจกรรมฟังเทศน์ควรให้มีเทศน์ทุกวัน	4.42	0.67	มาก
ผู้แสดงธรรมควรปรับวิธีแสดงธรรม	3.96	0.90	มาก
ควรเทศน์เฉพาะวันธรรมมัสสวนะ	3.65	0.95	มาก
ควรมีชมรมผู้สูงอายุในวัด	4.13	0.69	มาก
รวม	4.04	0.80	มาก

จากตารางที่ 19 พบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาใน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.04, SD = 0.80$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกข้อคำถามในระดับ มาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเรียงลำดับดังนี้ ส่วนใหญ่ต้องการเข้ากิจกรรมฟังเทศน์ และควรให้มีเทศน์ทุกวัน ($\bar{X} = 4.42, SD = 0.67$) รองลงมา ควรมีชมรมผู้สูงอายุในวัด ($\bar{X} = 4.13, SD = 0.69$) ผู้แสดงธรรมควรปรับวิธีแสดงธรรม ($\bar{X} = 3.69, SD = 0.90$) และควรเทศน์เฉพาะวันธรรมมัสสวนะ ($\bar{X} = 3.65, SD = 0.95$)

ตาราง 20 ตารางแสดงความต้องการของผู้สูงอายุที่มีต่อวัดในการจัดกิจกรรมการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามด้านความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ ส่วนเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุ (N=100)

การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาในวัดของผู้ตอบแบบสอบถาม	$\bar{X}$	S.D	ระดับความต้องการ
ต้องการให้วัดจัดการเผยแผ่ข่าวสาร ประวัติวัด			
ให้ชาวต่างชาติจัดศึกษาพระธรรม	4.63	0.79	มาก
ต้องการให้วัดจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย	4.25	0.85	มาก
ต้องการให้วัดจัดให้มีตรวจสุขภาพประจำปี	4.10	0.82	มาก
ต้องการให้วัดจัดโครงการบริหารจัดการ	3.95	0.79	มาก
รวม	4.04	0.80	มาก

จากตารางที่ 20 พบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาใน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.04, SD = 0.80$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกข้อคำถามในระดับ มาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเรียงลำดับดังนี้ ส่วนใหญ่ต้องการให้วัดจัดการเผยแผ่ข่าวสารและจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.63, SD = 0.79$) รองลงมา ต้องการให้วัดจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ($\bar{X} = 4.25, SD = 0.85$) ต้องการให้วัดจัดโครงการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ($\bar{X} = 3.95, SD = 0.79$)

สรุปได้ว่า จากการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาประกอบด้วย 1. วัดปทุมวนาราม 2. วัดธรรมมงคล 3. วัดประยุรวงศาวาส 4. วัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม 5. วัดสวน โลก ด.ดงลิ้ง อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และ 6 องค์การบริหารส่วนตำบล อ.พาน จ.เชียงราย พบว่าผู้สูงอายุมีกิจกรรมคล้ายคลึงกันอยู่ 3 วัด คือ วัดปทุมวนาราม วัดประยุรวงศาวาส และวัดธรรมมงคล โดยแต่ละวัดจะเปิดโอกาสให้ฆราวาสได้เข้าไปทำบุญในสถานที่สำคัญเช่น พระอุโบสถ พระเจดีย์ พระวิหาร และในแต่ละวัดก็จะมีสถานที่ต่างๆเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้าไปทำบุญ ถวายสังฆทาน รักษาสิล พึ่งพระธรรมเทศนา โดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการแสดงพระธรรมเทศนา ในแต่ละวันธรรมมัสสวนะ ซึ่ง 1 เดือนจะมีอยู่ 4 ครั้ง นอกจากนั้นในปกติและวันเสาร์-อาทิตย์ก็ยังมีกิจกรรมทำบุญให้ทาน รักษาสิล เจริญเมตตาภาวนาอยู่เป็นประจำ โดยการนำของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาสนอกจากนั้นยังมีกลุ่มวัยต่างๆ ไม่เฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นที่เข้า

ไปประกอบกิจกรรมทำบุญในวัด เช่นกลุ่มเยาวชน กลุ่มนักเรียน ผู้ปกครอง กลุ่มผู้ใหญ่ ส่วนอีก 2 วัด คือวัดไผ่ล้อมจ.นครปฐม และวัดสวนโคก จ.กาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นวัดอยู่ในส่วนภูมิภาค มีกิจกรรมภายในวัด ให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทตามประเพณีท้องถิ่นเช่นประเพณีทำขวัญนาคน ประเพณีรดน้ำคำหัวเนื่องในวันผู้สูงอายุ วันสงกรานต์ ตามประเพณีของท้องถิ่น

ตอนที่ 2 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านประกอบด้วย 1.รองศาสตราจารย์ ดร. อาชญณรัตน์อุบล จากคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย 2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาฉัตรชัย สุธดตชโย จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3.ดร.พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี จากคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 4.จากนางพวงพันธ์ วุฒิสกุล พยาบาลวิชาชีพชำนาญพิเศษ โรงพยาบาลนครปฐม 5.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชอบ ดีสวนโคก จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุดังนี้

ในการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ดร.อาชญณรัตน์อุบล จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้ประเด็นคำถามดังนี้(สัมภาษณ์วันที่ 3 มกราคม 2560)

ประเด็นที่ 1 ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ควรใช้ปรัชญาการศึกษาใด แนวตอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรใช้ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่นวนกลุ่ม (humanism) มนุษยนิยม เน้นความสำคัญของมนุษย์ จะมีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากจะเป็นการพัฒนาบุคคลตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพร่างกาย จิตใจ ความสนใจของแต่ละคน แนวคิดที่ควรใช้ควรเน้นที่ Life -Fulfitment ของผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกัน ด้วยการใช Approach ที่แตกต่างตามธรรมชาติของผู้สูงอายุ ทฤษฎีที่ใช้ควรเป็น Educational Geronthologyทฤษฎีกิจกรรม Experiential Learning การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ action learning active learning self-directed learning

ประเด็นที่ 2 หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร? แนวตอบหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ 1. ควรจัดเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตจริงของผู้สูงอายุ 2. ต้องมีการเตรียมการ มีความต้องการศึกษาด้านต่างๆของผู้สูงอายุทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ของผู้สูงอายุให้มากที่สุด รวมถึงการให้ความรู้และเปลี่ยนทัศนคติของผู้สูงอายุ 3. เนื้อหาในการจัดการศึกษา ควรเป็นเนื้อหาที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ผู้ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ

ประเด็นที่ 3 ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ หลักสูตร ควรเป็นอย่างไร ประเด็นคำตอบหลักสูตรผู้สูงอายุ ต้องเหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน เช่นกลุ่มที่ต้องอาศัยผู้อื่นบ้าง กลุ่มที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เช่นกลุ่มที่เป็น Active aging จะสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนกลุ่มที่ต้องช่วยเหลือจากคนอื่นบ้าง อาจต้องจัดในลักษณะ มีของ Coaching/Mentoring ประทับใจลึกซึ้งกว่าผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ส่วนกลุ่มที่ต้องอาศัยผู้อื่นเต็มที่ ต้องเน้นหลักสูตรสำหรับครอบครัว หรือผู้ดูแลใกล้ชิดเป็นต้นเนื้อหาของหลักสูตร ควรเน้นเรื่องการดูแลสุขภาพกายสุขภาพจิต การบริหารจัดการ การมีรายได้เสริม เศรษฐกิจการอาชีพ สุขภาพอนามัย การรับรู้ข่าวสารที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สิทธิประโยชน์ กฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ การประกันชีวิต การลงทุนที่เหมาะสม การทำพินัยกรรม รวมถึงการกำหนดเจตจำนงค์ในการรักษาพยาบาล เป็นต้น

ประเด็นที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้ควรเป็นอย่างไร แนวตอบ ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัด ควรประเมินผลจากสภาพจริงของผู้สูงอายุที่เข้าประกอบกิจกรรม authentic assessment ประเมินความพึงพอใจ ประเมินการประยุกต์ใช้ได้จริง

ประเด็นที่ 5 บทบาทหน้าที่และปัจจัยสนับสนุนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดควรเป็นอย่างไร? แนวตอบ วัดมีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจให้แก่ผู้สูงอายุ รูปแบบที่จัดในวัดต้องเป็น Informal learning การเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่มีความยืดหยุ่นอย่างมากต่อปัญหา และธรรมชาติของผู้สูงอายุ เน้นความสบายใจของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ การศึกษาในด้านที่จัด ควรเป็นตามความต้องการของผู้สูงอายุ ควรเน้นการบริหารจิตและเจริญปัญญา การเข้าใจและยอมรับตนเอง การปรับตัวและเผชิญชีวิตในวาระสุดท้ายอย่างมีความสุข ปัจจัยสนับสนุนในการจัดการศึกษาคือการใช้เครือข่ายในสังคม ไม่ใช่จะให้วัดจัดการศึกษาเท่านั้น การใช้ชุมชนรอบข้างที่วัดตั้งอยู่เป็นพลังสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งการใช้พลังจากครอบครัวมาสนับสนุน เป็นต้น

2.ในการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระมหาจักรชัย สุธดตชโย อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย มีประเด็นคำถามดังต่อไปนี้(สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2560)

ประเด็นที่ 1.ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุควรใช้ปรัชญาและทฤษฎีอะไร แนวตอบ ปรัชญาในการจัดการศึกษาควรใช้ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ที่สามารถพัฒนาผู้ใหญ่ตอนปลายไปจนตลอดชีวิตเน้นการพัฒนาตามศักยภาพที่ผู้สูงอายุสามารถจะเรียนรู้ได้ ส่วนทฤษฎีนั้น ควรใช้ทฤษฎีกิจกรรมที่พัฒนาผู้สูงอายุตามความถนัดของผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมอยู่ต่อเนื่องก็สามารถที่จะเรียนรู้ได้และพัฒนาตนเองได้นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุตามทฤษฎีของ(Knowles)ซึ่งสรุปไว้ว่า 1.ความต้องการความสนใจของผู้สูงอายุ (Needs and interests) ผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากตรงกับความต้องการและประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้สูงอายุ 2.สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ การเรียนรู้ผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอา

ตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน 3.การวิเคราะห์ประสบการณ์(Analysis of Experien) วิเคราะห์การเรียนการสอนผู้ใหญ่ว่ามีส่วนไหนที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง 4. ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง(self-Directed learning)

ประเด็นที่ 2 หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร แนวตอบ หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุควรเน้นสิ่งที่ผู้สูงอายุเข้าไปประกอบกิจกรรมในวัด ต้องการ เช่นการบริหารจิตและเจริญปัญญา การให้ทาน การรักษาศีล ฟังเทศน์เป็นต้น หลักสูตรควรเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่นการดูแลสุขภาพเบื้องต้น การประกันสำหรับผู้สูงอายุ

ประเด็นที่ 3 ด้านจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้สูงอายุในวัด ควรจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้สูงอายุสนใจ เช่นกิจกรรมสวดมนต์ รักษาศีล ฟังเทศน์ กิจกรรมถวายสังฆทานกิจกรรม กิจกรรมอบรมกรรมฐาน วิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือการเรียนการสอนด้านอักษรธรรม เน้นกิจกรรมที่หลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน

ประเด็นที่ 4 การวัดการประเมินผล ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ควรวัดประเมินผลตามสภาพจริง โดยวิธีสังเกตการณ์มีส่วนร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ จากการฟัง การแสดงอาการได้ตอบ ทางกาย ทางวาจา เป็นต้น

ประเด็นที่ 5 การจัดสภาพแวดล้อมและปัจจัยสนับสนุน แนวตอบวัดควรเป็นที่ร่มเย็น ทั้งสภาพพื้นที่ต้องสะอาด สว่าง สงบทั้งสถานที่และผู้ที่อยู่อาศัย เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุเข้าไปใช้ประกอบกิจกรรมตามอริยาสั ยอีกทั้งต้องสนับสนุนภาคีเครือข่ายให้ชาวบ้าน หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาหรือการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ

3. ในการสัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชอ ดิสวน โศก จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ปรัชญาสำหรับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัด ควรจะดูแลตัวเองให้ออก บอกตัวเองให้ได้ ใช้ตัวเองให้เป็น มีความเห็นถูกต้อง และมีกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุได้ประพฤติปฏิบัติธรรมเช่น การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน การฟังเทศน์ฟังธรรม การบริหารจิตและเจริญปัญญาอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีควรเน้นทฤษฎีกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถร่วมได้ พื้นฟูสภาพภูมิปัญญาที่ชาวบ้านหรือชุมชนได้สร้างให้มีขึ้น พร้อมทั้งอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เรียนรู้สืบทอดกันมา อันจะก่อให้เกิดความภูมิใจต่อผู้สูงอายุ ทฤษฎีสร้างความภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ

ประเด็นที่ 2 หลักสูตรการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ต้องเป็นหลักสูตรที่ทันสมัยเข้ากับยุคของการเปลี่ยนแปลง เช่น การใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ การฟื้นฟูสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ หลักสูตรการดูแลสุขภาพปากและฟัน การบริหารจิตและการเจริญปัญญาสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ หลักสูตรพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุในวัด ควรจัดเป็นการศึกษาตาม อรรถาธิบาย เน้นการมีส่วนร่วมกิจกรรม จัดอาศายในวัด การเข้าร่วมตามความสมัครใจ เช่นกิจกรรมการ ฟังเทศน์ การไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมประเพณีต่างๆในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันผู้สูงอายุเช่น วัน สงกรานต์ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมรดน้ำคำหัว กิจกรรมเชิดชูบุพการีชน กิจกรรมเข้าวัด รักษาศีล ใน วันธรรมัสสวนะซึ่งในเดือน1 จะมี 4 ครั้ง เป็นต้น

ประเด็นที่ 4 การวัดและการประเมินผลในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับผู้สูงอายุที่เข้าไป ประกอบกิจกรรมในวัด ควรวัดจากสภาพความเป็นจริง การมีส่วนร่วมเข้าร่วมกิจกรรม การสังเกต การ ฟัง เป็นต้น

ประเด็นที่ 5 ด้านสถานที่และปัจจัยสนับสนุน วัดแต่่วัดควรเป็นสถานที่อันน่ารื่นรมย์ เป็นรมนีย สถาน เหมาะแก่การประกอบกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดบุญกุศลต้องเป็นไปในทิศทางของศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งผู้สูงอายุและสภาพแวดล้อม และควรส่งเสริมภาคีเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การศึกษา โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในเขตของแต่ละวัดเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มชนพหุวัยองค์กรต่างๆเข้ามามี ส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรม

4. ในการสัมภาษณ์ พระราชกิจจาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร มีประเด็น ดังต่อไปนี้ (สัมภาษณ์วันที่ 5 มกราคม 2560)

ประเด็นที่ 1 ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุควรยึดหลักประเด็น การเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ปรัชญาคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และควรใช้ทฤษฎีกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมี กิจกรรมในวัดรู้สึกมีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นผู้นำชุมชน

ประเด็นที่ 2 หลักการในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุในวัด ควรยึดหลัก การให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาสวดมนต์ เป็นประจำตลอดชีวิต ถือเป็นกิจกรรมหลักต้องประกอบให้มี ในวัดเป็นการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ และผู้ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ

ประเด็นที่ 3 หลักสูตรผู้สูงอายุ ควรเป็นอย่างไร? แนวตอบ หลักสูตรผู้สูงอายุควรเป็น หลักสูตรระยะสั้น ที่เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ เช่น การอบรมกัมมัฏฐาน การเจริญวิปัสสนา พุทธธรรม สำหรับผู้สูงอายุการบริหารจิตและการเจริญปัญญา การดูแลสุขภาพเบื้องต้น การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น เพื่อให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ

ประเด็นที่ 4 การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจัดตามอรรถาธิบาย โดยเน้น กิจกรรมการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ถวายสังฆทาน กิจกรรมเชิดชูเกียรติวันธรรมัสสวนะ กิจกรรมการเข้าวัดฟังธรรมในวันพระ กิจกรรมรำลึกถึงบูรพาจารย์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณูปการที่ที่ บูรพาจารย์ได้ทำไว้ในวัด

ประเด็นที่ 5 ด้านผู้จัดและปัจจัยสนับสนุน สถานที่จัดกิจกรรมควรเป็นไปในลักษณะสงบ สะอาด สว่าง ที่สามารถผ่อนคลายผู้สูงอายุได้ ทั้งผู้ที่อยู่อาศัยและสถานที่ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คือสะอาดตา พาให้เจริญใจ สะอาดใจพาให้เจริญสุข เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมหรือทำกิจกรรมทางการศึกษาและศาสนา นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษา เช่น ชุมชนองค์กร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น

5. ในการสัมภาษณ์ ดร.พระมหาวิญชัย กิตฺติเมธี คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีประเด็นหลักดังนี้

1. ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุในวัดควรจะมีปรัชญา การพัฒนาตามศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละคน เน้นปรัชญากลุ่มมนุษยนิยม ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ภาวนา 4 คือกายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ในเรื่องกิจกรรมควรเน้นไปในทิศทางของศีล สมาธิ ปัญญา ให้เกิดองค์รวม ตามกระบวนการของไตรสิกขาทฤษฎีที่ควรใช้คือทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

2. หลักการในการจัดการศึกษาควรเน้น ควรเน้นกระบวนการพัฒนาผู้สูงอายุ ผู้ทำงานด้านผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ

3. หลักสูตรผู้สูงอายุควรเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่เน้น การพัฒนาผู้สูงอายุตามความเป็นจริง ที่ผู้สูงอายุในวัดต้องการ เช่น การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา การอบรมสมาธิภาวนา การดูแลสุขภาพกายและจิตเบื้องต้น ต้องเป็นไปในลักษณะผ่อนคลาย สนุกสนาน

4. การจัดการเรียนการสอนควรเป็นระบบตามอริยาศัย เช่น การจัดกิจกรรมบรรยายธรรมในวัดการฟังเทศน์วันสำคัญทางศาสนา การเข้าอยู่จำอุโบสถ ในวันธรรมสวนะ หรือกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำได้เพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น การทำขนมไทย การทำดอกไม้จันทน์ เป็นต้น

5. ด้านแหล่งเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการศึกษาในวัดให้กับผู้สูงอายุ ควรคำนึงถึงสภาพผู้สูงอายุ และความต้องการของผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับสภาพภายในวัด และสถานที่ควรจะมีปัจจัยหลายอย่างส่งเสริมในการจัดเช่น ชุมชน องค์กรทางภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งแนวคิด ทฤษฎีของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้สัมภาษณ์ทั้ง 5 คน/รูปและได้สอบถามความต้องการของผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดทั้ง 6 วัด สามารถนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ประมวลมาเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษาได้ 5 องค์ประกอบในการจัดการศึกษาได้ 5 องค์ประกอบดังนี้ 1.ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา 2.ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา 3.ด้านกิจกรรมในการจัดการศึกษา 4.ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล 5.ด้านแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสรุปเป็นภาพได้ดังนี้



ภาพประกอบ 2 รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานที่ผ่านการประเมิน

จากนั้นผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ไปสร้างเป็นข้อคำถามปลายเปิดในแต่ละองค์ประกอบทั้งโดยรวมและรายด้านได้ 55 ข้อโดยผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือทั้ง 5 ท่าน จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน/รูปที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกมา ประเมินตามกระบวนการเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 1 ซึ่งมีผลวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน โดยใช้วิธีเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 1 ซึ่งประมวลจากคำถาม 5 องค์ประกอบ ได้สรุปผลดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ทุกมิติตำถามอันได้แก่ มิตินี้ 1 ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เชื่อว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกเพศทุกวัย มิตินี้ 2 ในการจัดการศึกษาให้กับบุคคลทุกระดับต้องมีแนวคิดเป็นเครื่องนำทางของหน่วยงาน หรือองค์กรมิตินี้ 3 . ปรัชญามนุษยนิยม (Humanism) เชื่อว่าผู้ใหญ่มองทั้งผู้สูงอายุ มี ประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว การเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์. มิตินี้ 4. ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) เชื่อว่าการศึกษาคือการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน ผู้สูงอายุก็มี

สิทธิที่จะเรียนรู้ตามศักยภาพของเขาจะมีได้มิติที่ 5. ผู้เรียนต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองมิติที่ 6ปรัชญาคิดเป็น เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะดำรงชีวิตเป็นสุขได้ จะต้องคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ การจัดการศึกษาจึงต้องสอนให้ผู้เรียนวิเคราะห์ และแก้ปัญหาได้มิติที่ 7สิ่งที่จะทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ดีต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์เรียกว่าทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่(Andragogy)มิติที่ 8.ทฤษฎีกิจกรรม(Activity theory) โดยมีความเชื่อว่าผู้สูงอายุที่กิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอ มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง จะทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตและสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีกิจกรรมมิติที่9อริยสัจ4 เป็นทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปจัดการเรียนการสอนและแก้ปัญหาสำหรับผู้สูงอายุได้มิติที่ 10ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เชื่อว่าผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีถ้าหากมีบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรใช้หลักปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่ม มนุษยนิยม (Humanist) เน้นความสำคัญของมนุษย์ พร้อมทั้งปรัชญาคิดเป็น ส่วนทฤษฎีนั้นควรใช้ทฤษฎีกิจกรรมเป็นหลัก และถ้าหากจัดการศึกษาที่วัดควรนำหลักอริยสัจ4 เข้ามาประกอบในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุด้วย

องค์ประกอบที่ 2 หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ในด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานทุกข้อคำถามอันได้แก่ มิติที่ 1การจัดการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิที่บุคคลจะต้องได้รับทุกวัยรวมทั้งวัยสูงอายุ มิติที่2.ในการจัดการศึกษาต้องมีการเตรียมการและข้อมูลที่ต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมิติที่3.จะต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้านเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถด้วย มิติที่4.ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องให้ตรงกับปัญหาของผู้สูงอายุ และสามารถนำไปแก้ปัญหาได้มิติที่ 5 การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องเน้นที่พัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาปัญญา มิติที่ 6 ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ตามสิทธิของผู้สูงอายุมิติที่ 7. ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ต้องเน้นความต่อเนื่องทั้งก่อนวัยสูงอายุ และหลังเกษียณ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปรับตัวอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมิติที่ 8 ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของตนเอง มิติที่ 9. ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาหลากหลายเรื่อง เช่น กฎหมาย สิทธิเพื่อนำไปปรับใช้และแก้ปัญหของผู้สูงอายุเอง มิติที่ 10 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็น การศึกษาที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรมีหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ หลักการละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ที่จะพัฒนาผู้สูงอายุตามโครงสร้างของไตรสิกขา และพัฒนาผู้ทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้วย เพื่อที่จะรองรับกับสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุด้วย

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับปานกลางถึงมากและมากที่สุด อันประกอบด้วย มิติที่ 1. กิจกรรมผู้สูงอายุต้องหลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด มิติที่ 2. กิจกรรมควรเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่เพิ่มทักษะ ประสบการณ์ สามารถนำไปแก้ปัญหาวิตชีวิตของผู้สูงอายุได้ มิติที่ 3..การจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับพุทธสถานเพื่อพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุด้วย มิติที่ 4. กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนางานและเศรษฐกิจสามารถนำไปใช้และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุด้วย มิติที่ 5. กิจกรรมควรจะทันสมัยเข้ากับเหตุการณ์ผู้สูงอายุ ที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ มิติที่ 6 .กิจกรรมควรครอบคลุมบริบท สอดคล้องกับสภาพผู้สูงอายุ วิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในวัด มิติที่ 7. กิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ ให้แนวคิดสามารถพัฒนาตนเองได้ มิติที่ 8 . กิจกรรมควรครอบคลุมกับบริบทชุมชนของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย และสามารถนำศักยภาพของผู้สูงอายุออกมาพัฒนา มิติที่ 9. กิจกรรมควรส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อให้กำลังใจผู้สูงอายุ มิติที่ 10 กิจกรรมต้องกระชับเหมาะสมกับเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการ ไม่น่าเบื่อ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย

ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรเป็นกิจกรรมระยะสั้น แต่หลากหลาย ไม่น่าเบื่อ เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้สูงอายุ สามารถนำไปแก้ปัญหที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุได้ และให้สอดคล้องกับบริบทที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่

องค์ประกอบที่ 4 การจัดการเรียนรู้และการประเมินผล

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับปานกลางถึงมากและมากที่สุด อันประกอบด้วย มิติที่ 1. ผู้จัดต้องมีความรู้ความสามารถในการจัดเนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพผู้สูงอายุ มิติที่ 2. ผู้จัดการศึกษามีบุคลิกภาพดี เป็นที่น่าเชื่อถือ มีความรู้ ความสามารถ และความประพฤติดีเป็นแบบอย่าง มีความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต มิติที่ 3. ผู้จัดการศึกษาต้องวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสภาพปัญหาและต้องการเรียนรู้อะไร มิติที่ 4. การจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน. มิติที่ 5 ใช้ปัญหาเป็นหลักในการเรียน (problem-based learning) โดยจัดสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง ฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ มิติที่ 6. จัดกิจกรรมการเรียนที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เพื่อนำความรู้ไป

ปฏิบัติและแก้ปัญหาได้ทันที มิติที่ 7.การจัดกิจกรรมต้องหลากหลายรูปแบบไม่น่าเบื่อ มิติที่8.จัดการเรียนการสอนแบบบรรยายและใช้สื่อให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจ มิติที่ 9. ระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนต้องกระชับไม่ยาวและสั้นจนเกินไป ข้อที่40.การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนต้องให้มีบรรยากาศเหมาะสม เช่น มีอากาศถ่ายเทสะดวก อำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ มิติที่10.เน้นจัดการเรียนการสอนตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ตามสะดวกมิติที่11 จัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ประกอบกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมิติที่ 12 ประเมินผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุมิติที่ 13.ประเมินโดยวิธีซักถามและสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม. มิติที่ 14 ประเมินผลจากสภาพความเป็นจริงและผลงานผู้สูงอายุ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้และการประเมินผลสำหรับผู้สูงอายุ ควรจัดรูปแบบที่หลากหลายยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ ได้ศึกษาเรียนรู้ตามอัธยาศัย ในด้านผู้ให้บริการและผู้จัดต้องมีความรู้ดี ทั้งความรู้ดี ความประพฤติดี ทั้งในเรื่องเนื้อหาและความประพฤติส่วนบุคคล ด้านระยะเวลาต้องกระชับไม่ยาวและสั้นจนเกินไป ส่วนด้านการวัดและประเมินผล จากการเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุ และผลงานการปฏิบัติกิจกรรมในระยะเวลาเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษา.

องค์ประกอบที่ 5 แหล่งเรียนรู้

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้เฒ่าชาวมองเห็นสอดคล้องกันมากในด้านแหล่งเรียนรู้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน อันประกอบด้วย มิติที่ 1 วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีต ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆมิติที่ 2 วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่อันน่ารื่นรมย์ควรแก่ผู้สูงอายุเข้าไปศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและประกอบกิจกรรมอื่นๆ มิติที่ 3 แหล่งเรียนรู้หรือวัด ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ประวัติวัดและโบราณวัตถุโบราณสถานภายในแต่ละวัดเพื่อให้คนไทยและชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยมิติที่ 4 วัดควรส่งเสริมให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ มิติที่5.วัด ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยภายในแต่ละวัด เช่นเทศน์ในวันพระ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันสำคัญทางศาสนามิติที่6 วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในวัดเช่นพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในวัดมิติที่ 7ศาสนสถานหรือวัดควรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่าย ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับบุคคลวัยต่างๆรวมทั้งผู้สูงอายุมิติที่ 8วัดเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาควรมีภาพลักษณ์ที่สวยงาม สะอาด สว่าง สงบ เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติเรียนรู้ตลอดชีวิตมิติที่9 วัดควรจะมีการบริหารจัดการที่ดีทั้งผู้อาศัยและผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบกิจกรรมทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญสวมนต์ภาวนามิติที่10 วัดนอกจากจะช่วยส่งเสริมการศึกษานอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัยแล้ว ยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้สูงอายุ

ดังนั้น วัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ควรมีการบริหารจัดการที่ดี เกี่ยวกับการให้บริการทางด้านการศึกษาตามอัธยาศัย และควรส่งเสริมให้องค์กร ภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย

จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ทั้ง 5 องค์ประกอบมาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Rating Scale) 5 ระดับ ความคิดเห็น คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และได้เพิ่มข้อคำถามจาก 55 ข้อเป็น 65 ข้อในด้านเป้าหมายในการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ โดยผ่านอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 รูป/ คนประเมินในรอบที่สอง

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายรอบที่สอง

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ 17 ท่าน ที่แสดงค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เกี่ยวกับองค์ประกอบการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน รอบที่สอง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปของตารางมีทั้งหมด 65 ข้อ แบ่งเป็น 5 องค์ประกอบดังนี้ 1.องค์ประกอบด้านปรัชญาและทฤษฎี 2. องค์ประกอบด้านหลักการและเป้าหมาย 3.องค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 4. องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล 5. องค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้ปรากฏในตาราง ต่อไปนี้

ตาราง 21 แสดงการแปรผลค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุด้านปรัชญาและทฤษฎี

ข้อ	ข้อความคำถาม	Mdn.	I.R.
องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญาและทฤษฎี			
1	ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต(Lifelong Education) เชื่อว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายทุกเพศทุกวัย	5.00	1.00
2	ในการจัดการศึกษาให้กับบุคคลทุกช่วงวัยต้องมีหลักคิดเป็นเครื่องนำทางของหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง	5.00	1.00
3	ปรัชญามนุษยนิยม(Humanism) เชื่อว่าผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุ มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว การเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์	5.00	1.00
4	ปรัชญาพัฒนาการนิยม(Progressivism) เชื่อว่าการศึกษาคือการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน ผู้สูงอายุก็นิสิทธิ์ที่จะเรียนรู้ตามศักยภาพของเขาจะพึงมีได้	5.00	1.00
5	ผู้เรียนต้องการที่จะเรียนเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน	4.00	0.50
6	ผู้เรียนต้องการเรียนเพื่อคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น	5.00	1.00
7	ผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ได้ต้องมีบรรยากาศที่เหมาะสม	4.00	0.50
8	ทฤษฎีกิจกรรม(Activity theory) โดยมีความเชื่อว่าผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอๆ มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง จะทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิต และสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีกิจกรรม	5.00	1.00
9	การจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุที่วัดควรใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา	5.00	1.00
10	ผู้สูงอายุควรมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในวิถีชีวิตของตนเอง	4.00	0.50
รวม		4.70	0.85

องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุมีทั้งหมด 10 ข้อ ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5, I.R. = 0 หรือ 1) มี 8 ข้อได้แก่ข้อ 1.ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เชื่อว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายทุกเพศทุกวัย ข้อที่2 ในการจัดการศึกษาให้กับบุคคลทุกระดับต้องมีแนวคิดเป็นเครื่องนำทางของหน่วยงาน หรือองค์กร. ข้อที่3ปรัชญามนุษยนิยม(Humanism) เชื่อว่าผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุ มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว การเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์. ข้อที่6ผู้เรียนต้องการเรียนเพื่อคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ข้อที่7ผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ดีต้องมีบรรยากาศที่เหมาะสม ข้อที่8 ทฤษฎีกิจกรรม(Activity theory) โดยมีความเชื่อว่าผู้สูงอายุที่กิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอๆ มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง จะทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตและสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีกิจกรรม ข้อที่9การจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุที่วัดควรใช้หลักอริยสัจ4 เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา ข้อที่ 10ผู้สูงอายุต้องการมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมาก (Mdn.= 4, I.R. = 0 หรือ 1) มี 2 ข้อได้แก่ ข้อที่ 4 ปรัชญาพัฒนาการนิยม(Progressivism) เชื่อว่าการศึกษาคือการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน ผู้สูงอายุก็นิสิทธิ์ที่จะเรียนรู้ตามศักยภาพของเขาจะพึงมีได้ และข้อที่ 5ผู้เรียนต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง

ตาราง 22 แสดงการแปรผลค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุด้านหลักการและเป้าหมาย

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	I.R
องค์ประกอบที่ 2 หลักการและเป้าหมาย			
11	การจัดการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิสำหรับคนทุกวัยรวมทั้งผู้สูงอายุ	5.00	1.00
12	ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ ต้องมีการเตรียมการและข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ	5.00	1.00
13	จะต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้านเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความเข้าใจในช่วงวัยของผู้สูงอายุด้วย	5.00	1.00
14	ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องให้ตรงกับปัญหาของผู้สูงอายุและสามารถนำไปแก้ปัญหาได้	5.00	1.00

ตาราง 22 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	Mdn.	I.R
15	การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาให้ผู้สูงอายุละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส	5.00	1.00
16	ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยชีวิตเป็นฐานต้องให้ผู้สูงอายุรู้สิทธิของผู้สูงอายุที่พึงมีตามกฎหมายและสิทธิอื่นๆที่ผู้สูงอายุพึงมีพึงได้	5.00	1.00
17	ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ต้องเน้นความต่อเนื่องทั้งก่อนวัยสูงอายุ และหลังเกษียณ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปรับตัวอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	5.00	1.00
18	ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของตนเอง	5.00	1.00
19	ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาหลากหลายเรื่อง เช่น กฎหมาย สิทธิ เพื่อนำไปปรับใช้และแก้ปัญหาของตนเอง	5.00	1.00
20	การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต	5.00	1.00
21	เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นตามขั้นตอน	5.00	1.00
22	เพื่อป้องกันแก้ไขดูแลตัวเอง และการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ	5.00	1.00
23	เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพ สามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี	5.00	1.00
24	เพื่อความเข้าใจความเป็นไปในสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมร่วมกิจกรรมต่างในสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตและสามารถพัฒนาตนเองได้	5.00	1.00
รวม		5.00	1.00

องค์ประกอบที่ 2 : หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5,I.R. =0 หรือ 1) มี 13 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 11. การจัดการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิที่บุคคลจะต้องได้รับทุกวัยรวมทั้งวัยสูงอายุข้อที่ 12ในการจัดการศึกษาต้องมีการเตรียมการและข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพข้อที่ 13จะต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้านเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถด้วยข้อที่ 14ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องให้ตรงกับปัญหาของผู้สูงอายุและสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ข้อที่ 15.การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องเน้นที่พัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาของผู้สูงอายุด้วยข้อที่ 16.ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้ตามสิทธิของผู้สูงอายุข้อที่ 17ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ต้องเน้นความต่อเนื่องทั้งก่อนวัยสูงอายุ และหลังเกษียณ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปรับตัวอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ข้อที่ 18 .ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของตนเอง ข้อที่ 20 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต ข้อที่ 21เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนข้อที่ 22เพื่อป้องกันแก้ไขดูแลตัวเอง และการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ ข้อที่ 23เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี ข้อที่ 24เพื่อความเข้าใจความเป็นไปในสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างในสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตและสามารถพัฒนาตนเองได้

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก (Mdn.=4, I.R. =1) มี 1 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 19ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาหลากหลายเรื่อง เช่น กฎหมาย สิทธิ เพื่อนำไปปรับใช้และแก้ปัญหาของผู้สูงอายุเอง ตาราง 23 แสดงการแปรผลค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอเตอร์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา.

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	I.R
องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมในการจัดการศึกษา			
25	กิจกรรมต้องหลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพวัยของผู้สูงอายุ	5.00	1.00
26	ควรเป็นกิจกรรมระยะสั้นที่เพิ่มทักษะ ประสพการณ์ สามารถนำไปแก้ปัญหาชีวิตได้	5.00	1.00
27	การจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับพุทธสถานเพื่อพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุด้วย	5.00	1.00

ตาราง 23 (ต่อ)

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	I.R
28	กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนางานและเศรษฐกิจสามารถนำไปใช้และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุด้วย	5.00	1.00
29	กิจกรรมควรมีจุดเน้นส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีศีลธรรม คุณธรรม และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติจริง	5.00	1.00
30	กิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ ให้แนวคิดสามารถพัฒนาตนเองได้	5.00	1.00
31	กิจกรรมควรครอบคลุมกับบริบทชุมชนของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย และสามารถนำศักยภาพของผู้สูงอายุออกมาพัฒนาได้	5.00	1.00
32	กิจกรรมควรส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อให้กำลังใจผู้สูงอายุ	5.00	1.00
33	กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่นความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย งานอดิเรก	5.00	1.00
34	กิจกรรมควรส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจ ที่สามารถช่วยผู้สูงอายุให้มีรายได้ และช่วยตัวเองได้	5.00	1.00
35	กิจกรรมต้องกระชับเหมาะสมกับเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการไม่น่าเบื่อ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย	5.00	1.00
36	กิจกรรมสามารถที่จะพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ	5.00	1.00
37	กิจกรรมต้องเหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุ สนุกสนานเพลิดเพลิน และชี้ให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ	4.00	0.50
รวม	ข้อคำถาม	4.92	0.96

องค์ประกอบที่ 3: กิจกรรมในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.=5, I.R.=0 หรือ 1) มี 13 ข้อ ได้แก่ข้อที่ 25 กิจกรรมผู้สูงอายุต้องหลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ข้อที่ 26 ควรเป็นกิจกรรมระยะสั้นที่เพิ่มทักษะ ประสิทธิภาพสามารถนำไปแก้ปัญหาชีวิตได้ ข้อที่ 27 การจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับพุทธสถานเพื่อพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 28.กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนาและเสริมสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 29กิจกรรมควรมีจุดเน้นส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีศีลธรรม คุณธรรม และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ ด้วยการเรียนรู้ และปฏิบัติจริง ข้อที่ 30กิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ ให้แนวคิดสามารถพัฒนาตนเองได้. ข้อที่31กิจกรรมควรครอบคลุมกับบริบทชุมชนของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยและสามารถนำศักยภาพของผู้สูงอายุออกมาพัฒนาได้ ข้อที่ 32.กิจกรรมควรส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อให้กำลังใจผู้สูงอายุ ข้อที่ 33กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่นความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ หลักธรรมทางศาสนา การบริหารจัดการและเจริญปัญญาสำหรับผู้สูงอายุ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ข้อที่ 34. .กิจกรรมควรส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจ ที่สามารถช่วยผู้สูงอายุให้มีรายได้ และช่วยเหลือตัวเองได้ ข้อที่ 35 .กิจกรรมต้องกระชับเหมาะสมกับเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการไม่น่าเบื่อ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย ข้อที่ 36. ต้องเป็นกิจกรรมที่สามารถที่จะพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและเสริมสร้างของผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 37.กิจกรรมต้องเหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุ สนุกสนาน เพลิดเพลิน และชี้ให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ

ตาราง 24 แสดงการแปรผลค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ข้อ	ข้อความคำถาม	Mdn.	I.R.
องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล			
38	ผู้จัดต้องมีความรู้ความสามารถในการจัดเนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพผู้สูงอายุ	5.00	1.00
39	ผู้จัดการศึกษามีบุคลิกภาพดี เป็นที่น่าเชื่อถือ มีความรู้ความสามารถ และความประพฤติดีเป็นแบบอย่าง มีความโปร่งใสซื่อสัตย์สุจริต	4.00	0.50
40	ผู้จัดการศึกษามีความรู้ด้านการบริหารการศึกษา สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้เรียนและความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน	5.00	1.00

ตาราง 24 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	Mdn.	I.R.
41	ควรจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มให้ผู้กับสูงอายุได้	5.00	1.00
42	ใช้ปัญหาเป็นหลักในการเรียน(problem-based learning) โดยจัดสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง ฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่	4.00	0.50
43	ผู้จัดกิจกรรมการศึกษาควรมีความรู้เรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้ ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ	5.00	1.00
44	การจัดกิจกรรมต้องหลากหลายรูปแบบ	5.00	1.00
45	การจัดการเรียนการสอนแบบบรรยายและสื่อด้วยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจง่าย	5.00	1.00
46	ระยะเวลาในการเรียนการสอนต้องกระชับไม่ยาวและสั้น จนเกินไป	5.00	1.00
47	ควรจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของโครงการ	5.00	1.00
48	การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนต้องให้มีบรรยากาศ เหมาะสม เช่น มีอากาศถ่ายเทสะดวก อำนวยความสะดวก ให้กับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
49	จัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ ประกอบกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	4.00	0.50
50	ประเมินผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ	4.00	0.50
51	ประเมินโดยวิธีซักถามและสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม	5.00	1.00
52	ประเมินผลจากสภาพความเป็นจริงและผลงานผู้สูงอายุ	5.00	1.00
53	ประเมินเป็นระยะก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม	4.00	0.50
รวม	ข้อความ	4.76	0.88

องค์ประกอบที่ 4 ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn. = 5, I.R. = 0 หรือ 1) มีทั้งหมด 9 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 38. ผู้จัดต้องมีความรู้ความสามารถในการจัดเนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพผู้สูงอายุ ข้อที่ 40 ผู้จัดการศึกษาต้องมีความรู้ด้านการบริหาร การศึกษา สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้เรียนและความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ข้อที่ 42. ใช้ ปัญหาเป็นหลักในการเรียน(problem-based learning) โดยจัดสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง ฝึกกระบวนการ คิด วิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ข้อที่ 43 ผู้จัดการกิจกรรมการศึกษาควรมีความรู้เรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้ ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ข้อที่ 44 การจัดกิจกรรมต้องหลากหลายรูปแบบ ข้อที่ 46.ระยะเวลาในการ เรียนการสอนต้องกระชับไม่ยาวและสั้นจนเกินไป ข้อที่ 48. .การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนต้องให้มี บรรยากาศ เหมาะสม เช่น มีอากาศถ่ายเทสะดวก อำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 51ประเมิน โดยวิธีซักถามและสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม ข้อที่ 52ประเมินผลจากสภาพความเป็นจริงและผลงาน ผู้สูงอายุ

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมาก (Mdn.= 4,I.R = 0 หรือ 1) มีทั้งหมด 7 ข้อ ได้แก่ ข้อ 39 ผู้จัดการศึกษาต้องมีบุคลิกภาพดี เป็นที่น่าเชื่อถือ มีความรู้ ความสามารถ และความประพฤติดีเป็น แบบอย่าง มีความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต. ข้อที่ 41ควรจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ข้อที่ 45การจัดการเรียนการสอนแบบบรรยายและสื่อด้วยภาพเพื่อให้ ผู้สูงอายุได้เข้าใจง่าย ข้อที่ 47 ควรจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของโครงการ ข้อที่ 49จัดการเรียน การสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ประกอบกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ข้อที่ 50 ประเมินผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ข้อที่ 53ประเมินเป็นระยะก่อนและหลังเข้าร่วม กิจกรรม

ตาราง 25 แสดงการแปรผลค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านแหล่ง เรียนรู้

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	I.R.
องค์ประกอบที่ 5 แหล่งเรียนรู้			
54	วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีต ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ และบุคคลวัยอื่นๆ	5.00	1.00
55	วัดควรเป็นสถานที่อันน่ารื่นรมย์ควรแก่ผู้สูงอายุเข้าไปศึกษา และปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและประกอบกิจกรรมอื่นๆ	5.00	1.00
56	วัด ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ประวัติวัดและโบราณวัตถุโบราณสถาน ภายในแต่ละวัดเพื่อให้คนไทยและชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย	5.00	1.00

ตาราง 25 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	Mdn.	IR.
57	วัดควรส่งเสริมให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
58	วัด ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยภายในแต่ละวัด เช่นเทศน์ในวันพระ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันสำคัญทางศาสนา	5.00	1.00
59	วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน	5.00	1.00
60	วัดควรส่งเสริมให้ภาครัฐ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
61	วัดควรส่งเสริมให้การศึกษาสงเคราะห์แก่ผู้สูงวัยด้านการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและปัจจัยอื่นตามสมควรแก่กรณี	5.00	1.00
62	วัดควรเป็นศูนย์กลางในการสร้างและพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆ	5.0	1.00
63	วัดควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
64	วัดควรจัดให้บริการการศึกษาแก่ผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆเช่นพิพิธภัณฑ์ ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ และสถานที่ให้บริการทำบุญถวายภัตตาหาร สังฆทาน และกิจกรรมการกุศล เพื่อส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย	5.00	1.00
65	วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลัง	5.00	1.00
รวม	ข้อความ	5.00	1.00

องค์ประกอบที่ 5 ด้านแหล่งการเรียนรู้

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับที่มากที่สุด (Mdn.=5,I.R.= 0 หรือ 1) มีทั้งหมด 12 ข้อ ประกอบด้วย ข้อที่ 54 วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีต ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆ ข้อที่ 55 วัดควรเป็นสถานที่อันน่ารื่นรมย์ ควรแก่ผู้สูงอายุเข้าไปศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและประกอบกิจกรรมอื่นๆ ข้อที่ 56 วัด ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ประวัติวัดและ โบราณวัตถุ โบราณสถานภายในแต่ละวัดเพื่อให้คนไทยและชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย ข้อที่ 57 วัดควรส่งเสริมให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ข้อที่ 58 วัด ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยภายในแต่ละวัด เช่น เทศน์ในวันพระ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันสำคัญทางศาสนา ข้อที่ 59 วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ข้อที่ 60 วัดควรส่งเสริมให้ภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 61 วัดควรส่งเสริมให้การศึกษาระดับสูงแก่ผู้สูงวัยด้านการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและปัจจัยอื่นตามสมควรแก่กรณี ข้อที่ 62 วัดควรเป็นศูนย์กลางในการสร้างและพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่น ข้อที่ 63. วัดควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุ ข้อที่ 64 วัดควรจัดให้บริการการศึกษาแก่ผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ และสถานที่ให้บริการทำบุญถวายภัตตาหาร สังฆทาน และกิจกรรมการกุศล เพื่อส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ข้อที่ 65 วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลัง

สรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 ที่มีต่อองค์ประกอบรูปแบบ มี 65 ข้อ มีข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยเห็นด้วยกับค่ามัธยฐานตั้งแต่ 4.0 0 ขึ้นไปและ IR ตั้งแต่ 1.00 ลงมา 58 ข้อ

การประเมินเทคนิคเคลฟายรอบที่ 3
 ตาราง 26 แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเคลฟาย แสดงค่ามัธยฐานและ
 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านปรัชญาและทฤษฎี

ข้อ	ข้อความคำถาม	Mdn.	IR
องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญาและทฤษฎี			
1	ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต(Lifelong Education) เชื่อว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจน ตายทุกเพศทุกวัย	5.00	1.00
2	การศึกษาควรตั้งอยู่ในหลักปรัชญาที่สอนมนุษย์ให้มี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาสติปัญญาอยู่ทุกช่วงวัย	5.00	1.00
3	ปรัชญามนุษยนิยม(Humanism) เชื่อว่าผู้ใหญ่รวมทั้ง ผู้สูงอายุ มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว การเรียนรู้จาก ประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการ พัฒนาคุณภาพของมนุษย์	5.00	1.00
4	ปรัชญาพัฒนาการนิยม(Progressivism) เชื่อว่าการศึกษา คือการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน ผู้สูงอายุก็นมีสิทธิที่จะเรียนรู้ตามศักยภาพของเขาจะพึงมีได้	5.00	1.00
5	ผู้เรียนต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง	4.00	0.50
6	ผู้เรียนต้องการเรียนเพื่อคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น	5.00	1.00
7	ผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ได้ต้องมีบรรยากาศที่เหมาะสม	4.00	0.50
8	ทฤษฎีกิจกรรม(Activity theory) โดยมีความเชื่อว่าผู้สูงอายุ ที่มีกิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอๆ มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง จะทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตและสามารถ ปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีกิจกรรม	5.00	1.00
9	การจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุที่วัดควรใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา	5.00	1.00
10	ผู้สูงอายุต้องการมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในวิถีชีวิตของ ผู้สูงอายุ	4.00	0.50
รวม	ข้อความคำถาม	5.00	0.00

องค์ประกอบที่ 1 : ปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5. I.R. = 0 หรือ 1) มีทั้งหมด 7 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1.ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต(Lifelong Education) เชื่อว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายทุกเพศทุกวัย ข้อที่ 2 ในการจัดการศึกษาให้กับบุคคลทุกช่วงวัยต้องมีหลักคิดเป็นเครื่องนำทางของหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ข้อที่ 3 (ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่)ปรัชญามนุษยนิยม (Humanism) เชื่อว่าผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุ มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว การเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ข้อที่ 4 ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) เชื่อว่าการศึกษาคือการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน ผู้สูงอายุก็มีสิทธิที่จะเรียนรู้ตามศักยภาพของเขาจะพึงมีได้ ข้อที่ 6ผู้เรียนต้องการเรียนเพื่อคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ข้อที่ 9 การจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุที่วัดควรใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก (Mdn. = 4. I.R. = 0 หรือ 1) มี 3 ข้อ ได้แก่ ข้อ 5ผู้เรียนต้องการที่จะเรียนเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน... ข้อ 7ผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ก็ต้องมีบรรยากาศที่เหมาะสม และข้อ 10ผู้สูงอายุควรมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ไม่มีข้อใดที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วย

ตาราง 27 แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงค่ามัธยฐานและ

ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านหลักการและเป้าหมาย

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	I.R.
องค์ประกอบที่ 2 หลักการและเป้าหมาย			
11	การจัดการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิสำหรับคนทุกวัยรวมทั้งผู้สูงอายุ	5.00	1.00
12	ในการจัดการศึกษาต้องมีการเตรียมการและข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ	5.00	1.00
13	ต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถ	5.00	1.00
14	ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องให้ตรงกับปัญหาของผู้สูงอายุและสามารถนำไปแก้ปัญหาได้	5.00	1.00

ตาราง 27 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความคำถาม	Mdn.	IR.
15	การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องเน้นที่พัฒนา กาย พัฒนาสติปัญญา พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาของผู้สูงอายุ	5.00	1.00
16	ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ต้องเน้น ความต่อเนื่องทั้งก่อนวัยสูงอายุ และหลังเกษียณ เพื่อให้ ผู้สูงอายุได้ปรับตัวอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	5.00	1.00
17	ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของ ตนเอง	5.00	1.00
18	ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาหลากหลายเรื่อง เช่น กฎหมาย สิทธิ เพื่อนำไปปรับใช้และแก้ปัญหาของตนเอง	5.00	1.00
19	การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็น การศึกษาที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต	5.00	1.00
20	เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตาม ธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นตาม ขั้นตอน เป้าหมาย	5.00	1.00
22	เพื่อป้องกันแก้ไขดูแลตัวเอง และการเตรียมตัวก่อนวัย สูงอายุ	5.00	1.00
23	เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพ สามารถมี ส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี	5.00	1.00
24	เพื่อความเข้าใจความเป็นไปในสังคม สามารถปรับตัวเข้า กับสังคม ร่วมกิจกรรมต่างในสังคม มีความพึงพอใจใน ชีวิตและสามารถพัฒนาตนเองได้	5.00	1.00
รวม	ข้อความคำถาม	5.00	1.00

องค์ประกอบที่ 2 : หลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5. I.R. = 0 หรือ 1) มีทั้งหมด 14 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 11.การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิสำหรับคนทุกวัยรวมทั้งผู้สูงอายุข้อที่ 12 ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ ต้องมีการเตรียมการและข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพข้อที่ 13 จะต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้านเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความเข้าใจในช่วงวัยของผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 14 ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องให้ตรงกับปัญหาของผู้สูงอายุและสามารถนำไปแก้ปัญหาก็ได้ ข้อที่ 15การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุต้องเน้นที่พัฒนากาย พัฒนาสติปัญญา พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาของผู้สูงอายุด้วย.ข้อที่ 16ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานต้องให้ผู้สูงอายุรู้สิทธิของผู้สูงอายุที่พึงมีตามกฎหมายและสิทธิอื่นๆที่ผู้สูงอายุพึงมีพึงได้ ข้อที่ 17ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ต้องเน้นความต่อเนื่องทั้งก่อนวัยสูงอายุ และหลังเกษียณ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปรับตัวอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตข้อที่ 18ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของตนเองข้อที่ 19ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาหลากหลายเรื่อง เช่น กฎหมาย สิทธิเพื่อนำไปปรับใช้และแก้ปัญหของผู้สูงอายุเอง ข้อที่ 20 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต ข้อที่ 21 (เป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ)เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นตามขั้นตอน ข้อที่ 22 เพื่อป้องกันแก้ไขดูแลตัวเอง และการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ ข้อที่ 23 เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพ สามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี ข้อที่ 24 เพื่อความเข้าใจความเป็นไปในสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม ร่วมกิจกรรมต่างในสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตและสามารถพัฒนาตนเองได้

ไม่มีข้อใดที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วย

ตาราง 28 แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงค่ามัธยฐานและ

ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านกิจกรรมการศึกษา

ข้อ	ข้อความคำถาม	Mdn.	I.R.
องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมในการจัดการศึกษา			
25	กิจกรรมต้องหลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพวัยของผู้สูงอายุ	5.00	1.00
26	ควรเป็นกิจกรรมระยะสั้นที่เพิ่มทักษะ ประสบการณ์ สามารถนำไปแก้ปัญหาวิตได้	5.00	1.00

ตาราง 28 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	Mdn.	IR.
27	การจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับพุทธสถานเพื่อพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุด้วย	5.00	1.00
28	กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนางานและเศรษฐกิจสามารถนำไปใช้และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุด้วย	5.00	1.00
29	กิจกรรมควรมีจุดเน้นส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีศีลธรรม คุณธรรม และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติจริง	5.00	1.00
30	กิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ ให้แนวคิดสามารถพัฒนาตนเองได้	5.00	1.00
31	กิจกรรมควรครอบคลุมกับบริบทชุมชนของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยและสามารถนำศักยภาพของผู้สูงอายุออกมาพัฒนาได้	5.00	1.00
32	กิจกรรมควรส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อให้กำลังใจผู้สูงอายุ	5.00	1.00
33	กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่นความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
34	กิจกรรมควรส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจ ที่สามารถช่วยผู้สูงอายุให้มีรายได้ และช่วยตัวเองได้	5.00	1.00
35	กิจกรรมต้องกระชับเหมาะสมกับเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการ ไม่น่าเบื่อ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย	5.00	1.00
36	กิจกรรมสามารถที่จะพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ	5.00	1.00
37	กิจกรรมต้องเหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุ สนุกสนาน เพลิดเพลิน และชี้ให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ	5.00	1.00
รวม	ข้อความ	4.92	0.96

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุหมายถึง เค้าโครงของเนื้อหาวิชา หรือเรื่องเฉพาะที่จะสอนข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn. = 5. I.R. = 0 หรือ 1) 13 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 25 ต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และความรู้ตามกำหนดไว้หลักสูตรผู้สูงอายุต้องหลากหลาย ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ข้อที่ 26 ควรเป็นกิจกรรมระยะสั้นที่เพิ่มทักษะ ประสบการณ์สามารถนำไปแก้ปัญหาชีวิตได้ ข้อที่ 27 การจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับพุทธสถานเพื่อพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 28 การจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับพุทธสถานเพื่อพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 29 กิจกรรมควรมีจุดเน้นส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีศีลธรรม คุณธรรม และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติจริง ข้อที่ 30 กิจกรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ ให้แนวคิดสามารถพัฒนาตนเองได้ ข้อที่ 31 กิจกรรมควรครอบคลุมกับบริบทชุมชนของผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยและสามารถนำศักยภาพของผู้สูงอายุออกมาพัฒนาได้ ข้อที่ 32 กิจกรรมควรส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อให้กำลังใจผู้สูงอายุ ข้อที่ 33 กิจกรรมควรส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่นความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ ข้อที่ 34 กิจกรรมควรส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจ ที่สามารถช่วยผู้สูงอายุให้มีรายได้ และช่วยตัวเองได้ ข้อที่ 35 กิจกรรมต้องกระชับเหมาะสมกับเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการไม่น่าเบื่อ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย ข้อที่ 36 กิจกรรมสามารถที่จะพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุด้วย ข้อที่ 37 กิจกรรมต้องเหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุ สนุกสนาน เพลิดเพลิน และชี้ให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ

ไม่มีข้อใดที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วย

ตาราง 29 แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินผล

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	I.R.
องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล			
38	ผู้จัดต้องมีความรู้ความสามารถในการจัดเนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพผู้สูงอายุ	5.00	1.00
39	ผู้จัดการศึกษาต้องมีบุคลิกภาพดี เป็นที่น่าเชื่อถือ มีความรู้ความสามารถ และความประพฤติดีเป็นแบบอย่าง มีความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต	4.00	0.50
40	ผู้จัดการศึกษาต้องมีความรู้ด้านการบริหารการศึกษา สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้เรียนและความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน	5.00	1.00

ตาราง 29 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	Mdn.	IR.
41	ควรจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน	5.00	1.00
42	ใช้ปัญหาเป็นหลักในการเรียน(problem-based learning) โดยจัดสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง ฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่	4.00	0.50
43	ผู้จัดกิจกรรมการศึกษาควรมีความรู้เรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ	5.00	1.00
44	การจัดกิจกรรมต้องหลากหลายรูปแบบ	5.00	1.00
45	การจัดการเรียนการสอนแบบบรรยายและสื่อด้วยภาพเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจง่าย	5.00	1.00
46	ระยะเวลาในการเรียนการสอนต้องกระชับไม่ยาวและสั้นจนเกินไป	5.00	1.00
47	ควรจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของโครงการ	5.00	1.00
48	การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนต้องให้มีบรรยากาศเหมาะสม เช่น มีอากาศถ่ายเทสะดวก อำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
49	จัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ประกอบกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	4.00	0.50
50	ประเมินผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ	4.00	0.50
51	ประเมินโดยวิธีซักถามและสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม	5.00	1.00
52	ประเมินผลจากสภาพความเป็นจริงและผลงานผู้สูงอายุ	5.00	1.00
53	ประเมินเป็นระยะก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม	4.00	0.50
รวม	ข้อความ	4.76	0.88

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล หมายถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อให้
 เกิดความรู้ โดยการร่วมมือกัน และการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อให้ได้ตาม
 จุดประสงค์ ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5. IR. = 0 หรือ 1) ข้อ 13 ข้อ ได้แก่ ข้อ
 ที่ 38 ผู้จัดต้องมีความรู้ความสามารถในการจัดเนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และ
 สภาพผู้สูงอายุ ข้อที่ 40 ข้อที่ควรจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน
 และกัน ข้อที่ 41 ควรจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
 ข้อที่ 43 ผู้จัดกิจกรรมการศึกษาควรมีความรู้เรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ข้อที่ 44 การ
 จัดกิจกรรมต้องหลากหลายรูปแบบ ข้อที่ 45 การจัดการเรียนการสอนแบบบรรยายและสื่อด้วยภาพ
 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจง่าย ข้อที่ 46 ระยะเวลาในการเรียนการสอนต้องกระชับไม่ยาวและสั้นจนเกินไป
 ข้อที่ 47 ควรจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของโครงการ ข้อที่ 48 การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน
 ต้องให้มีบรรยากาศเหมาะสม เช่น มีอากาศถ่ายเทสะดวก อำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 51
 ประเมินโดยวิธีซักถามและสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม ข้อที่ 52 ประเมินผลจากสภาพความเป็นจริงและ
 ผลงานผู้สูงอายุ ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมาก 4 (Mdn.= . IR. = 0 หรือ 1) มี 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 49
 จัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ประกอบกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้แบบมีส่วน
 ร่วม ข้อที่ 50 ประเมินผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ข้อที่ 53 ประเมินเป็นระยะก่อนและหลัง
 เข้าร่วมกิจกรรมองค์ประกอบที่ 5 สถานที่และปัจจัยสนับสนุน หมายถึงวัดและหน่วยงาน องค์การภาครัฐ
 และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา. ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5.
 IR. = 0 หรือ 1) 12 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 54 วัดเป็นแหล่งสำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีต ควร
 จัดให้มีกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆ ข้อที่ 55 วัดควรเป็นสถานที่อันน่าน
 รั้นรมย์ควรแก่ผู้สูงอายุเข้าไปศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและประกอบกิจกรรมอื่นๆ ข้อที่ 56
 วัด ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ประวัติวัดและโบราณวัตถุโบราณสถานภายในแต่ละวัดเพื่อให้คนไทย
 และชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย ข้อที่ 57 วัดควรส่งเสริมให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ
 ข้อที่ 58 วัด ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยภายในแต่ละวัด เช่น เทศน์ในวันพระ วัน
 เสาร์ วันอาทิตย์ และวันสำคัญทางศาสนา ข้อที่ 59 วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
 ให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 60 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ข้อที่ 61 วัดควร
 ส่งเสริมให้ภาครัฐ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 62 วัด
 ควรส่งเสริมให้การศึกษาสงเคราะห์แก่ผู้สูงวัยด้านการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและปัจจัยอื่นตาม
 สมควรแก่กรณี ข้อที่ 63 วัดควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุ ข้อที่ 64 วัด
 ควรจัดให้บริการการศึกษาแก่ผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ที่สำคัญ
 และสถานที่ให้บริการทำบุญถวายภัตตาหาร สังฆทาน และกิจกรรมการกุศล เพื่อส่งเสริมการศึกษาตาม

อรรถาธิบาย ข้อที่ 65 วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอด
ศิลปวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลัง

ไม่มีข้อใดที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วย

ตาราง 30 แสดงการแปรผลรอบที่สามตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย แสดงค่ามัธยฐานและ
ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ขององค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้

ข้อ	ข้อคำถาม	Mdn.	IR.
องค์ประกอบที่ 5 ด้านแหล่งเรียนรู้			
54	วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ อดีต ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับ ผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆ	5.00	1.00
55	วัดควรเป็นสถานที่อันน่ารื่นรมย์ควรแก่ผู้สูงอายุเข้าไป ศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและประกอบ กิจกรรมอื่นๆ	5.00	1.00
56	วัด ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ประวัติวัดและโบราณวัตถุ โบราณสถานภายในแต่ละวัดเพื่อให้คนไทยและ ชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอรรถาธิบาย	5.00	1.00
57	วัดควรส่งเสริมให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
58	วัด ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาตามอรรถาธิบายภายใน แต่ละวัด เช่น เทศน์ในวันพระ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวัน สำคัญทางศาสนา	5.00	1.00
59	วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กับ ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่ง กันและกัน	5.00	1.00
60	วัดควรส่งเสริมให้ภาครัฐ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
61	วัดควรส่งเสริมให้การศึกษาสงเคราะห์แก่ผู้สูงวัยด้าน การศึกษาทางพระพุทธศาสนาและปัจจัยอื่นตามสมควรแก่ กรณี	5.00	1.00

ตาราง 30 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	Mdn.	IR.
62	วัดควรเป็นศูนย์กลางในการสร้างและพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆ	5.00	1.00
63	วัดควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุ	5.00	1.00
64	วัดควรจัดให้บริการการศึกษาแก่ผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ และสถานที่ให้บริการทำบุญถวายภัตตาหาร สังฆทาน และกิจกรรมการกุศล เพื่อส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย	5.00	1.00
65	วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลัง	5.00	1.00
รวม	ข้อความ	5.00	0.00

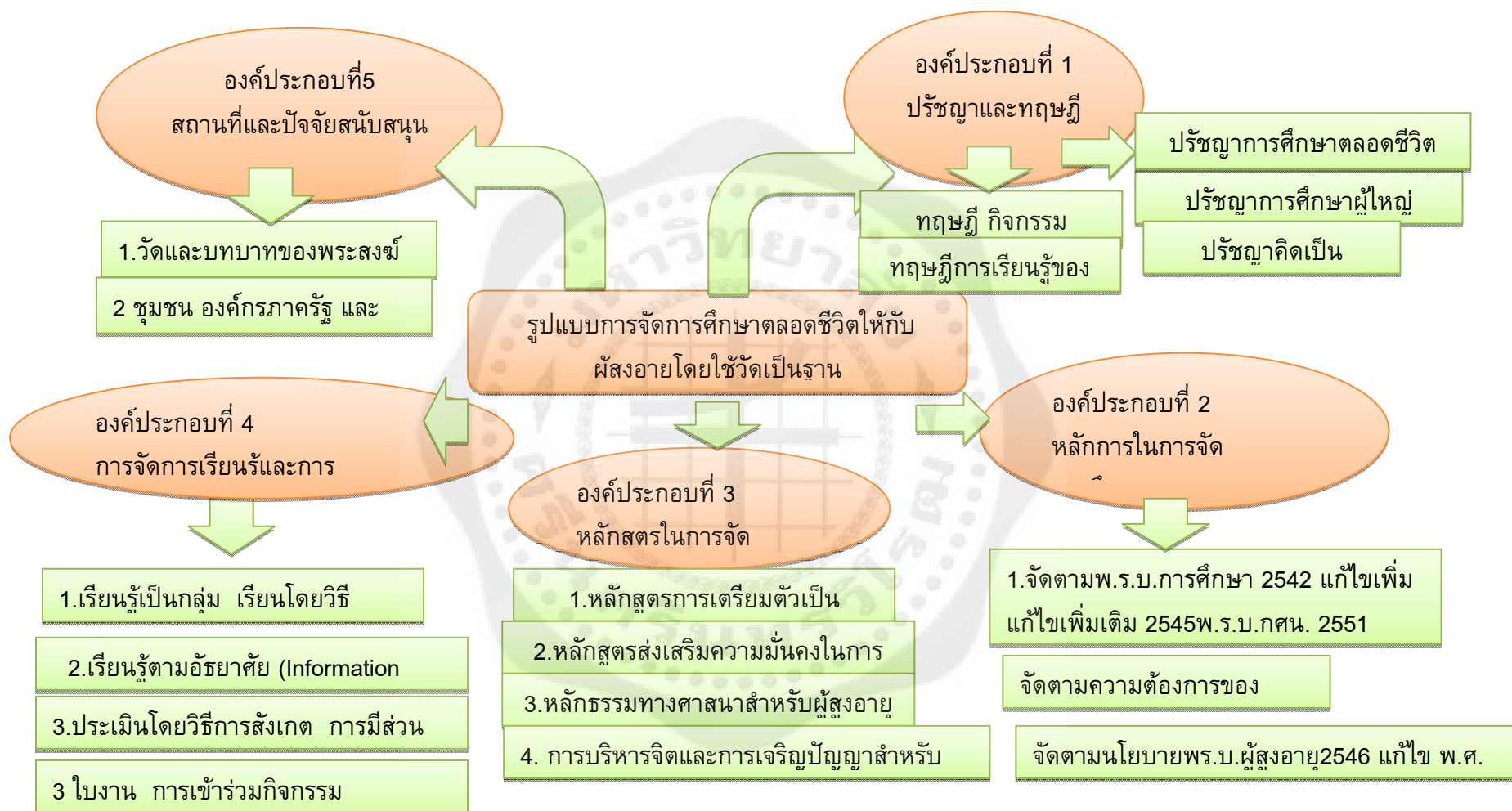
ไม่มีข้อใดที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วย

องค์ประกอบที่ 5 แหล่งเรียนรู้ หมายถึงวัดและหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา. ข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากที่สุด (Mdn.= 5. I.R. = 0 หรือ 1) 12 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 54 วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีต ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆ ข้อที่ 55 วัดควรเป็นสถานที่อันน่านิยมควรแก่ผู้สูงอายุเข้าไปศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและประกอบกิจกรรมอื่นๆ ข้อที่ 56 วัด ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ประวัติวัดและโบราณวัตถุโบราณสถานภายในแต่ละวัดเพื่อให้คนไทยและชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย ข้อที่ 57 วัดควรส่งเสริมให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ข้อที่ 58 วัด ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยภายในแต่ละวัด เช่น เทศน์ในวันพระ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันสำคัญทางศาสนา ข้อที่ 59 วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 60 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ข้อที่ 61 วัดควรส่งเสริมให้ภาครัฐ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ข้อที่ 62 วัดควรส่งเสริมให้การศึกษาสงเคราะห์แก่ผู้สูงวัยด้านการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและปัจจัยอื่นตามสมควรแก่กรณี ข้อที่ 63 วัดควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุ ข้อที่ 64 วัดควรจัด

ให้บริการการศึกษาแก่ผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆเช่นพิพิกภัณฑ์ ศิลปะวัฒนธรรมที่สำคัญ และสถานที่ให้บริการทำบุญถวายภัตตาหาร สังฆทาน และกิจกรรมการกุศล เพื่อส่งเสริมการศึกษาตาม อรรถาธิบาย ข้อที่ 65 วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอด ศิลปะวัฒนธรรมแก่นุชนรุ่นหลัง



ภาพร่างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน



ตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเชิญผู้เข้าร่วมทั้ง 8 ท่าน ร่วมสนทนากลุ่ม ในการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ซึ่งได้จัดขึ้นที่ คณะศึกษาศาสตร์ ห้อง 705 ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต ในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เวลา 13.00 น.- 14.00 น. ซึ่งผู้เข้าร่วมวิจัยได้ประเมินเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1.ประเมินมิติของรูปแบบ 2. ประเมินองค์ประกอบ 3.ประเมินรับรองรูปแบบ โดยผู้วิจัยขอนำเสนอผลการประเมินในรูปแบบของตารางดังนี้ (ตารางที่ 31)

3.1 ด้านมิติของรูปแบบ

ตาราง 31 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

องค์ประกอบด้านปรัชญาและทฤษฎี			ระดับความคิดเห็น
	$\bar{X}$	S.D	
การนำปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่มาใช้	4.66	0.58	มาก
การนำปรัชญาคิดเป็นมาจัดการศึกษา	4.62	0.57	มาก
การนำทฤษฎีกิจกรรมมาใช้ในการจัดการศึกษา	4.62	0.57	มาก
รวม	4.04	0.80	มาก

จากตาราง

มิติที่ 1 ในด้านองค์ประกอบของปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุผู้เข้าร่วมวิจัยให้ความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.66, S.D. =0.58$) ด้านนำปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่มาใช้ในการจัดการศึกษาผู้เข้าร่วมวิจัยเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.62, S.D.=0.57$) และในการนำปรัชญาคิดเป็นมาจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ ผู้เข้าร่วมวิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสม และเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.75, S.D.=0.59$) และการนำทฤษฎีการจัดกิจกรรมมาใช้สำหรับการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ ผู้เข้าร่วมวิจัยมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.62, S.D.=0.57$)

ด้านหลักการและเป้าหมาย

ตาราง 32 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน
ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

องค์ประกอบด้านหลักการและเป้าหมาย	ระดับความ		
	$\bar{X}$	S.D	คิดเห็น
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	4.37	0.55	มาก
เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	4.75	0.59	มาก
เพื่อการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน	4.37	0.55	มาก
เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม	4.50	0.56	มาก
รวม	4.04	0.80	มาก

จากตาราง ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37$ S.D.=0.55) กับหลักการและเป้าหมายที่ว่า เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}=4.75$, S.D.=0.59) เพื่อการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน ($\bar{X}=4.37$ S.D.=0.55) และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.56)

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ตาราง 33 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

องค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้	ระดับความ		
	$\bar{X}$	S.D	คิดเห็น
จัดตามหลักสูตรกศ.น.	4.37	0.55	มาก
กิจกรรมต้องกระชับ ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ	4.37	0.53	มาก
กิจกรรมการเตรียมตัวสำหรับผู้สูงอายุ	4.50	0.56	มาก
กิจกรรมพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ	4.37	0.59	มาก
รวม	4.04	0.80	มาก

จากตาราง ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นในมิติที่สาม โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.46, SD=0.55$) ซึ่งมีรายข้อดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร กศ.น. อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) เห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับกิจกรรมควรกระชับ ชัดเจน เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ ($\bar{X}=4.37, SD=0.53$) เห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับกิจกรรมการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) และเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับกิจกรรมพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X}=4.37, SD=0.59$)

ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล

ตาราง 34 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน

ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล

องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ และประเมินผล	$\bar{X}$	S.D	ระดับความ คิดเห็น
จัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยให้ศึกษาด้วยตนเอง	4.37	0.55	มาก
จัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มโดยพระสงฆ์เป็นผู้นำ	4.37	0.55	มาก
จัดการเรียนการสอนแบบบรรยายโดยพระสงฆ์ เป็นผู้บรรยาย	4.37	0.54	มาก
ประเมินโดยวิธีสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ	4.37	0.50	มาก
รวม	4.37	0.54	มาก

จากตาราง ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นโดยรวม และรายข้ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.54$) ด้านการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยให้ผู้สูงอายุได้ศึกษาด้วยตนเอง ($\bar{X}=4.25, SD=0.53$) ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก กับการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่ม โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้นำกลุ่มชี้แจงพุทธสถานในวัด ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) และเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก กับการสอนแบบบรรยายโดยพระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้บรรยาย ($\bar{X}=4.37, SD=0.54$)

ด้านแหล่งเรียนรู้

ตาราง 35 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน
ด้านแหล่งเรียนรู้

องค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น
วัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย	4.12	0.46	มาก
วัดควรส่งเสริมให้มีการบรรยายธรรมในวันธรรม์สว นะ และวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันอื่นๆให้กับผู้สูงอายุ และบุคคลวัยอื่นๆ	4.87	0.61	มาก
วัดควรเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้สูงอายุและบุคคลวัย อื่นๆ	4.75	0.59	มาก
รวม	4.37	0.50	มาก

จากตาราง ด้านแหล่งเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยทั้งรายรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.71, SD=0.59$) กับ การจัดให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุและกลุ่มชนวัยอื่นๆ ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับแนวคิดที่ให้วัดควรส่งเสริมให้มีการบรรยายธรรมในวันธรรม์สวนะ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันอื่นๆให้กับกลุ่มผู้สูงอายุและชนวัยอื่นๆอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.87, SD=0.61$) และผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X}=4.75, SD=0.59$) กับ การที่จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับกลุ่มบุคคลต่างๆรวมทั้งผู้สูงอายุ

3.2 ด้านความเหมาะสมของแต่ละมิติ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตาราง 36 ตารางแสดงความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติของแต่ละมิติ

มิติในรูปแบบมีความเหมาะสม	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น
1.ด้านปรัชญาและทฤษฎี	4.12	0.51	มาก
2.ด้านหลักการและเป้าหมาย	4.12	0.48	มาก
3.ด้านกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	4.00	0.34	มาก
4.ด้านการจัดการเรียนรู้	4.12	0.51	มาก
5.ด้านแหล่งเรียนรู้	4.37	0.54	มาก
รวม	4.37	0.50	มาก

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก กับมิติทุกด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05, SD=0.50$) และรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.12, SD=0.51$) ด้านปรัชญาและทฤษฎีผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านหลักการและเป้าหมาย ($\bar{X}=4.12, SD=0.48$) ด้านกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75, SD=0.47$) ด้านการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.12, SD=0.51$) ด้านแหล่งเรียนรู้ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.54$)

3.3 ด้านรับรองความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน รับรองความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ แต่ควรเพิ่มมิติแหล่งเรียนรู้ภายในวัดเช่นพิพิธภัณฑ์ บุคคลสำคัญ ห้องสมุดประชาชน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ภายในวัด การใช้สื่อที่จำเป็นที่เหมาะสมกับสถานที่ เช่นรูปภาพ พระพุทธรูป ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจ พุทธสถานได้ง่าย สามารถเรียนรู้ตามอรรถาธิบายได้ เช่นจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ พระวิหาร เป็นต้น และมิติด้านการมีส่วนร่วม โดยใช้วัดเป็นแหล่งขับเคลื่อนในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพราะเป็นสถานที่ทุกคนในชุมชนเข้าไปประกอบกิจกรรมหลายรูปแบบ และควรเพิ่มมิติด้านการบริหารจัดการ เพราะว่าการจัดการศึกษาจะทำคนเดียวไม่ได้ ต้อง

บริหารคน บริหารงาน บริหารวิชาการทั้งผู้นำด้านพระสงฆ์และฆราวาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3.4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติมในภาพรวม ดังนี้

ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรให้สอดคล้องกับการสถานที่คือวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เน้นการศึกษาตามอัธยาศัยที่ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง

ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้วัดเป็นฐาน ควรเน้นกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น เช่นกลุ่มผู้ใหญ่ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา กลุ่มพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักอยู่แล้ว ให้มีจิตมุ่งมั่นใฝ่การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำมาพัฒนาชีวิตและสังคม

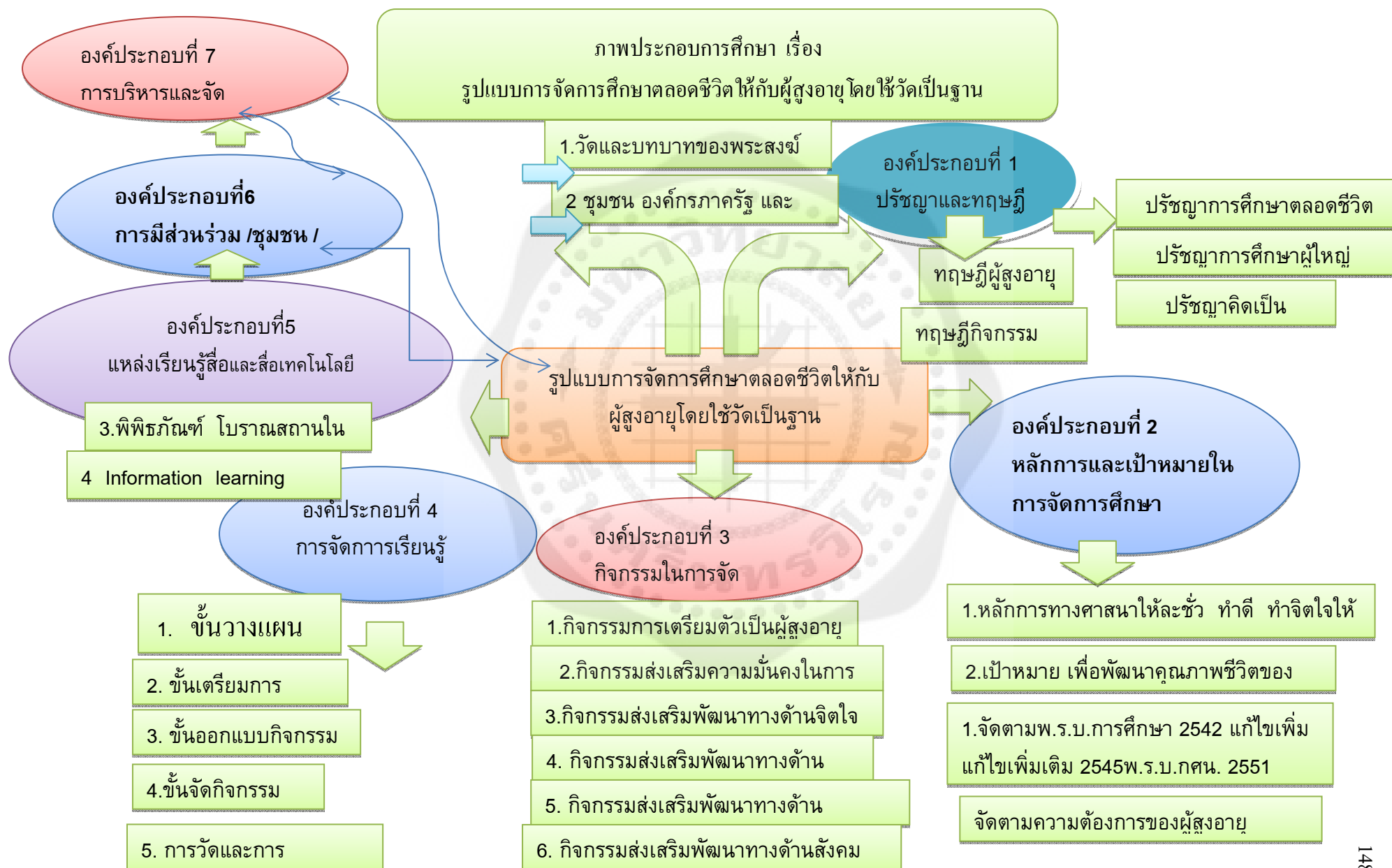
วิธีการจัดการศึกษา ควรมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งในด้านเนื้อหาและระยะเวลา ควรมีการจัดการศึกษาภาคค่ำ ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าไปปฏิบัติธรรม และกลุ่มบุคคลอื่นๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้หลากหลาย และมีความเข้าใจในหลักการ วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ได้

วัดควรมีเครือข่ายในการบริการเชิงวิชาการ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ด้วยการระดมสรรพกำลังจากแหล่งต่างๆ เพื่อจัดการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

วัดควรจัดการศึกษาให้กับคนทุกชนชั้น โดยไม่มุ่งหวังผลกำไรจนเกินไป เพื่อเป็นการให้โอกาสในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าและมีประสิทธิภาพแก่สังคมและประเทศชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

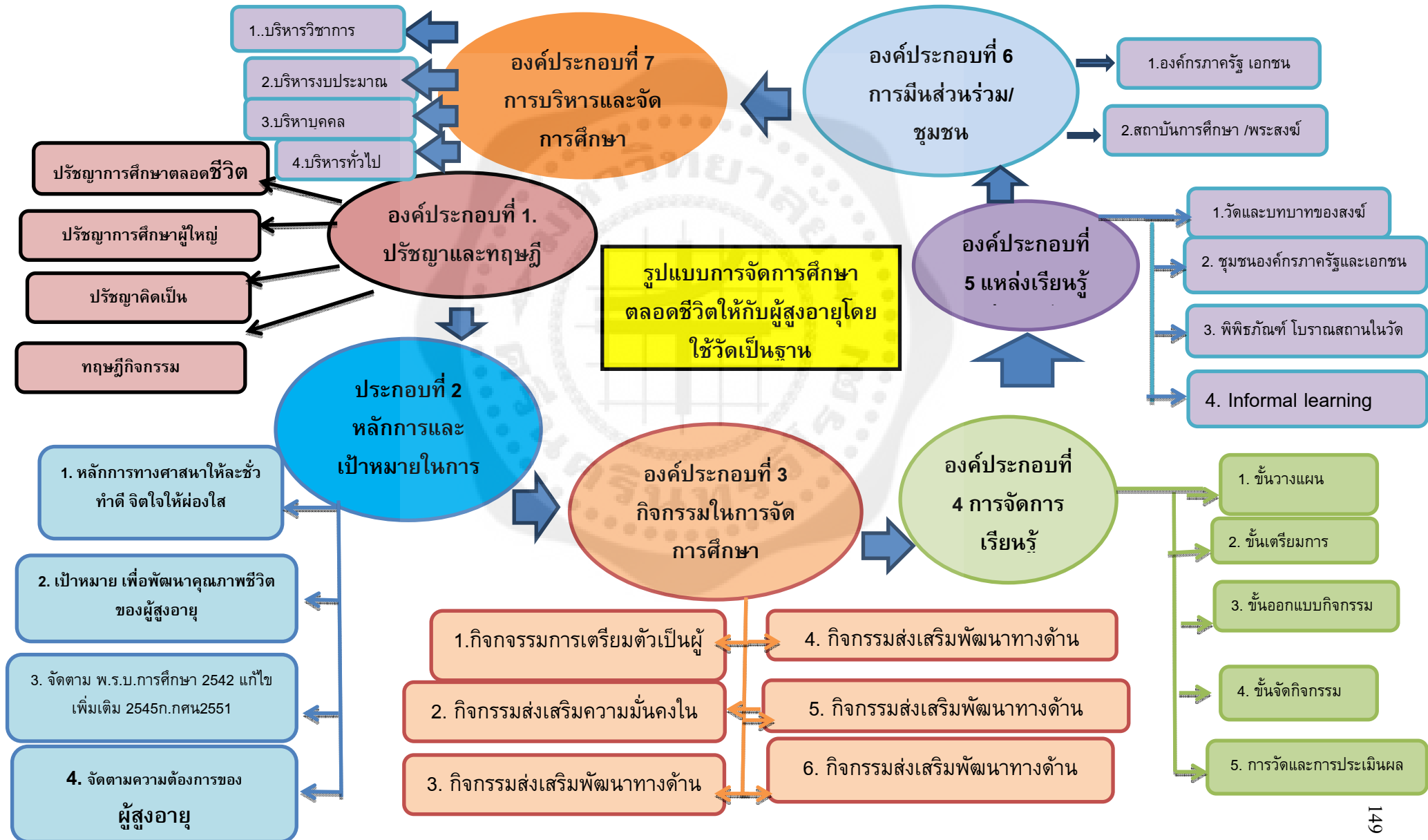
วัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ควรมีปรัชญาและเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจน นอกจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณรเป็นหลักแล้วควรส่งเสริมการศึกษาฝ่ายสามัญให้กับบุคคลทั่วไป ได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนา โดยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นฐาน และส่งเสริมบริการวิชาการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ได้เรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา ภาษาต่างประเทศ และให้สอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วัดในฐานะเป็นสถานที่สำคัญทางโบราณสถาน ควรเป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาจิตเลาทางสังคมให้กับบุคคลกลุ่มต่างๆ เช่นกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน กลุ่มวัยทำงาน และให้โอกาสทางการศึกษาแก่บุคคลที่ด้อยโอกาส ได้พัฒนาเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต



รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

ภาพรูปแบบการจัดการศึกษารูปแบบจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน



บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด 2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน 3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับของการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นการศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามที่ผ่านความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านและอาจารย์ที่ปรึกษา ไปสอบถามผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย วัดปทุมวนาราม วัดธรรมมงคล วัดประยุรวงศาวาส วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม วัดศรีเมือง ต.หัวงม อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย และวัดสวนโคก ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ วัดละ 20 คน ได้ทั้งหมด 100 คน

ขั้นการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน เป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน/รูป ด้วยกระบวนการทางเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) โดยการสัมภาษณ์ในรอบที่ 1 ได้ 55 ข้อ รอบที่สองเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ 65 ข้อ และรอบที่ 3 ใช้แบบสอบถามชุดเดียวกับรอบที่ 2 แต่เพิ่มคำถามฐานค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ที่ได้จากการวิเคราะห์คำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่สอง

ขั้นประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ใช้แบบประเมินที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านประเมินความคิดเห็น หลังจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งได้จัดขึ้นในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น ข้อมูลทั่วไป สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด ทั้ง 6 วัด ทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ โดยนำข้อมูลที่ได้จากข้อที่หนึ่งมาวิเคราะห์และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ แนวคิดพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นกรอบแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน และดำเนินการตามกระบวนการเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 ท่าน 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านได้แสดงความคิดเห็น เพื่อความเหมาะสมในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนสำรวจ สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในขั้นตอนการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษา ใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ประมาณค่า 5 ระดับ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 ท่าน/รูป แสดงความคิดเห็น นำค่าคะแนนความคิดเห็นมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ขั้นตอนการประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินความคิดเห็นซึ่งผ่านผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือและอาจารย์ที่ปรึกษา นำไปประเมินหลังจากการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ที่ผู้วิจัยได้จัดขึ้นที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 1 สิงหาคม 2560 นำแบบประเมินมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS FOR WINDOWS (Statistical Package for the Social Sciences)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน มีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษา สภาพปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดประกอบด้วย

ผลการศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 100 คน 6 วัดประกอบด้วย วัดปทุมวนาราม วัดประยุรวงศาวาส วัดธรรมมงคล วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม วัดสวนโคกและวัดศรีเมืองที่เทศบาลตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย สรุปได้เป็น 4 ประเด็นคือ 1.ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุประกอบกิจกรรมในวัดในกรุงเทพมหานคร มีสภาพร่างกายที่สดชื่น แต่ มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง ความดัน หัวใจ โรคเหงือกและฟัน โรคต่อกระดูกตามลำดับ ด้านจิตใจมีสภาพจิตใจที่สงบสุข ร้อยละ 30 ผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดในส่วนภูมิภาคมีสภาพร่างกายทรุดโทรม และมีโรคประจำตัว เช่น ปวดตามข้อต่างๆ เบาหวาน ไขมันหัวใจตามลำดับ มีสภาพทรุดโทรม มีโรคประจำตัว โรคความดัน เบาหวาน หัวใจ ปอดตามลำดับ 2.ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัด ร้อยละ 30 มีสภาพจิตใจที่สงบสุข ไม่ค่อยมีปัญหาเนื่องจากมีกิจกรรมในวัดที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพจิตใจให้พระสวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา 3.ด้านสังคม ผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดร้อยละ 40 ทำกิจกรรมอาสาในวัด ร้อยละ 30 กิจกรรมทอดผ้าป่า ร้อยละ 30 กิจกรรมทำอาหารถวายพระสงฆ์ ร้อยละ 20.4. ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุที่เข้าไปประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้ประกอบกิจกรรมที่ส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจ มีกิจกรรมผลิตดอกไม้จันทน์ร้อยละ 35 สหกรณ์ร้านค้าร้อยละ 25 กิจกรรมทำขนมไทย ร้อยละ 10.11 กิจกรรมทำอาหารพื้นบ้านร้อยละ 10 จำนวนที่เข้าวัดต่อสัปดาห์ ร้อยละ 40 ตั้งแต่ 5 ครั้งขึ้นไป ร้อยละ 30 มากกว่า 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ ร้อยละ 20 3-4 ครั้งต่อ และเมื่อเกิดปัญหา หาวิธีทางแก้ปัญหา ร้อยละ 40 ไม่ยอมรับปัญหา ร้อยละ 20 คิดว่าอะไรจะเกิดมันก็ต้องเกิด ร้อยละ 20 คิดว่าปัญหาเกิดจากทุกสิ่ง ร้อยละ 10 คิดว่าปัญหาเกิดจากคนอื่น มีใช้ตัวเรา ร้อยละ 10

จากการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการเข้าวัดเพื่อไปทำบุญ และไหว้พระสวดมนต์ พบว่ามีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.68, SD=0.47$) ซึ่งสูงกว่าประเด็นอื่นๆ เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า มีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการอยู่ในช่วง 2.25-4.85 ต้องการถวายสังฆทานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91, SD=0.45$) เพื่อศึกษาพระธรรม ($\bar{X}=4.64, SD=0.50$) ต้องการศึกษาพุทธสถานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.04, SD=0.65$) ในตารางที่ 17 พบว่า ผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละวัด เมื่อพิจารณาเป็นประเด็นพบว่า ผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.46, SD=0.75$) สูงกว่าประเด็นอื่นๆ เมื่อพิจารณารายประเด็น

พบว่ามีความถี่ของระดับความต้องการอยู่ในช่วง 2.25-4.30 โดยมีความต้องการพึงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.23, SD=0.62$) มีความต้องการกิจกรรมการเทศน์มหาชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.96, SD=0.53$) และจัดทัศนศึกษาท่องเที่ยวพุทธสถานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81, SD=0.79$) รองลงมาคือต้องการเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับกัมมัฏฐาน ($\bar{X}=3.64, SD=0.92$) ต้องการจัดกิจกรรมอบรมความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ($\bar{X}=3.80$) จัดกิจกรรมการบริหารจิตและเจริญปัญญาสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X}=3.12, SD=0.76$)

จากการศึกษาความต้องการการศึกษาและปฏิบัติพระพุทธรศาสนาพบว่า ผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดส่วนใหญ่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในวัด เช่นกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมตักบาตรในวันพระ ศึกษาพระอภิธรรม กิจกรรมการฟังเทศน์ การรักษาอุโบสถศีลในวันธรรมสวนะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.9$) และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการฟังเทศน์ ($\bar{X}=4.42, SD=0.67$) และควรให้มีชมรมผู้สูงอายุในวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.13, SD=0.69$)

จากการศึกษาความต้องการการศึกษาทั่วไป พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้วัดจัดการเผยแพร่ข่าวสารประวัติวัดให้กับพุทธศาสนิกชนและชาวต่างชาติที่เข้าไปศึกษาในวัดต่างๆอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.63, SD=0.69$) ต้องการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัยในวัดอยู่ในระดับมาก รองลงมาต้องการให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไป ($\bar{X}=4.35, SD=0.85$) และเรียนรู้วิธีป้องกันและรักษาโรคต่างๆให้กับผู้สูงอายุในวัดทุกๆปีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.10, SD=0.82$) ต้องการให้มีเทศน์ทุกวันพระ และวันเสาร์อาทิตย์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00, SD=0.26$) ต้องการให้มีห้องสมุดประชาชนในวัดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.3, SD=0.22$) และต้องการให้มีการบวชนกขัมมะตลอดปีอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.30, SD=0.14$)

ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปสอบถามความต้องการของผู้สูงอายุสรุปได้ 4 ด้านคือ 1.ความต้องการด้านร่างกาย 2.ความต้องการด้านจิตใจ 3.ความต้องการด้านสังคม 4.ความต้องการด้านเศรษฐกิจ จากนั้นผู้วิจัยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพิ่มเติมพร้อมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้สัมภาษณ์เชิงลึกถึงแนวทางการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านแล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นประเด็นต่างๆนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกระบบ ทั้ง 17 ท่าน ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะเจาะจง ประเมินความคิดเห็นในรอบที่ 1 ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย ได้ 55 ข้อ จากนั้น ผู้วิจัยนำแนวคิดที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 ท่าน มาสร้างเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน สรุปได้ 5 องค์ประกอบดังนี้ 1.องค์ประกอบด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา 2.องค์ประกอบด้านหลักการและเป้าหมาย 3.องค์ประกอบด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา 4.องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ 5.

องค์ประกอบด้านแหล่งเรียนรู้ โดยมาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิด จำนวน 65 ข้อ 5 ระดับ Rating scale จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือและอาจารย์ที่ปรึกษาได้พิจารณาเนื้อหา และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 17 คน/รูป ได้ประเมินความคิดเห็นในรอบที่ 2 จากนั้นผู้วิจัยนำผลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 มาวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่ามัธยฐาน(Midean) และค่า IR.ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันในรอบที่สาม ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของพิเชฐ คุชลธาร (2557.บทคัดย่อ) มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนได้แก่ 1)ขั้นตอนวิเคราะห์ผู้เรียน (Learner Analysis): A 1) 2)ขั้นตอนระบุประเด็นเนื้อหาของกิจกรรม (Activities Content:c) 3) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน 3) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน (Blanded Learning design for Leaner :B) 4) ขั้นตอนการจัดการวิธีการเรียนรู้ (Learning Management) ได้รูปแบบการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุที่วัด ซึ่งมีผลวิเคราะห์ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย ดังนี้

1. ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา มีทั้งหมด 10 ข้อ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 2 จำนวน 17 คน/รูป พบว่า ด้านปรัชญาและทฤษฎี ค่ามัธยฐาน (Mdn.) ของคำถามทุกข้อมีตั้งแต่ 4.00 ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R) ไม่เกิน 1.5 แสดงว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญรอบที่สอง ที่มีต่อรูปแบบในภาพรวมมีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องกัน

2. ด้านหลักการและเป้าหมาย มีทั้งหมด 14 ข้อ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 2 จำนวน 17 คน พบว่า ค่ามัธยฐาน(Md.n) พบว่า ค่ามัธยฐานทุกข้อ =5.00 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.) ไม่เกิน 1.5 แสดงว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่สอง ที่มีต่อรูปแบบโดยภาพรวมเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องกัน

3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ มีทั้งหมด 13 ข้อ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 2 จำนวน 17 คน พบว่า ค่ามัธยฐาน(Md.n.) พบว่า 5.00 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R) =1.00ทุกข้อแสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญรอบที่สอง ที่มีต่อรูปแบบในภาพรวมมีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องกัน

4. ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล 17 ข้อ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 2 จำนวน 17 คน/รูป พบว่า ค่ามัธยฐาน(Md.n) ทุกข้อ= ตั้งแต่ 4.0 ขึ้นไปค่าพิสัยระหว่างควอไทล์(IR) ไม่เกิน 1.5 แสดงว่า ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญรอบที่สอง ที่มีต่อองค์ประกอบรูปแบบ มีความเป็นไปได้ และมีความสอดคล้องกัน

5. ด้านแหล่งเรียนรู้มีทั้งหมด 12 ข้อ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ตามกระบวนการเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 2 จำนวน 17 คน/รูป พบว่า ค่ามัธยฐาน(Md.n)ทุกข้อ = 5.0 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

(IR) = 1.0 ทุกข้อ แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญรอบที่สอง ที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบ มีความเป็นไปได้สูงและมีความสอดคล้องกัน

ส่วนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

ผลสรุปข้อคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านให้ข้อคิดเห็นว่า โดยภาพรวมมีความเป็นไปได้ทุกองค์ประกอบทุกข้อ แต่ควรเพิ่มองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการศึกษา เพื่อจะได้จัดการศึกษาให้ครบทุกส่วนโดยใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยนำศักยภาพของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาสร่วมกัน ซึ่งสรุปได้แต่ละข้อดังนี้

1. ด้านมิติของรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่าน/รูป มีความเห็นสอดคล้องกันโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากโดยภาพรวม ($\bar{X}=4.05, SD=0.95$) ในมิติแต่ละด้านคือด้านปรัชญาและทฤษฎี ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.12, SD=0.51$) เพราะว่าการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่เปรียบเสมือนลู่ทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุตามศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละบุคคลที่สามารถจะพัฒนาได้ ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา ด้านหลักการและเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านมีความเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.87, SD=0.48$) โดยมีความเชื่อว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนมีอยู่ทุกช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุ การศึกษาเรียนรู้การศาสนาศิลปวัฒนธรรมเป็นสิทธิที่ทุกคนจะพึงมีเพื่อพัฒนาตนเองให้ละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใสตามหลักของศาสนา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นสอดคล้องกันกับกับมิติด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75, SD=0.47$) โดยมีความเชื่อว่าผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมสม่ำเสมอกระฉับกระเฉง จะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า และมีความภาคภูมิใจ ด้านจัดการเรียนการสอน ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านเห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X}=4.12, SD=0.51$) แต่ควรส่งเสริมด้านการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในวัดให้มาก ด้านแหล่งเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.37, SD=0.54$) กับมิติด้านแหล่งเรียนรู้ เพราะวัดเป็นแหล่งโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ ที่จะสามารถจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆ ได้และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนา และเพาะบ่มคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลวัยต่างๆ

2. ด้านองค์ประกอบของรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่านเห็นด้วยกับองค์ประกอบของรูปแบบโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.73, SD=0.54$) ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการนำปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่มาใช้ในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.62, SD=0.57$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการนำปรัชญาคิดเป็นมาช่วยในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.75, SD=0.59$) เพราะปรัชญาคิดเป็นจะสามารถช่วยให้การศึกษากับผู้สูงอายุสามารถคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ ผู้ทรงคุณวุฒิ

เห็นด้วยกับการนำทฤษฎีกิจกรรมมาใช้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.62, SD=0.57$) เพราะเชื่อว่าผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอจะสามารถปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ประกอบกิจกรรม

2.2 ด้านหลักการและเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับหลักการที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) เพราะชีวิตของมนุษย์ย่อมได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.75, SD=0.59$) กับหลักการที่เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้วการเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมเพื่อต่อยอดในช่วงปลายของชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นแต่เป็นการเรียนรู้ที่แก้ปัญหา และต่อยอดในช่วงปลายของชีวิตไม่เน้นการแข่งขัน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) กับหลักการที่เพื่อให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุต้องเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือตัวเองในด้านต่างๆ ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การดูแลช่วยเหลือตนเอง ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับหลักการที่ว่าเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) ผู้สูงอายุบางคนมีประสบการณ์เดิมอยู่แล้วสามารถเรียนรู้หลักพุทธธรรมได้ด้วยตนเองและควรน้อมนำหลักพุทธธรรมมาดำเนินชีวิตในประจำวันเพื่อให้เกิดความสุขกาย สุขใจด้วยหลักพุทธธรรม

2.3 ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา โดยภาพรวมทั้งรายด้านและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.46, SD=0.55$) กับองค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการศึกษาให้กับผู้สูงอายุดังรายชื่อ 1) จัดตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับกิจกรรมต้องกระชับ ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ ($\bar{X}=4.25, SD=0.53$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการมีกิจกรรมหรือหลักสูตรการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.39, SD=0.54$) กับกิจกรรมการบริหารจิตและเจริญปัญญาสำหรับผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับกิจกรรมทางด้านสังคมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.59, SD=0.51$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับกิจกรรมที่ส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.29, SD=0.50$)

2.4 ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล ผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ศึกษาได้ด้วยตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.25, SD=0.53$) เพราะวัดสมควรเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จึงเห็นควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยในวัดด้วย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พิพิธภัณฑ์ หอพระไตรปิฎกพิพิธภัณฑ์บุคคลสำคัญที่ทำคุณูปการต่อวัดต่อสังคมเป็นต้น ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) กับการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มโดยพระสงฆ์เป็นผู้นำกลุ่มชี้แจงพุทธสถานในวัด ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับการจัดการเรียนการสอนแบบบรรยายธรรม ($\bar{X}=4.37, SD=0.54$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการประเมินตาม

สภาพการปฏิบัติงานจริงของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.39SD=0.51$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับการประเมินจากการสังเกตเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ($\bar{X}=4.40SD=0.41$)

2.5 ด้านแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยี ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการที่จัดให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.87SD=0.61$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50SD=0.56$) กับการจัดให้มีการบรรยายธรรมในวันเสาร์-วันอาทิตย์ ในวัด ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับการจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา และการปลูกฝังคุณ.ธรรมจริยธรรมให้กับบุคคลกลุ่มต่างๆ

3. ด้านรับรองรูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่าน รับรองรูปแบบทั้งรายด้านและรายข้อเห็นสมควรเหมาะสมสามารถนำไปจัดการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ด้านสภาพปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด

จากผลการศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 วัด จำนวน 100 คนประกอบด้วย 1.วัดปทุมวนาราม 2.วัดธรรมมงคล 3.วัดประยุรวงศาวาส 4.วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม 5.วัดศรีเมือง ตำบลหัวง อำเภอบ้าน จังหวัดเชียงราย 6.วัดสวนโคก ตำบลดงสิงห์ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57 มีการศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ มีรายได้จากเบี้ยยังชีพร้อยละ 30 จากบุตรธิดาร้อยละ 20 มีสภาพ ปัญหา และความต้องการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน คือมีสภาพร่างกายที่ทรุดโทรม ปวดเมื่อยตามข้อต่างๆ มีโรคประจำตัว เบาหวาน ความดัน หัวใจ ตามลำดับ ร้อยละ 10 ซึมเศร้าบ้าง อารมณ์ดีบ้าง ร้อยละ 10 สุขสงบ ร้อยละ 30 และจากการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุพบว่า

1. ผู้สูงอายุต้องการทางด้านร่างกายและต้องการศึกษาหาวิธีรักษาและป้องกันโรคต่างๆที่เกิดขึ้นกับทางร่างกายและรู้วิธีการรักษาสุขภาพเพื่อการอยู่อย่างมีความสุขและอายุยืนสอดคล้องกับ (กุลยา ตันติผลาชีวะ.2556: 48-50) กล่าวว่าการรักษาสุขภาพต้องประกอบด้วย1.กินเป็น หมายถึงกินอาหารที่ถูกต้องถูกสุขลักษณะได้สัดส่วนกับความต้องการทางร่างกาย 2.นอนเป็น การนอนมีความสำคัญต่อสุขภาพ การนอนหลับเต็มที่และเพียงพอจะทำให้ตื่นมาสดชื่น ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพการนอนจะขึ้นอยู่กับจิตใจและสิ่งแวดล้อม คนที่มีจิตใจดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่เคร่งเครียดท่านอนสบายก็จะหลับได้ดี 3.อยู่เป็น การอยู่นอกจากจะหมายถึงการรู้จักรักษาสุขภาพแล้ว ยังหมายถึง

การรู้จักออกกำลังกายให้ร่างกายสดชื่น รักษาน้ำหนักตัวอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน รู้จักวิธีลดความเครียด หักมองโลกในแง่ดี 4. สังคมเป็น หมายถึงการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมแยกแยะดีชั่ว ประโยชน์ มิใช่ ประโยชน์ให้ออก

2. ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาทั้ง 6 วัดพบว่าต้องการทางด้านจิตใจ คือ ต้องการความสุข และต้องการเรียนรู้วิธีบริหารจิตใจให้สงบสุข ต้องการเรียนรู้วิธีที่จะแก้ปัญหาให้กับตัวเองด้วยการศึกษาพระธรรม ด้วยการปฏิบัติกรรมฐานสอดคล้องกับ (ทิพวรรณ สุธานนท์. 2556:49) กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมเจริญสติ รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับกฎธรรมชาติหรือธรรมชาติของชีวิต จะช่วยพัฒนาจิตใจให้มีสุขภาพจิตที่ดี มีความเบิกบานผ่องใส ไม่ยึดติดกับความทุกข์ และผู้สูงอายุควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในด้านร่างกาย ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 หลักไตรลักษณ์ หลักขันธ 5 และหลักอายุวัฒนธรรม ทางด้านจิตใจ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 10 ทิพฐาป 4 สติปัฏฐาน 4 และหลักมรณัสสติ ด้านสังคม ได้แก่ โลกธรรม 8 พรหมวิหาร 4 กัลป์ยามมิตตดา ขันติ โสรัจจะ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ละเว้นอบายมุข ทิฏฐะธัมมิกัตถะประโยชน์ และสันโดษ

3. ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องการทางด้านสังคม ผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่นงานบวชนาค งานประเพณีต่างๆซึ่งกิจกรรมทางสังคมมีความสำคัญสำหรับผู้สูงอายุมักจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าต่อสังคม เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นที่พึ่งของสังคม มีความภาคภูมิใจในการเป็นอยู่ สามารถชี้แนะคนในสังคม ลูกหลาน ในชุมชน ในวัด ให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยบอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น และเห็นตนเองมีคุณค่า นำพาสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข กิจกรรมทางสังคมมีความสำคัญที่สุดสำหรับวัยสูงอายุ ช่วยในการปรับตัวและการแก้ไขปัญหา โดยกิจกรรมควรมีความหลากหลายรูปแบบผสมผสานกันและเป็นกิจกรรมเรียนรู้ในลักษณะเชิงบวก ที่อยู่ในรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในชีวิต มีความภาคภูมิใจในการเป็นอยู่ ไม่เป็นภาระของสังคม โดยน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องดำเนินชีวิตสอดคล้องให้เกิดสุขภาวะทางกาย จิต สังคม และปัญญาสอดคล้องกับ(พระพรหมคุณาภรณ์ ปอ.ปยุตฺโต. 2549: 101)กล่าวว่าพัฒนาชีวิตของคนนั้นได้รับการพัฒนาครบถ้วนหรือไม่ มีหลักระบบตรวจสอบดังนี้ 1) กายภาวนา คือการมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางเกื้อกูล และได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษแต่ให้เกื้อกูลเป็นคุณโดยเฉพาะให้รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างมีสติ จิตเป็น พึงเป็น ให้ได้ปัญญา กิเลสด้วยปัญญา เสพบริโภคนปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยี อย่างฉลาด ให้พอดี ที่จะให้ผลตรงตามคุณค่าที่แท้จริง ไม่ลุ่มหลงมัวเมาไม่ประมาทขาดสติ 2) ศีลภาวนา คือการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลแก่สิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัย อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ด้วยดี และมีอาชีพะที่สุจริตไม่ใช้กายวาจา อาชีพนทางที่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายเวรภัย แต่ใช้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตตน 3.) ด้านจิตภาวนา ทำจิตให้เจริญองงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความ

เข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่อนคลายสงบสุข สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต งามงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตากรุณา เพื่อแผ่ เอื้ออารีย์ 4)ด้านปัญญาภาวนา คือการฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจัย รู้จักแก้ปัญหา

4. ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องการ ด้านเศรษฐกิจและมีความต้องการด้านเศรษฐกิจเหมือนกันบุคคลวัยอื่นๆเนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่มาจากบุตร ธิดา แต่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ซึ่งมีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน ส่วนความต้องการด้านเรียนรู้พบว่า ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วเนื่องจากผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนมากจบการศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ต้องการเรียนรู้เพื่อนำความรู้มาพัฒนาด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และเศรษฐกิจ ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ผู้สูงอายุบางคนอายุ 60 ปีขึ้นไปยังทำงานได้อยู่ ยังมีศักยภาพในการทำงาน แต่ต้องมาออกไปจากการเกษียณอายุราชการบ้าง จากข้อกำหนดของหน่วยงานบ้างเวลาบ้าง รัฐควรที่ส่งเสริมหรือมีนโยบายให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพที่ทำงานได้ ได้กลับเข้าสู่แรงงานอีกครั้งหนึ่งเพื่อเปิดโอกาสและช่วยเหลือผู้สูงอายุสอดคล้องกับงานวิจัยของ(ครุณี พจนานุกุลกิจ, 2560) บทคัดย่อ ส่วนรูปแบบการทำงานควรมีการปรับเปลี่ยนตามศักยภาพของผู้สูงอายุของแต่ละคน เป็นการช่วยผู้สูงอายุให้มีเศรษฐกิจสร้างรายได้ ลดปัญหาทางสังคม ให้กับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 2 ด้านการสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้สัมภาษณ์แนวทางการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน5ท่าน/รูป แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ประเด็นต่างๆทำเป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้ผู้เชี่ยวชาญ 17 คน/รูป ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะเจาะจง ให้ท่านแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบในรอบที่ 1 ได้ 55 ข้อ

ในรอบที่สอง ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน/รูป มาวิเคราะห์สังเคราะห์สร้างเป็นองค์ประกอบได้ 5 องค์ประกอบได้แก่ ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา ด้านหลักการและเป้าหมาย ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการแหล่งเรียนรู้ มาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน/รูป ประเมิน

ในรอบที่ 3 ผู้วิจัยนำผลวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ในรอบที่ 2 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน/รูปที่เป็นชุดเดิม ยืนยันเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแต่ละด้านมีการอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก($\bar{X}= 4.66, SD=0.58$)กับการนำปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ในข้อที่1 โดยเชื่อว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายทุกเพศทุกวัย ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น

สอดคล้องกันมากกับการนำปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่มาจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ โดยมีความเชื่อในแนวปรัชญามนุษยนิยมว่า ผู้ใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุมีประสบการณ์เดิมอยู่แล้วการเรียนรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์เดิมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อนำไปต่อยอดต่อการพัฒนาในช่วงปลายชีวิต ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันกับการจัดการเรียนรู้ที่สามารถทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้สูงอายุได้ โดยสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น หรือหลักปรัชญาคิดเป็น โดยอาศัยข้อมูลตนเอง ข้อมูลชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมและข้อมูลวิชาการสอดคล้องกับ(กระทรวงศึกษาธิการ.มปป) คิดเป็นกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ลักษณะของคนคิดเป็นไว้ดังนี้ 1)มีความเชื่อว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งธรรมดาสามารถแก้ไขได้ 2)การคิดที่ดีต้องใช้ข้อมูลหลายๆด้าน ตนเอง สังคม วิชาการ3)รู้ว่าข้อมูลเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 4)สนใจที่จะวิเคราะห์ข้อมูลอยู่เสมอ 5)รู้ว่าการกระทำของตนมีผลต่อสังคม 6)ทำแล้ว ตัดสินใจแล้ว สบายใจ และเต็มใจรับผิดชอบ แก้ปัญหาชีวิตอย่างมีระบบ รู้จักชั่งน้ำหนักคุณค่ากับสิ่งรอบๆด้าน ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันกับการนำทฤษฎีกิจกรรมมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ แต่ควรเพิ่มทฤษฎีผู้สูงอายุ เพราะจะได้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของวัย ตามทฤษฎีผู้สูงอายุก่อนที่จะเข้าสู่ทฤษฎีกิจกรรมและเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนที่มีปัญหาด้านต่างๆ เป็นการส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุและกลุ่มวัยอื่นๆโดยยึดหลักที่ว่าการศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาตามศักยภาพตามวัยของตนสอดคล้องกับงานวิจัยของ นกเกตุ สุขสมเพียร 2549:บทคัดย่อ) การนำปรัชญาและทฤษฎีไปช่วยในการจัดการศึกษาทุกระดับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะปรัชญาเปรียบเสมือนลู่ทางในการที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ นอกจากนี้การนำปรัชญาและทฤษฎีไปเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายอื่นได้ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุในชมรม กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ตามหมู่บ้าน กลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มนักเรียนนักศึกษาในระบบ โดยใช้วัดเป็นฐานและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ สอดคล้องกับศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ที่ได้เสนอวิธีการประยุกต์ขั้นตอนทั้ง 4 คือ ทฤษฏี สมุทัย นิโรธ มรรค โดยท่านคิดว่าวิธีการของอริยสัจ 4 ใกล้เคียงกับ Problem Solving หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาก โดยท่านสรุปไว้อย่างสั้นๆดังนี้ 1)ทฤษฏี ขึ้นการตั้งปัญหา (Problem) 2) สมุทัย เป็นขั้นตั้งสมมุติฐาน (Hypothesis) 3) นิโรธ (ขั้นทดลอง (Experimenting) และ วิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of data) และ 4) มรรค เป็นขั้นการสรุปผล (Conclusion) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.2555:3-29 อ้างอิงมาจากสาโรช บัวศรี 2513: 33)

2. ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมากโดยรวม ($\bar{X}=4.50, SD=0.55$) รายข้อ ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันกับหลักการที่ต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) เพราะคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจะมีความสุขได้ต้องเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้เชี่ยวชาญเห็น

สอดคล้องกันกับการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และควรนำปัญหาของผู้สูงอายุมาเป็นประเด็นในการจัดการศึกษาและวิธีแก้ปัญหาให้กับผู้สูงอายุ และควรยึดหลักทางพระพุทธศาสนาให้ผู้สูงอายุได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในฐานะที่ใช่วัดเป็นฐานในการเรียนรู้ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังเห็นด้วยกับหลักการที่จะสอนให้ผู้สูงอายุได้รู้จักสิทธิของตนเองในด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพยาบาลรักษา ด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืน ซึ่งองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสอดคล้องกับ (พทุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, 2555: 121) กล่าวว่า การจัดการศึกษาจะต้องพัฒนาสาธารณชนทั้งในด้านพุทธิพิสัย ความรู้ ความเข้าใจด้านจิตพิสัย ความรู้สึกความตระหนัก และทักษะพิสัย คือทักษะที่จะเสริมสร้างเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีลักษณะ 3 ส่วนคือการรับรู้ด้านศีลธรรม จริยธรรม ความรู้สึกด้านศีลธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติด้านศีลธรรมจริยธรรม ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันกับหลักการที่ว่าเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รู้จักปรับตัวปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต, 2549: 141) การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม คือการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีมีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคม และส่งเสริมสันติสุข สามารถปรับตัวเข้ากับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปได้ อย่างเหมาะสมอีกอย่างหนึ่งในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุต้องให้ตรงกับปัญหาของผู้สูงอายุในแต่ละบริบท และสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ โดยเน้นพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต พัฒนาปัญญาของผู้สูงอายุด้วย นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีความจำเป็นต้องการเรียนรู้เรื่องสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิลดหย่อนภาษี สิทธิค่ารักษาพยาบาล สิทธิในการลดหย่อนค่าโดยสาร สิทธิในการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โดยควรได้รับการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามสิทธินั้นๆ และมีความสามารถสื่อสารกับบุคคลต่างๆ สอดคล้องกับเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ข้อที่ 4 (ธรรมาธิปไตย 2557: 129) คนไทย คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีทักษะในการคิดและปฏิบัติ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของชุมชน รู้จักตัวตนและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รู้จักการพึ่งพาตนเอง สามารถใช้เทคโนโลยีและสามารถสร้างและพัฒนาภูมิปัญญาที่ตนเองมีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น (อัมพร พงษ์กังสนานนท์, 2550: 263)

3. ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและรายข้อ ($\bar{X} = 4.46, SD = 0.55$) ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรกศ.น. ($\bar{X} = 4.37, SD = 0.55$) .ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25, SD = 0.53$) กับการจัดกิจกรรมที่กระชับ ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ สอดคล้องกับอรรถนิเวศ (2553: บทคัดย่อ) ที่กล่าวไว้ว่าการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุต้องให้

เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุด้วย ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) กับการจัดกิจกรรมการเตรียมตัวสำหรับเป็นผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุหรือผู้เตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุจะต้องเรียนรู้เตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีความสุข ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) กับการจัดกิจกรรมพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ไหว้พระสวดมนต์ รักษาศีล เจริญจิตตภาวนา เป็นประจำ เพราะว่าผู้สูงอายุที่มีจิตมุ่งมั่นอยู่ในพระรัตนตรัย มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม ย่อมจะทำให้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นมีความสุขสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต. 2553: 852) ผู้หลักผู้ใหญ่ต้องประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ประกอบด้วย เมตตา ปราบปรามให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา ความสงสาร คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งๆขึ้นไป อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือวางจิตเรียบสงบ สมมาเสมอ เทียงตรงบดจตุราชัง มองเห็นมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้รับผลดีผลร้ายตามเหตุปัจจัยที่ประกอบ ไม่เอนเอียงไปด้วยชอบหรือชัง และผู้ที่ต้องการมีอายุยืนจะต้องประกอบด้วยหลักอิทธิบาท 4 คือฉันทะ คือพอใจที่จะอยู่เพื่อทำสิ่งที่ดีงามสำหรับตนเอง และผู้อื่น วิริยะมีความเพียรพยายาม แก่แล้วกล้าเข้มแข็ง มีกำลังใจที่จะสู้หรือเดินหน้า ประกอบกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ จิตตะ คือมีจิตจดจ่อ ใส่ใจอยู่กับเรื่องที่ทำ เมื่อใจอยู่กับสิ่งที่ปรารถนาที่จะเห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ จิตจะตัดอารมณ์อื่นที่ไม่เข้าเรื่องออกไปได้ คนสูงอายุมักจะรับอารมณ์จุกจิก พออารมณ์ที่ไม่สบายมากระทบหู กระทบตา ก็เก็บเอามาทำให้ใจคอไม่สบายโดยไม่เข้าเรื่อง วิมังสา คนสูงวัยถ้าไม่ใช้ความคิด ไม่ใช้ปัญญาก็จะแก่เร็ว และสมองฝ่อ การมีวิมังสาคือการใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลให้เห็นความจริงในสิ่งที่เราทำ (ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านสังคมและเศรษฐกิจสามารถพัฒนารายได้ให้กับผู้สูงอายุได้โดยใช้วัดเป็นฐาน ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกับกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดแรงบันดาลใจ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้สูงอายุได้ ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันกับกิจกรรมควรครอบคลุมกับบริบทของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ เพราะว่าผู้สูงอายุอาศัยแต่ละส่วนภูมิภาคไม่เหมือนกัน การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึง กับกิจกรรมที่กระชับ เหมาะกับเวลาที่ผู้สูงอายุสนใจสามารถนำไปปฏิบัติได้ เพราะว่าผู้สูงอายุจะทำกิจกรรมชื้อเยื้อยาวนานไม่ได้ เพราะสภาพร่างกายไม่เหมือนกับคนวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ตอนต้น

4. ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล

ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและรายข้อทั้ง 13 ข้อ โดยรวม ($\bar{X}=4.37, SD=0.54$) รายข้อ 1. ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก กับกิจกรรมของผู้สูงอายุต้องหลากหลาย ชัดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุ 2. ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากกับหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถเพิ่มทักษะและประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุ สามารถนำไปแก้ปัญหาวินิจฉัยได้ 3. ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับกับการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย (informal Learning) ในวัดเพราะวัดทุกวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอรรถาธิบายทางประวัติศาสตร์อยู่แล้ว เพียงแต่ต้องจัดให้มีความเหมาะสม

กับสภาพของสังคมในบริบทนั้นๆ โดยให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสถานสถาน เป็นเสาหลักทางสังคมในบริบทนั้น เป็นผู้สืบสานพิธีกรรมทางศาสนา ให้เป็นผู้ทรงคุณค่าของครอบครัว ที่คอยให้ความรัก ความอบอุ่น เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้กับลูกหลาน เพราะมีประสบการณ์มากมายเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2558: 26) ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) กับการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มโดยพระสงฆ์เป็นผู้นำ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในวัด เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, SD=0.55$) กับการจัดการเรียนการสอนแบบบรรยาย โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้นำ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้บรรยายธรรม ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.49, SD=0.12$) กับการประเมินตามสภาพจริงของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

5. ด้านแหล่งเรียนรู้

ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับรายชื่อและรายด้าน ($\bar{X}=4.49, SD=0.12$) กับการที่จะทำให้ให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาทดูแลสถานสถาน ด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ และควรส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ตามอศยาศัยในวัดเช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพราะว่าวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนของคนในชุมชนรวมทั้งผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนันภรณ์ อารีย์กุล, (2556 บทคัดย่อ) กล่าวว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมได้แก่ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการศึกษาปัญหา ในการวางแผน ในการปฏิบัติ ในการรับผลประโยชน์ และการประเมินผล

นอกจากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิยังให้แนวทางในการเสริมมิติด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการ เพราะการจัดการศึกษาเป็นภารกิจที่ต้องทำร่วมกัน ระหว่างบ้าน วัด ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุภารัตน์ จำภา, 2555 บทคัดย่อ) การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุควรมีการศึกษาด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางด้านการแพทย์และการดูแลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรคต่างๆของผู้สูงอายุและป้องกัน การปฏิบัติตนและการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง และการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย เช่นการเดินแอโรบิก การเดินตอนเช้า การทำเครื่องดัดสมุนไพรร การตรวจสุขภาพประจำปี การให้ธรรมะกับการครองตน การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย เช่นกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ส่วนรูปแบบควรมีการจัดฝึกอบรม การทัศนศึกษา การบรรยาย การประชุม สัมมนา การศึกษาอาชีพระยะสั้น และควรจัดในวันเสาร์-อาทิตย์

ตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหัวข้อต่อไปนี้

1) เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่าน/รูป ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ห้อง 705 ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต สนทนาในองค์ประกอบแต่ละด้าน ประกอบด้วย 1.ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา 2. ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา 3.ด้านกิจกรรมการศึกษา 4. ด้านการจัดการเรียนรู้ 5.ด้านแหล่งเรียนรู้ และประเมินมิติในแต่ละด้าน และรับรองรูปแบบความเป็นไปได้ในการนำไปจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมาย

ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ โดยใช้วัดเป็นฐาน

ด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับมิติในด้านปรัชญาและทฤษฎีในการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ แต่ควรเพิ่มทฤษฎีผู้สูงอายุ เพราะจะได้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของวัย ตามทฤษฎีผู้สูงอายุ ก่อนที่จะเข้าสู่ทฤษฎีกิจกรรมและเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนที่มีปัญหาด้านต่างๆ เป็นการส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ยืดหยุ่น เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุและกลุ่มวัยอื่นๆ โดยยึดหลักที่ว่าการศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ช่วยให้นมนุษย์ได้พัฒนาตามศักยภาพตามวัยของตนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นกเกตุ สุขสมเพียร 2549: บทคัดย่อ) การนำปรัชญาและทฤษฎีไปช่วยในการจัดการศึกษาทุกระดับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะปรัชญาเปรียบเสมือนลู่ทางในการที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ นอกจากนี้การนำปรัชญาและทฤษฎีไปเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายได้ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชน กลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มเยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบ กลุ่มการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ด้านหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษา

จากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากกับหลักการที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด เพื่อให้การเรียนรู้การสอนมีประสิทธิภาพ และควรนำปัญหาของผู้สูงอายุมาเป็นประเด็นในการจัดการศึกษาและวิธีแก้ปัญหาให้กับผู้สูงอายุ และควรยึดหลักทางพระพุทธศาสนาให้ผู้สูงอายุได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในฐานะที่ใช้วัดเป็นฐานในการเรียนรู้ นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิยังเห็นด้วยกับหลักการที่จะสอนให้ผู้สูงอายุได้รู้จักสิทธิของตัวเองในด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพยาบาลรักษา ด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ด้านการเรียนรู้

ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต. 2549:141) การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม คือการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ด้วยดีมีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคม และส่งเสริมสันติสุข สามารถปรับตัวเข้ากับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปได้เหมาะสม สามารถเป็นที่พึ่งพาของสังคม ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังต้อง ทำหน้าที่สืบสานถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ให้กับคนรุ่นหลังในชุมชน ได้เรียนรู้ เป็นวิทยากร รวมทั้งสืบสานพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีนิยมต่างๆ รวมทั้งดำรงศิลปวัฒนธรรม (กรมกิจการ ผู้สูงอายุ.2558: 25)

ด้านกิจกรรมการจัดการศึกษา

จากการสนทนากลุ่มย่อย(Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทั้งรายด้านและ รายข้อ ($\bar{X}=4.46, SD=0.55$) กับการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรกศ.น.ดังกล่าวสถิติ ($\bar{X}= 4.37, SD=0.55$) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.25, SD=0.53$)กับการจัดกิจกรรมที่กระชับ ยืดหยุ่น เหมาะ กับสภาพผู้สูงอายุสอดคล้องกับอาชญารัตนอุบล ที่กล่าวไว้ว่าการจัดกิจกรรม ให้กับผู้สูงอายุต้องให้ เหมาะกับสภาพผู้สูงอายุด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) กับการจัด กิจกรรมการเตรียมตัวสำหรับเป็นผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุหรือผู้เตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุจะต้อง เรียนรู้เตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีความสุข ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.51$) กับการจัดกิจกรรมพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ไหว้พระสวดมนต์ รักษาศีล เจริญ จิตตภาวนา เป็นประจำ เพราะว่าผู้สูงอายุที่มีจิตมุ่งมั่นอยู่ในพระรัตนตรัย มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่อง ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม ย่อมจะทำให้การอยู่กับผู้อื่นมีความสุขและอายุยืนสอดคล้องกับงานวิจัย ของ (ทิพวรรณ สุรานนท์.2557: 57)สาเหตุที่ทำให้คนอายุยืนในปฐมอนายุสสาสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัส ไว้ สูตรที่1 มีอยู่ 5 ประการได้แก่ 1.เป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง 2.รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย 3.บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย 4.เที่ยวไปในกาลอันสมควร 5. ประพฤติเพียงดังพรหม(เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)

ด้านการจัดการเรียนรู้และประเมินผล

จากการสนทนากลุ่ม(Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.20, SD=.0.42$) กับการจัดการเรียนรู้ตามอักษาศัย (informal Learning) ในวัดเพราะวัดทุกวัดใน ประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอักษาศัยทางประวัติศาสตร์อยู่แล้ว เพียงแต่ต้องจัดให้มีความเหมาะสม กับสภาพของสังคมในบริบทนั้นๆ โดยให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสน สถาน นำผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้าร่วมกิจกรรมทางวัดผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง

($\bar{X}=3.39, SD=0.12$) กับการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มโศภนพระสงฆ์เป็นผู้นำ เพราะว่าการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย ไม่จำเป็นต้องมีผู้นำเพียงแต่จัดแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษาในวัดและวัด ควรนำคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาช่วยในการอบรมสั่งสอนผู้สูงอายุและกลุ่มบุคคลต่างๆ โดยผ่าน พิธีกรรมทางศาสนา การเทศน์การสอนสวดคล้องกับ(กัมปนาท บริบูรณ์.2555 :10-21)วัดควรนำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ โดยผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.47, SD=0.32$) กับการจัดการเรียนการสอนแบบบรรยาย โดย ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้บรรยายธรรม ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.50, SD=0.56$) กับการประเมินตามสภาพจริงของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

ด้านแหล่งเรียนรู้

จากการสนทนากลุ่ม(Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอยู่ในระดับมากทั้งรายชื่อและราย ด้าน ($\bar{X}=4.71, SD=0.39$) กับการทำให้ให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และส่งเสริมให้ ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาทดูแลศาสนสถาน ด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ และควรส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ตามอรรถาธิบายในวัดเช่น ศูนย์การเรียนรู้และส่งเสริมพระพุทธศาสนา พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ศูนย์การ เรียนรู้ชุมชน เพราะว่าวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ทาง ประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ที่สามารถให้บริการทางปัญญาแก่สังคม ด้วยการ จัดกิจกรรมผ่านรูปแบบกิจกรรมของพระสงฆ์ เช่นการทำบุญประเพณีต่างๆ ในชุมชนนั้น การเชิดชู เกียรติผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา การส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีกิจกรรมมีงานทำอันจะ ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้สูงอายุ โดยนำผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานเข้าสู่การทำงานสามารถสร้าง รายได้เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ(ครุณี พจนานุกุลกิจ 2560.บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์และแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านแรงงานผู้สูงอายุ เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทางด้าน กำลังแรงงานไทยในอนาคต โดยรัฐต้องวางมาตรการเรื่องกฎหมาย การเตรียมความพร้อมด้านแรงงาน ผู้สูงอายุเป็นต้นนอกจากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิยังให้แนวทางในการเสริมมิติด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการ เพราะการจัดการศึกษาเป็นภารกิจที่ต้องทำร่วมกัน ระหว่างบ้าน วัด ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยของ(สุดารัตน์ จำภา.2555 บทคัดย่อ) การจัดการศึกษา ตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุควรมีการศึกษาฐานสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางด้านการ แพทย์และการดูแลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรคต่างๆของผู้สูงอายุและป้องกัน การปฏิบัติตนและการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง และการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย เช่นการเดินแอโรบิก การเดินตอนเช้า การทำเครื่องดื่มน้ำมัน การตรวจสุขภาพประจำปี การให้ ธรรมะกับการครองตน การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย เช่นกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ส่วน

รูปแบบควรมีการจัดฝึกอบรม การทัศนศึกษา การบรรยาย การประชุม สัมมนา การศึกษาอาชีพระยะสั้น และควรจัดในวันเสาร์-อาทิตย์

ส่วนที่ 3 ด้านรับรองรูปแบบ

ด้านรับรองรูปแบบ จากการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับรูปแบบว่ามีความเหมาะสมทุกองค์ประกอบและทุกข้อ และสามารถนำไปจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุทั้งในส่วนกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาคได้ และควรจัดแบบยืดหยุ่น ให้เหมาะสมกับสภาพผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับบริบทที่ผู้สูงอายุแต่ละชุมชนอาศัยอยู่ และรูปแบบนี้สามารถนำไปใช้จัดการศึกษาให้กับบุคคลวัยอื่นๆ กับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ได้เช่นเดียวกัน โดยใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในวัดเช่นพิพิธภัณฑ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หอพระไตรปิฎก ห้องสมุดประชาชน เพื่อเป็นแหล่งบริการวิชาการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับบุคคลวัยต่างๆ ได้เรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสอดคล้องกับงานวิจัยของ (นืออน พินประดิษฐ์และคณะ, 2552 บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูล มี กลุ่มสตรี พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน พบว่าประชาชนท้องถิ่นมีการตื่นตัวเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตอยู่ในระดับมาก

ผลการประมวลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน/รูป ในรอบที่ 1 รอบที่ 2 และรอบที่ 3 เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุ มี 4 ขั้นตอน 1) สำรวจสภาพปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ประกอบกิจกรรมในวัด 2) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย 3) สังเคราะห์วิเคราะห์พัฒนารูปแบบ 4) ประเมินรูปแบบที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและกรมการศาสนาควรสำรวจวัดในประเทศไทย และแหล่งโบราณสถานทั่วประเทศควรจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการอื่นๆ และบริการทางการศึกษาให้กับบุคคลต่างๆ ที่เข้าไปเรียนรู้ในวัดทั้งชาวต่างชาติและใน

ประเทศไทยโดยตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ในวัดให้มากยิ่งขึ้น และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติโดยนำศักยภาพของผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทโดยใช้วัดเป็นฐาน

1.2 วัดควรมีชมรมผู้สูงอายุ หรือโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนนั้นๆทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ

1.3 การจัดการศึกษาให้กับบุคคลต่างๆ ควรที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีทิศทางเป้าหมายร่วมกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ

1.4 การจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุควรเน้นความหลากหลาย และรัฐควรมีนโยบายให้เข้าถึงชุมชนที่ด้อยโอกาส ที่อยู่ชนบทห่างไกล ได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น โดยใช้วัดเป็นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มั่นคงยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

2.1 ด้านปรัชญาและทฤษฎี ในการจัดการศึกษาทุกระดับต้องมีปรัชญาเป็นเครื่องนำทางเปรียบเสมือนลู่ทางในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ สามารถนำปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ ไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นเช่น กลุ่มเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา กลุ่มพระภิกษุสามเณร กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ตามหมู่บ้าน เป็นต้น ในด้านทฤษฎีในการจัดการศึกษา สามารถนำทฤษฎีกิจกรรมไปจัดการศึกษากับผู้ใหญ่ทุกกลุ่มได้ เพราะการมีกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอจะส่งเสริมให้บุคคลมีคุณค่า สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านหลักการและเป้าหมาย สามารถนำหลักการและเป้าหมายไปจัดการศึกษากับกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มผู้ใหญ่วัยต้น

2.3 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่นกลุ่มนักเรียน นักศึกษาที่อยู่นอกระบบโรงเรียน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ พระสังฆาธิการ

2.4 ด้านการจัดการเรียนรู้ สามารถนำไปจัดการเรียนรู้อยู่กับกลุ่มเป้าหมายอื่นได้ เช่น กลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี และแผนกปริยัติสามัญ และกับบุคคลทั่วไป เพราะการศึกษาในวัดเน้นการศึกษานอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ให้คนได้เข้าถึงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ไปด้วย

2.5 ด้านแหล่งเรียนรู้ สามารถนำไปพัฒนาในทุกสถาบันได้เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง ให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มั่นคง ต่อไป

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยการจัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุในกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนผู้สูงอายุที่อยู่ตามหมู่บ้านในส่วนภูมิภาคต่างๆ

3.2 ควรมีการวิจัยกับรูปแบบการจัดการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น ผู้ใหญ่ ผู้ใช้แรงงาน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้พิการกลุ่มนิสิต นักศึกษา

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ตามหมู่บ้าน กลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มนักศึกษาในระบบและนอกระบบ เป็นต้น





บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2558). กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมประชาสัมพันธ์. (2545). สถิติสวัสดิการและงานประชาสัมพันธ์.
- กรมวิชาการ. (2544). สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.
กรุงเทพฯ:คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมอนามัย. (2550). รายงานผลการดำเนินงานปี พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมอนามัย. (2559). การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.
- กรุงเทพฯ:กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2547). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546. กรุงเทพฯ:
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2553). สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12
- สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- กระทรวงศึกษาธิการ.(2551).สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ บริษัทเอกพิมพ์ไท จำกัด เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ10170
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักวิจัยและพัฒนา
- การศึกษากลุ่มวิจัยและส่งเสริมการวิจัย ถนนสุขุมวิท ดุสิต กรุงเทพฯ
- กระทรวงศึกษาธิการ. (มปป). สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- กัมปนาท บริบูรณ์.(2555 :10-21).การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยการพัฒนาชุมชน
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กัญญารัตน์ โคจร. (2555). รูปแบบการเรียนรู้การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์.
- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์. (2553). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิด
- ปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกสารวิชาการลำดับที่ 6607เล่มที่ 5 / 2545.
- กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี. (2553). รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ.

ปริญญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กิติมา ปรีดีดิลก. 2532. การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : อักษราพัฒนา.

กุลยา ตันติผลาชีวะ.(2556).สุขภาพสูงวัยดูแลได้ด้วยตนเอง.เบรณ- เบรณ บุ๊คส์. กรุงเทพฯ

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2545). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่2

(พ.ศ.2545-2564). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสำนักนายกรัฐมนตรี.

เกษม ตันติผลาชีวะ; และ กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2528). การรักษาสุขภาพในวัยสูงอายุ.

กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

เกียรติวรรณอมตยกุล. (2553). Super Change สร้างคนรุ่นใหม่เพื่อไปสร้างชาติ.

กรุงเทพมหานคร: ภาพการพิมพ์.

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ. (2559). แนวทางการสร้างสังคมผู้สูงวัย ทางไกลวิกฤตชีวิตเผชิญ

ความเหลื่อมล้ำ. เอกสารอัดสำเนา กรุงเทพฯ

คมกฤษ จันทร์จักร. (2551). การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ตลอดชีวิต. ปริญญานิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คำจันทร์ ร่วมเย็น. (2550).การศึกษาความหว้าเหว่ และการพัฒนาโปรแกรมเพื่อลดความหว้าเหว่

ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์บูรณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จินตนา สุจจันท์. (2554). การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

จินตนา ช่างเกตุ. (2554). การพัฒนารูปแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต.

กรุงเทพฯมหาวิทยาลัยศิลปากร

จิราภรณ์ ใจสบาย. (2553). พฤติกรรมการดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ

บางกอกน้อย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชนกนารถ ชื่นเชย. (2550). รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน.

ปริญญานิพนธ์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2542). รายงานการวิจัยระบบบริหารจัดการเพื่อการจัดสรรทรัพยากรสำหรับ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542.

(เอกสารอัดสำเนา)

เชียรศรี วิวิธสิริ. (2527). จิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่.

กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน. (2553).การพัฒนาแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของอาจารย์ในศูนย์เรียนรู้

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชนภัช ลิ้มสืบเชื้อ. (2553). การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเห็นคุณค่าตนเองของผู้สูงอายุ.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชนันภรณ์ อารีกุลย์.(2556).การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2556.

ณัฐจิรา ลิ้มเฉลิม.(2554).การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสามรูปแบบในสถานศึกษา

ปริญญาการศึกษาคุุณบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดรณิ พจนานุกุลกิจ. (2559).ยุทธศาสตร์และแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านแรงงานผู้สูงอายุ เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติทางด้านกำลังแรงงานไทยในอนาคต. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.

การศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เดือน คำดี. (2534). พุทธปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินต์เฮาส์.

ทวีป อภิลิทธิ. (2554). การศึกษาตามอรรถาธิบาย การศึกษาของโลกยุคใหม่ที่มาแรง. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทักษิณาร์ ไกรลาศและคณะ. (2553). กระบวนการสร้างคุณค่าในผู้สูงอายุ ในคลินิก ชุมชนอุทัยทิศ จังหวัด มหาสารคาม วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม.

ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง. (2554). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ. ปริญญานิพนธ์ครุศาสตร์คุุณบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิพวรรณ สุธานนท์. (2557).การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย .

ทิสนา แหมมณี. (2554). รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิสนา แหมมณี.(2544). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ.กรุงเทพฯ:ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทิสนา แหมมณี.(2545). 14วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ.กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

----- . (2554). ศาสตร์แห่งการสอน สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

-----.(2556).รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธีระศักดิ์ อุปไมยอริชัย. (2557). พื้นฐานการจัดการศึกษา สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 นกเถศ สุขสมเพียร. (2549).รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือน
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นภาพร ชโยวรรณ: และ จอห์น ชโนเดล. (2539).รายงานการสำรวจสภาวะผู้สูงอายุในประเทศไทย.
 กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นาริรัตน์ รักกิจตรกุล. (2554). พื้นฐานกระบวนการทัศน์ทางการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม พิมพ์ครั้งที่ 3.
- นฤมล ตันธสุเรศฐ. (2557). กิจกรรมการศึกษานอกระบบของไทย เอกสารการสอนชุดวิชา
 การศึกษา ตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นีออน พินประดิษฐ์ และคณะ. (2552). การพัฒนาเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. งานวิจัยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. กรุงเทพฯ:
 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บรรลุ ศิริพาณิชย์. (2549).คู่มือผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
 ----- . (2547).คู่มือผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
- เบญจพร แก้วมีศรี. (2547).การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหาร
 วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด.(2552). การวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ สุวีริยาสาส์น
 ปวีศา วีระ भर.(2559).การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ
 ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประยงค์ เนาวบุตร.(2556). การบริหารจัดการเรียนรู้ในประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาระบบการ
 จัดการเรียนรู้ (หน่วยที่6-10, น.1-50). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรรณี ลีกิจวัฒน์.(2557).วิธีวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ มินเซอร์วิส ซัพพลาย.
- พระเทพเวที. (2535).เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า สหธรรมมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์.(2552).คู่มือพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก
 -----.(2549). สู่ภาวะองค์กรร่วมแนวพุทธ พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร
 สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระราชรัตนมงคล. (2555). ปรัชญาการศึกษาทางพระพุทธศาสนาไทย กรุงเทพฯ:
 มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระปลัดโฆสิต คงแทน.(2557).รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระธรรมปิฎก. (2538). พระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พัชญาชศิริพงศ์. (2553).ปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนากาจัด

สวัสดิการ สังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก. (2542). ตัวมดื้อมดื้อเลี้ยงเตาะเตาะกระบวนการถ่ายทอด

ทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.

เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก. (2550).การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ

เตรียมความพร้อมการพัฒนาภาวะพหุพลัง(Active Aging)

ของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

เพ็ชรวิ ฐปะวิเชตร์. (2554).เทคนิคการจัดการฝึกอบรมและการประชุม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

พิเชษฐ์ ภูษลธรา. (2557).การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน

และการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. สำหรับผู้ใหญ่ทำงาน

กรุงเทพฯ:ปริญญาานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.

พิมพ์ครั้งที่7.กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พงษ์สิทธิ์รัตนอุดม.(2560).รูปแบบการผลิตครูวิชาชีพการะบบพหุภาคีสำหรับสถาบันการศึกษา

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรรณี ลีกิจวัฒน์. (2553).วิธีการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: มินเซอร์วิส ซัพพลาย

ภิรมย์เจริญผล. (2553). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษา

ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภูมิ โชคเหมาะ. (2552). กฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทย.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.(2554).การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

คณะศึกษาศาสตร์

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2554).ทิศทางการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ

ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ

- , (2556). การดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว กรุงเทพฯ.
- ยุวดี ไวทยะโชติ. (2547). โปรแกรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รมย์ฤดี เวศน์.(2555).การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและ
ทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อเสริมสร้างจิตบริการสำหรับพนักงานสายการบิน.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2551).วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : คำสมัย
- วารสารสมาคมนักวิจัย.(2556). อาคารสภาวิจัยแห่งชาติชั้น2 เลขที่ 196 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว
กรุงเทพฯ
- วิจิตร ศรีสะอ้าน. (2543). แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ:
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ.(2552). รายงานการศึกษาโครงสร้างระบบการติดตามและ
ประเมินผล
- แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2(พ.ศ.2545-2564). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วีระยุทธ ชาศะกาญจน์.(2557). การวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารการศึกษา. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
วรรณิ์ แกมเกตุ. (2551). วิจัยวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร.(2549).แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ:
- สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสารอัดสำเนา)
- , (2559). การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ. สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ. (วช).
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และไพเราะ พุ่มม้น.(2542). วัฏจักรการเรียนรู้การจัดกระบวนการเรียนรู้
เพื่อการส่งเสริมคุณลักษณะเก่ง ดี มีสุข. กรุงเทพฯ : แวนแก้ว.
- สาโรช บัวศรี.(2511). พระพุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่. พระนคร; โรงพิมพ์คุรุสภา
- .(2518). ปรัชญาการศึกษา.จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร สมาคม
การศึกษาแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยทางสังคม. (2550).สำนักงานสถิติแห่งชาติ การกิจสำรวจประชากรผู้สูงอายุไทย
- สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. (2556). สมาคมนักวิจัย กรุงเทพฯ
- สนอง โลหิตวิเศษ.(2554).ปรัชญาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สนอง โลหิตพิเศษ.(2544).ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบ.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมคิด อิศระวัฒน์. (2543).จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมคิด อิศระวัฒน์.(2554).จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่. มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมโพธิ ผลเต็ม.(2558).เสียงธรรมจากศาลาพระราชศรัทธา.วัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ

สาริพันธ์ สุวรรณ. (2557). กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา

การศึกษาตลอดชีวิต นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.กรุงเทพฯ

สุนทร สุนันท์ชัย. (2557).ความรู้พื้นฐานการศึกษาตลอดชีวิต. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา

การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุชาดา ทวีสิทธิ์. (2553). การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ เอกสารวิชาการสถาบัน

วิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372 . สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม

สุรกุล เจนอรรถ.(2541). การศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอก

โรงเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมาลี สังข์ศรี. (2540). การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล.

กรุงเทพฯ: เทคนิคพรินต์.

-----.(2555). การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย.นนทบุรี โครงการส่งเสริมการแต่ง

ตำรา สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

-----.(2556). การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่3 กรุงเทพฯ

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2553). จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

-----.(2555). การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย. นนทบุรี โครงการส่งเสริม

การแต่งตำราสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

-----.(2556). การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพฯ:

เทคนิคพรินต์.

สุชาดา นิมหิรัญวงษ์. (2544). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศ

ของผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล. (เอกสารอัดสำเนา)

สุพัตรา ทาวงศ์.(2551).ความภาคภูมิใจในตนเอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สถาบันวิจัยทางสังคม. (2551).สำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจประชากรผู้สูงอายุประเทศไทย.

สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ.(2547).19 วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ.

พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล. (2554). อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาจากระบบภาคการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ว่องวานิช.(2548).การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุดารัตน์ จำภา.(2555). การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาสารคาม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545).กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). เอกสารอัดสำเนา กรุงเทพฯ

สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ.(2558).กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพฯ

สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ. (2559). คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ

อรุณี อ่อนสวัสดิ์. (2551).ระเบียบวิธีวิจัย.พิษณุโลก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อัมพร พงษ์กัสนนันท์.(2550).การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต. ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เอกพล จันทรสถิตพร. (2551).การประเมินความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานคร. (เอกสารอัดสำเนา)

อาชญูญรัตน์อุบล และคณะ.(2552).การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

-----.(2557).ข้อจำกัดความ แนวคิด และลักษณะการศึกษาตลอดชีวิตในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

-----, (2559).การเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทย.

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนานวัตกรรม ดำรงและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรอาไพ บุรานนท์.(2554).แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุ ศูนย์บริการผู้สูงอายุคนเฒ่า.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- Alan Tuckett. (2013). Towards a lifelong learning target for 2015. International Council for Education. 59383-397
- Anna Goulding. (2012). Lifelong learning for people Aged 64+ Within the Contemporary Art GallerContext. Educational Gerontology, 38 215-227.
- Ageing in the Twenty-First Century (2012): A Celebration and A Challenge. Copyright United Nations Population Fund (UNFPA) and Help Age International. 2012. All rights reserved.
- Atchley, R.C. (1994). The Demography of Aging. In R.C. Atchley (Ed.) Social Forces and Aging. Balmont, (A: Wadsworth).
- Atchley, R.C. (1977). The Demography of Aging. In R.C. Atchley (Ed.) Social Forces and Aging. Balmont, (A: Wadsworth).
- Barrow, G.M, Smith, P.A. (1979). Aging, Ageism and Society. St. Paul. Minn: West Publishing Co.
- Bearly, C.P. (1977). Resident Work with the Elderly. London: Routledge and Kegan Paul.
- Butler, R.N. (1992). Successful Ageing and the Role of the Life Review. Journal of the American Geriatrics Society. 12: 529-535.
- Burmisde, Inene Morenson. (1981). Nursing and the Aged. 2ed. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Castetter B. William. (1976). The Personal Function in Educational Administration. 2ed.
- Divijak et al. (2004). Lifelong learning in the digital age focus group report. In Tom J. van Weert and Mike Kendall. (Eds). Lifelong learning in the digital age. Norwell: Kluwer Academic Publishers.
- Florio, O. (1978). College Programs for Older Adults: A Summary Report on a 1976 Survey New York: Academy for Education Development.
- Grandall, Richard C. (1980). Gerontology : A Behavioral Science Approach. Massachusetts: Adelisor West
- Lary, Polivka. (2006, August). Gerontology for the 21 Century . Washington. Vol. 46, Iss. 4 558.
- Knowles, Malcolm S. (1980). The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy Andragogy, New York: Cambridge, The Adult Education Company
- Marieke J.G. ; & van Heuvelen. ; et al (2006, October). Psychological and Physical Activity Training for Older Persons: Who Does Not Attend ?. Basel. Vol 52, Iss Smith, M.R. Adult Education Procedures. New York: The Seabury Press. 1982

Havighurst, R.J. (1970). Human Development Education. 2nd ed. New York: David McKay.

Javis, P. (2007). Globalisation, Lifelong learning and the Learning Society: Sociological perspective.
London: Routledge.

Joyce, B and Well M. (2000). Model of Learning 6 “New Jersey: Prentice Hall.

Joyce, B and Well M. (1986). Model of Learning 6 New Jersey: Prentice Hall.

Johnson. A.P. (1993). A Short Guide to Action Research. 3rd ed Victoria: Deakin University.

Well. J. (1992). Model of Teaching. 4th ed. Massachusetts: Allyn and Bacon.

Knowles. The Adult Learner: A Neglected Species. 2nd ed. Houston: Gulf Publishing Co. 1978.



ประวัติย่อผู้วิจัย



ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล

พระมหาไชยา หัดประกอบ

วัน เดือน ปีเกิด

8 ตุลาคม พ.ศ. 2513

สถานที่เกิด

บ้านสวนโคก อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

969 วัดปทุมวนาราม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

หน้าที่การงานปัจจุบัน

อาจารย์พิเศษ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

ครูพิเศษ โรงเรียนพีระยา นาวัน

กรรมการบริหารองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วัดปทุมวนาราม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2537

เปรียญธรรม 3 ประโยค

จาก กรมการศาสนา

พ.ศ. 2536

มัธยมศึกษาปีที่ 6

จาก โรงเรียนวชิรมกุฏ บางขุนพรหม กรุงเทพฯ

พ.ศ. 2541

ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)

จาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2544

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต การศึกษานอกระบบ

จาก มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2553

เปรียญธรรม 4 ประโยค

จาก กรมการศาสนา

พ.ศ. 2560

ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต

การบริหารและการจัดการการศึกษา

จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ